

Heinrich Himmler

Úplná biografie
**ŘÍŠSKÉHO
VŮDCE SS**

Peter
Longerich

Peter
Longerich

Heinrich Himmler

Úplná biografie
**ŘÍŠSKÉHO
VŮDCE SS**

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy:

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Heinrich Himmler

úplná biografie říšského vůdce SS

HEINRICH HIMMLER: A Life

Copyright © 2008, Peter Longerich

All rights reserved.

Czech translation © Grada Publishing, a.s., 2020

Cover Photo © allphoto.cz

Přeložila Hana Geuss

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 7598. publikaci

Odpovědný redaktor Aleš Kysela

Návrh, grafická úprava obálky a sazba Vojtěch Kočí

Počet stran 720

HEINRICH HIMMLER: A Life

Copyright © 2008, Peter Longerich

All rights reserved.

Czech translation © Grada Publishing, a.s., 2020

Cover Photo © allphoto.cz

Tisk PBtisk a.s.

ISBN 978-80-271-1519-8 (ePub)

ISBN 978-80-271-1518-1 (pdf)

ISBN 978-80-247-3959-5 (print)

Obsah

▪ PROLOG	9
ČÁST I	
▪ MLADÝ HIMMLER	17
Dětství a mládí	17
<i>Himmlerovi a jejich syn Heinrich</i>	18
<i>Mládí za války</i>	24
<i>Miles Heinrich</i>	28
Studentem agronomie	31
<i>Počáteční těžkosti</i>	32
<i>První semestr v Mnichově</i>	34
<i>„Bojem znavené srdce“</i>	38
<i>Plody četby</i>	44
<i>Zemědělské praktikum</i>	46
Boj a odříkání	49
<i>„Mně přísluší boj“: Mladý Himmler a opačné pohlaví</i>	51
<i>Frustrace</i>	56
<i>Ukončení studia</i>	59
<i>Politizace</i>	61
<i>Cesta k Hitlerovu puči</i>	66
Nový začátek v Dolním Bavorsku	69
<i>Krize</i>	72
<i>Hledání světonázoru</i>	75
<i>Zemský agitátor</i>	79
Stranický funkcionář	86
<i>Odborník na zemědělství NSDAP a Artaman</i>	95
<i>Od „osamělého lancknechta“ k otci rodiny</i>	98
<i>Na vrcholu SS</i>	104
Reichsführer SS	110
<i>SS a SA</i>	111
<i>Utváření a budoucí úkoly SS</i>	115
<i>Himmlerovo vedení</i>	119
<i>Na cestě k masové organizaci</i>	125
<i>Himmler a konec republiky</i>	128

ČÁST II

▪ VE TŘETÍ ŘÍŠI	135
Převzetí moci nad politickou policií	135
<i>Bavorsko – odrazový můstek</i>	135
<i>Od země k zemi</i>	143
<i>Mocenský boj o pruské gestapo</i>	149
<i>30. červen a jeho důsledky</i>	156
<i>Nešťastný vídeňský puč</i>	162
Od inspektora pruského gestapa k šéfovi německé policie	164
<i>Ozbrojená SS</i>	165
<i>Centralizace a sjednocení systému koncentračních táborů</i>	166
<i>Sebevědomý šéf gestapa</i>	167
<i>Gestapo a SD</i>	170
<i>Gestapo a Reichswehr</i>	171
<i>Ochranná vazba a zákon o gestapu</i>	173
<i>Himmler se prosazuje</i>	174
<i>„Proměny našeho boje“</i>	177
Staatsschutzkorps	182
<i>Gestapo a SD</i>	188
<i>Kriminální policie</i>	204
<i>Pořádková policie</i>	216
<i>Budování systému koncentračních táborů</i>	218
<i>Budování ozbrojených jednotek</i>	223
<i>Sloučení SS a policie</i>	225

ČÁST III

▪ ŘÁD	229
Světónázor a kult	229
<i>Nadcházející konflikt s „Asií“</i>	234
<i>Překonání křesťanství</i>	238
<i>Germánský kult</i>	242
<i>Ahnenerbe – Dědictví předků</i>	247
<i>„Pod pokličkou“</i>	251
<i>Symbyly, svátky, rituály</i>	258
<i>Místa</i>	264
Himmlerův styl vedení	267
<i>Nábor a životní dráha příslušníků SS</i>	270
<i>Ctnosti esesmanů</i>	272
<i>Školení</i>	280
Himmler vychovatel	282
<i>Neřesti a nedostatky</i>	287
<i>Podlomené zdraví příslušníků SS</i>	294
<i>Himmlerova starostlivá přisnost</i>	300
<i>„Trestat by se mělo málo, ale spravedlivě a tvrdě“</i>	306
<i>Ochotní vykonavatelé: tři případové studie</i>	308
Rodina SS	314
<i>Řízení o povolení sňatku</i>	315
<i>Himmler testuje a rozhoduje</i>	319
<i>Himmler zasahuje</i>	326
<i>Narození mimo manželství</i>	328

Rozvod, cizoložství, druhé manželství	334
Příklady k sňatku a počet dětí	335

ČÁST IV

▪ VE VÁLCE	343
Ve znamení příprav na válku a expanze	343
<i>Převzetí německé národnostní politiky</i>	345
<i>Blombergova–Fritschova krize</i>	354
<i>„Anšlus“ Rakouska</i>	358
<i>Nasazení v Sudetech</i>	361
<i>Pogrom</i>	362
<i>Obsazení Prahy</i>	366
<i>Obnovení osidlovací politiky</i>	367
<i>Himmler se odvrací od Darrého</i>	369
<i>Jižní Tyrolsko a protektorát</i>	371
Válka a osidlování Polska	376
<i>SS ve válečném nasazení</i>	377
<i>„Na místě zastřelit“</i>	379
<i>Říšský komisař pro upevňování němectví</i>	385
Nové národnostní uspořádání	387
<i>Počátky pronásledování Židů v Polsku</i>	389
<i>Germanizace přičleněných oblastí</i>	392
<i>Seznamy Volksliste a regermanizace</i>	400
<i>„Vystěhování Židů“</i>	404
<i>Revize národnostní politiky v někdejší Československu</i>	406
<i>Osidlování Jižního Tyrolska</i>	407
<i>Reichsführer v defenzivě</i>	409
<i>Změna v osobním životě</i>	413
Represe na území Říše	415
<i>Gestapo</i>	418
<i>Kripo</i>	423
<i>Koncentrační tábory a budování průmyslových koncernů SS</i>	425
<i>Vlastní jurisdikce pro policii a SS</i>	430
Posun hranic: Rok 1940	434
<i>Dobrovolníci Waffen-SS</i>	441
<i>Himmler se snaží uspět v zahraniční politice</i>	446
<i>Zesílení perzekuce Židů</i>	449

ČÁST V

▪ VELKOGERMÁNSKÁ ŘÍŠE	457
Ideologická vyhlazovací válka	457
<i>Příprava</i>	458
<i>Fáze 1: Exekuce židovských mužů</i>	466
<i>„Policejní a politické zabezpečení“?</i>	468
<i>Fáze 2: Ženy a děti</i>	471
Od masového vraždění ke „konečnému řešení“	480
Vyvražďování evropských Židů	493
<i>Vyhlazení prací</i>	495
<i>Body obratu na jaře 1942</i>	499
<i>Atentát na Heydricha</i>	505
<i>Po atentátu: Himmler spouští celoevropský vyhlazovací program</i>	508

Osídlovací politika a rasový výběr	511
<i>Protektorát</i>	515
<i>Generální gouvernement</i>	516
<i>Sovětský svaz</i>	518
<i>Francie</i>	521
<i>Zákazy vztahů a „germanizace“ Říše</i>	525
<i>Loupeže dětí</i>	527
<i>Rasové přezkušování: Zvůle měla metodu</i>	530
„Železný zákon národa“: Rekrutování pro Waffen-SS	531
<i>Národní legie</i>	532
<i>Germánští dobrovolníci</i>	535
<i>Němci žijící v zahraničí (Volksdeutsche)</i>	538
Hrůzovláda nad Evropou	545
<i>Boj proti banditům a útlak v obsazených oblastech</i>	552
<i>Zhroucení zbrojního koncernu SS</i>	558
<i>Teror na domácí frontě</i>	560
<i>Himmler a Velkogermánská říše – rekonstrukce</i>	562
ČÁST VI	
▪ POSTUPNÝ PÁD	569
Obrat ve válce jako šance?	569
<i>Trestná akce v Marseille</i>	571
<i>Celoevropský odboj</i>	573
<i>Pronásledování Židů se zostřuje</i>	582
<i>Proticikánská politika</i>	588
<i>Více mužů pro Waffen-SS</i>	591
<i>Říšský ministr vnitra</i>	598
<i>SS a zbrojení</i>	602
<i>Pád Itálie a jeho následky</i>	606
Kolaps	612
<i>Himmler přebírá záložní armádu</i>	614
<i>Až do konce: Teror a masové vraždění</i>	619
<i>Konečně vojevůdcem</i>	625
<i>Mírotvůrce?</i>	631
<i>Na útěku</i>	641
▪ BILANCE	647
▪ PODĚKOVÁNÍ	655
▪ PŘÍLOHY	657
Zkratky	657
Poznámky k pramenům a literatuře	660
Bibliografie	663
<i>Seznam využitých archivů</i>	663
<i>Publikované prameny a dokumentace</i>	667
<i>Dobové publikace</i>	672
<i>Monografie a sborníky</i>	674
<i>Články a referáty</i>	692
<i>Periodika</i>	705
<i>Nepublikované práce</i>	706
<i>Seznam vyobrazení</i>	707

Prolog

Dne 23. května 1945 odpoledne, tedy něco přes dva týdny po německé kapitulaci, byla do 31. zajateckého tábora britských ozbrojených sil přivedena skupina asi dvaceti zajatých osob – německých vojáků a civilistů, kteří byli zadrženi¹ před dvěma dny.

Kapitán Selvester, důstojník, který měl službu, převzal zajatce k rutinní prohlídce: Muži byli po jednom přiváděni do jeho kanceláře, kde si ověřil jejich osobní údaje a vyslýchal je. Již nějakou dobu se zaobíral touto prací, když mu hlídka oznámila, že má potíže s trojicí zajatců, kteří čekali před jeho kanceláří. Ti vyžadovali, aby byli okamžitě předvedeni. Bylo to velmi neobvyklé; Selvester měl zkušenost, že většina zajatců udělá vše pro to, aby na sebe pokud možno neupozorňovali.

Situace vzbudila Selvesterovu zvědavost a přikázal, aby byli vpuštěni dovnitř. Do jeho kanceláře poté vstoupil menší muž, který působil nemocně a v civilních šatech vypadal ošuntěle. Za ním do místnosti vpadli jeho dva společníci, vyšší, vyložené vojenského vzezření, napůl v uniformě, napůl v civilu. Britové tyto tři zajatce podezřívali z toho, že jsou příslušníky tajné polní policie. Selvester poslal oba vyšší muže opět ven, aby si mohl zevrubněji prohlédnout toho menšího, který byl očividně velitelem. Ten si sundal černou pásku zakrývajíc jeho pravé oko, nasadil si brýle s kostěnými obroučkami a klidným hlasem se představil jako někdo, koho už bylo možné bez pochybností poznat podle jeho zevnějšku: Heinrich Himmler, někdejší reichsführer SS a šéf německé policie, velitel záloh německého Wehrmachtu, ministr vnitra Německé říše.

Selvester nechal ihned zavolat kapitána Smitha, velícího vyslychajícího důstojníka, a aby získali jistotu, oba požadovali, aby Himmler podstoupil zkoušku podpisu. Himmler se obával, že od něj chtějí jen získat suvenýr, a nejprve odmítl. Nakonec ale souhlasil pod podmínkou, že papír s podpisem bude roztrhán, jakmile bude podpis porovnán s kopií, která byla k dispozici v táboře.

1 Himmler a jeho společníci byli zadrženi dvěma sovětskými vojáky propuštěnými z válečného zajetí, kteří byli nasazeni jako posila britské patroly; viz „Die letzten Tage von Heinrich Himmler. Neue Dokumente aus dem Archiv des Föderalen Sicherheitsdienstes“, zveř. a úvodem opatřil Boris Chavkin a A. M. Kalganov, in: *Forum für osteuropäische Ideen- und Zeitgeschichte* 4 (2000), s. 251–284.

Když se tak stalo, přistoupil Selvester k vlastnoruční prohlídce zajatce. Nejprve našel dokumenty vystavené na jméno Heinrich Hitzinger, rotmistr Wehrmachtu. Poté narazil v Himmlerově kabátu na malou dózu, v níž byla skleněná ampulka s bezbarvou tekutinou. Selvester, který poznal, že se jedná o sebevražednou kapsli, se Himmlera bezelstně zeptal na její obsah. Dostal odpověď, že se jedná o lék proti žaludečním křečím. Když v Himmlerových šatech našel identickou, avšak prázdnou dózu, byl Selvester nucen dojít k závěru, že jeho zajatec někde na svém nebo ve svém těle ukrývá další skleněnou ampulku.

Himmler byl tedy podroben trapné důkladné prohlídce, která zahrnovala i veškeré tělesné otvory; přitom byl však prozíravě vynechán ten nejpravděpodobnější a nejnebezpečnější úkryt, a sice dutina ústní. Místo toho Selvester nejprve objednal chleby se sýrem a čaj. Obojí Himmler rád přijal, aniž z úst odstranil jakýkoli podezřelý předmět. Odmítl si však obléknout britskou uniformu, kterou mu nabídli místo jeho zabaveného oblečení – obával se totiž, že ho chtějí vyfotografovat a fotografie využít při propagandě. Naproti britským důstojníkům tak seděl jen ve spodním prádle, zabalený do deky. Jeho společníci se představili jako adjutant reichsführera SS obersturmbannführer Werner Grothmann a jako další příslušník jeho štábu, sturmbannführer Heinz Macher.

K večeru dorazil výše postavený důstojník tajné služby a začal Himmlera vyslýchat. Mezitím Britové přemýšleli o tom, jak z Himmlerových úst podezřelou ampulku dostat, aniž se poškodí. Tázali se vojenského lékaře, zda by nebylo možné uvést Himmlera za pomoci drogy do bezvědomí, tato varianta však byla zamítnuta jako příliš riskantní.²

Výslech skončil teprve kolem půlnoci. Himmler byl převezen na velitelství 2. britské armády v Lüneburgu. Během celé doby v táboře 31 se Himmler podle Selvestera choval vstřícně. Zdálo se, že je ochoten odpovídat na otázky britských důstojníků a chvílemi působil takřka žoviálním dojmem. Zpočátku vypadal nemocně, ale poté, co dostal možnost vzít si něco k jídlu a umýt se, viditelně pookřál.

V Lüneburgu se Himmler podrobil zevrubné lékařské prohlídce. Při prohlídce Himmler jen neochotně otevřel ústa. Lékař, kapitán Wells, v nich objevil špičku jakéhosi předmětu modré barvy a pokusil se toto cizí těleso vyjmout; Himmler však odvrátil hlavu, rozkousl kapsli s jedem a zhroutil se. Po patnácti minutách byly zastaveny veškeré pokusy o vyjmutí zbytku jedu z jeho úst i snahy o oživení. Při bližším prozkoumání bylo zjištěno, že použitým jedem bylo cyankáli.³

2 K Himmlerovu pobytu v táboře č. 31 viz zpráva, kterou v roce 1963 vyhotovil Selvester na žádost Himmlerových životopisců Rogera Manvella a Heinricha Fraenkela, kteří ji také použili v Himmlerově biografii (*Himmler: Kleinbürger und Massenmörder*, Herrsching 1981, s. 227 a násl.). Před tím, než byla zpráva předána Manvellovi a Fraenkelovi, předložil ji Selvester Public Relations Department of the War Office ke schválení. Zde byl vyškrtnut odstavec o úmyslu podat Himmlerovi drogy (PRO, WO 32/19603). Zpráva napsaná téměř dvacet let po události obsahuje některé nepřesnosti, zejména o časovém průběhu, což ukazuje srovnání se zprávou vyhotovenou vedoucím vyšetřujícím důstojníkem Smithem dne 23. května 1945 i hlášení 2. britské armády o události ze dne 24. 5. 1945; vše v PRO, WO 208/4431.

3 Tamtéž, War Diary, Second Army Defence Company, 23. května 1945.

Tři dny po Himmlerově smrti bylo jeho tělo pohřbeno. Na pohřbu byli přítomni pouze jeden britský důstojník a tři seržanti, kteří hrob zaházeli. Nekonal se žádný náboženský obřad, hrob zůstal beze jména.⁴

Himmler se ve svých posledních dnech choval rozporuplně: Na rozdíl od jiných nacistických osobností si v posledních dnech války nevzal život, ale ukrýval se – ovšem tak diletantsky, že on i jeho společníci museli být neodvratně chyceni. Když pak padli Spojencům do rukou, seznámil je ještě s tím, koho mají před sebou, odpovědnosti však unikl sebevraždou. To, že jednal takto – místo aby se zachoval podle ctností vůdců SS, které sám kázal, a převzal odpovědnost za vlastní jednání, jakkoli bylo surové –, velmi zklamalo jeho lidi a vedlo k tomu, že i mezi jeho bývalými stoupenci zůstala Himmlerova posmrtná pověst převážně negativní. V poválečných letech tak o Himmlerovi nevznikla žádná legenda.

V květnu 1945 se Himmler jednoduše nechal unášet proudem milionů uprchlíků a vojáků. Himmlerův konec se jeví stejně záhadným jako celá jeho kariéra ve službách národního socialismu. Jak mohl tento nevýrazný člověk dosáhnout tak historicky jedinečné mocenské pozice? A jak se mohl ze syna z dobře situované bavorsko-katolické úřednické rodiny stát organizátor masového vraždění, které zasáhlo celou Evropu?

Tato biografie se pokusí co nejvíce osvětlit těžko přístupnou osobnost tohoto muže a motivy jeho strašlivých činů. Abychom byli úspěšní, musíme jít nad rámec „politické biografie“ a podívat se na celý Himmlerův život v jeho jednotlivých fázích a v zásadních oblastech (včetně těch takzvaných nepolitických).

Takto komplexní biografický přístup umožňuje rekonstruovat vývoj Himmlerovy osobnosti, jeho podstatné charakterové rysy a vzorce chování v letech, kdy se osobnost „formovala“ – začneme u počátku jeho politické kariéry, což bude užitečné pro rozbor pozdější doby. Tímto způsobem můžeme dobře vysvětlit, co tohoto „mladého muže z dobré rodiny“ vedlo k tomu, že se v polovině 20. let připojil k radikální pravicové straně, jakou byla NSDAP; a co ho pohnulo k tomu, aby, ač byl sám spíše slabý a nenápadný, z ochranných oddílů SS, kterým velel, vybudoval bojovou SS a nasměroval ji na bezchybné rasové elity. Jeho osobnost nám dále umožní dovodit, co v pozdějších letech přimělo Himmlera k tomu, aby navzdory porážkám a frustracím setrval na svém postu a soustředěně pracoval na vybudování aparátu moci, který rozhodujícím způsobem kontroloval veškerý prostor, jež Německo ovládalo. A pokud jde o bezprecedentní zločiny, které organizoval, je jejich ospravedlnění Himmlerem biograficky neodlučitelně spojeno s pojetím „slušnosti“, které se při bližším prozkoumání ukáže jako znamení maloměstského dvojího metru.

Himmlerova biografie však může dokázat ještě mnohem více. Souvislý, chronologický a synoptický biografický obraz rozličných aktivit, kterým se Himmler věnoval ve funkci reichsführera SS, šéfa německé policie, říšského komisaře pro upevňování němectví, říšského ministra vnitra a velitele aktivních záloh armády, přináší poznatek, že jednotlivé politické

4 Tamtéž, War Diary, Second Army Defence Company, 26. května 1945. K poloze hrobu viz další korespondence v této složce.

oblasti jeho působnosti byly navzájem propojeny mnohem více, než se obecně předpokládá. Navíc vycházejí najevo překvapivé časové souvislosti, které dosud nebyly ve výzkumu rozpoznány.

Dosavadní výzkumy dějin SS a policie se zaměřovaly především na rekonstrukci masových zločinů, které SS spáchala – v popředí přitom stojí jednoznačně holokaust –, i na okruh činností SS: Represe, vyhlazování na základě rasy, Waffen SS, osidlovací a národnostní politika, špionáž atd. byly převážně považovány za paralelně existující pilíře impéria SS.

Pokud tedy chceme vysvětlit, co drželo pohromadě tento mimořádně různorodý aparát, když v průběhu času nacházel stále nové úkoly, rozšiřoval své kompetence a několikrát se znovu definoval, musíme se zabývat životem muže, který stál na jeho vrcholu. Byl to právě Himmler, kdo stále znovu, v jasně ohraničených fázích, měnil definici role SS.

Z malé skupinky osobní stráže, nad níž převzal v roce 1929 velení, zakrátko vytvořil elitářsky vyhlížející a stranickým špičkám oddaný paramilitární svaz. V letech 1933/1934 se mu v poměrně krátké době podařilo vypracovat se na post šéfa politické policie v celé Říši; z této pozice rozvinul komplexní koncept pro celou policii, kterou – poté, co jej Hitler v roce 1936 jmenoval jejím šéfem – chtěl sloučit s organizací SS a vytvořit tak jednotné „Staatsschutzkorps“ (Sbor pro ochranu státu).

Když takzvaná Třetí říše na konci třicátých let přistoupila k expanzi, stanovil nové body zájmu: Kromě osidlování a „rasového výběru“ obyvatelstva v oblastech, které měly být „germanizovány“, vybudoval Waffen SS a podílel se na represivní politice obsazených území. Od roku 1941 vedl politiku systematického masového vyvražďování podle rasových kritérií. Byl to pro něj pouze první krok k tomu, aby v Evropě vybudoval kvalitativně nový, rasisticky orientovaný mocenský řád – Velkoněmeckou říši.

Na konci roku 1942 přešel nacistický režim do defenzivy a Himmler opět změnil zaměření. Nyní se orientoval na to, aby zajistil „bezpečí“ uvnitř prostoru ovládaného nacistickým Německem a do konce války soustředil prakticky všechny použitelné donucovací nástroje ve svých rukou.

Himmlerova vlastní síla spočívala tedy v tom, že každé dva až tři roky navrhl pro oblasti svého vlivu novou celkovou koncepci, spojil jednotlivé části tohoto mocenského konglomerátu navzájem souvisejícími příkazy, které byly v souladu s celkovou politikou režimu a byly podloženy jak mocenskopoliticky, tak ideologicky. Tímto způsobem reagoval na rostoucí radikalizaci a zároveň ji rozhodujícím způsobem sám popoháněl.

Tato Himmlerova schopnost velice efektivním způsobem spojit ideologii a mocenskou politiku prostřednictvím stanovování nových dalekosáhlých úkolů pro jeho SS především ukazuje, že biografický přístup je jediný adekvátní způsob, jak popsat a vysvětlit všechny aspekty dějin SS. Bez muže na jejím vrcholu bychom tuto různorodou, neustále expandující a radikalizující se organizaci nikdy nemohli zcela poznat.

K tomu přispívá i poznatek, že se Himmler při organizaci a vedení SS nechával značně ovlivňovat svými osobními preferencemi, averzemi a rozmary, které skutečně měly dopad na strukturu SS. To platilo třeba pro jeho charakteristické personální vedení, které zahrnovalo dohled nad soukromým životem jeho mužů – svým chováním ve vícero ohledech připomínal přísného a starostlivého otce; to platilo i pro jeho pokus vybudovat kult SS, který zcela odrážel

germanofilské tendence katolického disidenta. Staatsschutzkorps, do nichž chtěl Himmler zformovat SS, mu v mnoha ohledech poskytovaly ochranu, štít, za nímž mohl skrýt své osobní představy a slabosti.

Reichsführer SS Himmler nebyl pouze politickým funkcionářem, jenž by ovládal úřad s pevně stanovenými kompetencemi. Postupem času vybudoval ze svých rozličných povinností svým způsobem jedinečnou mocenskou pozici, která mu byla ušita přímo na míru. Vedení SS, zajištění její vnitřní soudržnosti a budoucí životaschopnosti se staly náplní jeho vlastního života.

Čím více přenášel Himmler své osobní maximy do vedení SS, tím více se ztrácela jeho vlastní osobnost a zůstával jen reichsführerem SS. Zatímco od počátku třicátých let jsme o jeho osobním životě informováni z dostatečného množství pramenů (především z deníků a korespondence), s nárůstem jeho moci a služební odpovědnosti těchto dokumentů ubývá, stejně jako mizí Himmlerův osobní život. I když i tak máme k dispozici velké množství oficiálních dokumentů, v nichž se Himmlerova osobnost jasně projevuje svým charakteristickým stylem, zahrnujícím pocity křivdy a předsudky, nejpozději v polovině třicátých let dosahuje v případě Himmlera čistě biografická metoda svých limitů. Bylo by také troufalé – a z hlediska historiografie zcela chybné –, kdybychom chtěli jednání reichsführera SS Heinricha Himmlera dovodit primárně z jeho životopisu. Dějiny nacismu zkrátka nemůžeme omezit pouze na navzájem se proplétající biografie předních nacistů.

Místo toho jsme přistoupili ke smysluplnému spojení biografie a strukturálních dějin. Pokud je v průběhu životů našich protagonistů přikládána strukturálním dějinám stále větší váha, tento metodologický a narativní posun důrazu je logickým důsledkem postupného splývání úřadu a osoby. Biografický prvek však má ve všech popsanych fázích života svůj význam, protože v nacismu byla podoba politické moci neoddělitelně spojena s životními dráhami nejvyšších nacistických funkcionářů. Pro reichsführera SS Heinricha Himmlera to platilo dvojnásob.

ČÁST I

Mladý Himmler

Dětství a mládí

V roce 1980, pár týdnů před svou smrtí, dokončil německý spisovatel Alfred Andersch autobiografický „školní příběh“. Vylíčil v něm hodinu řečtiny na mnichovském Wittelsbašském gymnáziu, která se odehrála 52 let před napsáním tohoto příběhu: Předlohou byla poslední hodina řečtiny, kterou Andersch v tomto ústavu v roce 1928 zažil.

Drama začíná ve chvíli, kdy se ve třídě na překvapivé návštěvě objevuje ředitel ústavu, přísný a všemi obávaný „Rex“. Nejprve dochází ke sporu mezi „Rexem“ a jedním velmi sebevědomým studentem šlechtického původu, který rychle eskaluje a na jehož konci ředitel oznamuje vyloučení tohoto vzpurného studenta, jenž se odmítá podříditi jeho autoritě. To vše však byla pouze předehra: Nyní „Rex“ nařizuje hrdinovi povídky – Andersch ho pojmenoval Franz Kien –, aby šel k tabuli. Nejenže demonstruje jeho chabou znalost řečtiny, ale se vši parádou – cynicky, škodolibě, sprostě – Kiena-Andersche potopí. I on tak musí ústav opustit.

Dozvídáme se, že Rex se ve skutečnosti jmenoval Himmler. Andersch svou povídku pojmenoval *Otec vraha*.

Anderschův „školní příběh“ je jedním ze způsobů, jak porozumět fenoménu Himmlera. Kariéra tohoto masového vraha, jak je zde přiblíženo, je důsledkem konfliktu otce a syna, v jehož průběhu se Heinrich Himmler stal pravicovým revolucionářem, vzešel se příliš přísnému otci a „na smrt“ si ho znepřátelil. Andersch si klade otázku, zda to, že se narodil právě takový syn, nebylo přirozenou nutností, zapříčiněnou dobře známými psychologickými pravidly, které odpovídají zákonům boje mezi po sobě jdoucími generacemi a paradoxním následováním rodinné tradice. Andersch dochází k závěru, že na tuto otázku nemá definitivní odpověď.

Mnohé dopisy, které dorazily do redakce *Süddeutsche Zeitung*, na jejichž stránkách byla povídka zveřejněna, a pocházely od čtenářů, kteří sami Gebharda Himmlera zažili, poskytly velmi nejednoznačný obraz – byl popsán zároveň jako „typ člověka, který těm nahoře podlézá a do těch dole kope“ i jako „velice respektovaná, energická osobnost na vysoké mentální úrovni“.⁵

Otto Gritschneider, známý mnichovský advokát, který napsal četné kritické publikace týkající se bavorské justice v období nacismu, na svého někdejšího učitele vzpomínal jako na

5 Dopisy čtenářů v *Süddeutsche Zeitung* z 9. a 10. srpna 1980.

„spravedlivého krále“ (a spravedlnost je pro školáky něco velmi důležitého), „který se skutečně velmi snažil našim mladým duším zprostředkovat přístup ke kultuře a dějinám naší vlasti a našeho kontinentu“. Gritschneider konečkonců seděl v lavici vedle Andersche a ten byl podle jeho informací velice špatným žákem, jehož kariéra na Wittelsbašském gymnáziu skončila zcela běžným způsobem.⁶

Himmlerovi a jejich syn Heinrich

Otec Heinricha Gebhard Himmler, syn nižšího protestantského duchovního, byl typickým příkladem člověka, jenž dosáhl mimořádného sociálního vzestupu. Jeho otec, který se narodil v roce 1809, pocházel z rodiny sedláků a řemeslníků z Ansbachu a sám se vyučil tkalcem, ale prožil kariéru plnou změn ve službách královské bavorské vojenské a policejní služby, kde dosáhl až na poměrně vysokou hodnost brigádyra (což odpovídalo hodnosti policejního strážmistra) a od svého propuštění v roce 1862 do své smrti v roce 1872 působil na oblastním úřadě v Lindau. Několik měsíců po svém přesídlení do Lindau se nyní třiapadesátiletý Johann Himmler oženil s o dvacet čtyři let mladší Agathou Rosinou Kieneovou, katoličkou a dcerou hodináře z Bregenz.⁷

V roce 1865 se páru narodil jediný syn – Gebhard. Když bylo Gebhardovi sedm let, jeho otec zemřel. Matka jej vychovávala katolicky a právě jejímu vlivu vděčil za svou energii a cílevědomost, s jejíž pomocí se mu podařilo uskutečnit sociální vzestup a přes svůj maloměstský původ se stát příslušníkem vzdělaného měšťanstva. V roce 1884 zahájil studium na mnichovské univerzitě, kde se zabýval především germanistikou a klasickými jazyky a kde studium v roce 1888 ukončil státní zkouškou.⁸ Bezprostředně poté strávil nějaký čas v Petrohradě, kde žila početná německá komunita a kde působil jako domácí učitel v domě honorárního konzula Freiherr von Lamezan.⁹ Díky Lamezanovu přátelství s bavorským princem-regentem Luitpoldem navázal Gebhard kontakt s bavorským královským dvorem. Když se Gebhard Himmler vrátil do Bavorska, nejdříve se snažil uspět jako učitel na gymnáziu. Nejprve získal smlouvu na dobu určitou, v roce 1894 však obdržel zvláštní privilegium, když jej princ Arnulf von Wittelsbach, bratr prince-regenta a pozdějšího krále Ludvíka III. Bavorského, najal jako domácího učitele pro svého syna Heinricha.¹⁰ Poté, co s touto činností v roce 1897 úspěšně

6 Tamtéž, dopis čtenáře.

7 BAK, NL 1126/26, rodokmen rodiny Kienovy, vyhotoven Gebhardem Himmlerem, září 1921. Agathe Kienová žila v letech 1833 až 1916. K dějinám rodiny Himmlerovy srov. Bradley F. Smith, *Heinrich Himmler 1900–1926. Sein Weg in den deutschen Faschismus*, Mnichov 1979, s. 23 a násl.

8 V *Amtliches Verzeichnis des Personals der Lehrer, Beamten und Studierenden an der Königlich-Bayerischen Ludwigs-Maximilians-Universität zu München* je jako student zapsán od zimního semestru 1884/85 do letního semestru 1890; zaznamenáno je rovněž to, že své studium od zimního semestru 1888/89 do letního semestru 1890 přerušil.

9 Informace o pobytu v Rusku získala Himmlerova praneteř, Katrin Himmlerová, z rodinného vyprávění; viz Katrin Himmler, *Die Brüder Himmler. Eine deutsche Familiengeschichte*, Frankfurt nad Mohanem 2005, s. 35.

10 O činnosti soukromého učitele prince Heinricha nejsou podle ústního sdělení ze strany soukromého archivu Wittelsbachů (BHSra, Oddělení III) v tomto archivu žádné informace.

skončil, obdržel Gebhard Himmler trvalý úvazek jako gymnaziální profesor na tradičním mnichovském Wilhelmově gymnáziu.¹¹

Jeho nové místo mu konečně umožnilo založit rodinu. V roce 1897 se oženil s Annou Marií Heyderovou, dcerou mnichovského kupce. V době uzavření manželství byla o rok mladší než její manžel. I ona brzy – ve věku šesti let – ztratila otce. Tomu totiž v době jejího narození bylo už 55 let.¹² Do manželství si s sebou přinesla značné schopnosti.¹³

Heinrich byl po Gebhardovi, který se narodil v roce 1898, druhým dítětem z tohoto manželství. Pro Himmlerovy bylo velkou ctí, že tehdy šestnáctiletý princ Heinrich vyhověl jejich prosbě a stal se kmotrem tohoto dítěte. Byl sice v následnictví na bavorský trůn na poněkud beznadějném devátém místě, ale kmotrovství znamenalo upevnění vztahů s dvorem, což pro Himmlerovy, kteří se silně orientovali na možnost společenského vzestupu, představovalo mimořádně důležitou okolnost.¹⁴ Nejmladší přírůstek Himmlerových byl pojmenován po vlivném kmotrovi – jako druhé jméno bylo vybráno Luitpold, jméno prince-regenta. Nejstarší syn Gebhard ostatně rovněž dostal jako druhé jméno Ludvík, jméno bavorského krále, který zemřel v roce 1866. V roce 1905 se Heinrichovi narodil ještě jeden bratr, Ernst.

V každém případě je jisté, že se Himmlerovi snažili vést spořádaný život, vyznačující se správnou životosprávou, pílí a zbožností, jak bylo typické pro každou dobře situovanou mnichovskou úřednickou rodinu na přelomu století. Zatímco matka se starala o domácnost a blaho dětí, chodil otec Himmler nejen do zaměstnání jako profesor na gymnáziu, ale zároveň se pokoušel, jak jen to bylo možné, poskytnout svým dětem něco ze svých pedagogických schopností.¹⁵

Cílem výuky bylo zprostředkování kvalitního spektra vzdělání, které zahrnovalo především klasickou literaturu, solidní znalost historie a ovládnutí mrtvých jazyků. Úporná snaha přivyknout syny společenským konvencím a způsobům pravděpodobně odrážela nejistotu otce, který pocházel ze skromných poměrů. Náboženské vzdělání a pravidelné návštěvy kostela byly samozřejmostí, vedení ke katolicismu přikládala Anna Himmlerová tak velkou váhu, že to otce Himmlera přimělo k varování, aby to v této oblasti tolik nepřeháněla.¹⁶

11 *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* 33 (květen/červen 1897), s. 528. *Festschrift zur Vierhundert-Jahr-Feier des Wilhelms-Gymnasiums, 1559–1959*, Mnichov 1959, s. 57, prokazují, že Himmler zde byl zaměstnán jako gymnaziální učitel v letech 1894–1902. Podle Himmler, *Brüder Himmler*, s. 37, pracoval od roku 1890 na Ludwigsgymnasium a od roku 1893 jako soukromý učitel.

12 BAK, NL 1126/26, rodokmen rodiny Heyderovy, vyhotoven Gebhardem Himmlerem, 1931. Anna Maria Heyderová se narodila 19. ledna 1866. Její otec, Franz Alois Heyder, narozený 22. července 1810 v Abensbergu (Dolní Bavorsko), zemřel 17. dubna 1872. Jeho předkové, kteří mohou být vysledováni do 17. století, byli lesníci. V roce 1839 se Alois Heyder oženil s o osmnáct let starší vdovou, poté si v roce 1862 vzal o čtrnáct let mladší Annu Hofritterovou, matku Himmlerovy matky. Srov. Smith, *Himmler*, s. 29.

13 Himmler, *Brüder Himmler*, s. 38, hovoří o 300 000 zlatých markách, což představovalo na tehdejší poměry značný majetek. Z materiální stránky Himmlerova života se však nedá předpokládat, že by kromě úřednického platu disponoval zásadními příjmy z vlastního majetku.

14 BAK, NL 1126/1, 21. červen 1900 – děkovný dopis Gebharda Himmlera princí Heinrichovi za přijetí kmotrovství; 8. říjen 1900 oznámení narození; 19. říjen 1900 ohlášení křtu; srov. Smith, *Himmler*, s. 38 a násl.

15 Tamtéž, s. 30 a násl.

16 V dopise na rozloučenou své ženě, který pro jistotu napsal před cestou do Řecku roku 1910 (Himmler, *Brüder Himmler*, s. 48). Z Heinrichova deníku vyplývá, že rodina na mše chodila pravidelně. Až na

Otcovská autorita se neprojevovala uzavřeností či despotickou přísností, nýbrž trpělivou prací se syny, kteří byli podrobeni systému pravidel a zákazů, jejichž dodržování otec pečlivě, tu a tam až pedantsky, sledoval. Otcova přísnost měla trvalý efekt, naprosto se však snášela s dobrotou, láskou a něžností.¹⁷ Mnoho času strávil otec péčí o svou sbírku známek a k tomuto koníčku vedl i své syny. Kromě toho je naučil i stenografii – velká část rodinné korespondence byla vedena v těsnopisu.¹⁸

Otec Himmler kontroloval především školní úspěchy svých dětí a vedl je i k tomu, aby volný čas o prázdninách využili k opakování školní látky. Když jeho starší syn Gebhard kvůli různým nemocem promeškal více než polovinu školního roku, vynaložil otec velkou námahu na to, aby si syn nejenom doplnil zameškanou látku, ale aby na konci druhého ročníku zároveň patřil k nejlepším žákům ve třídě.¹⁹ Oba rodiče rovněž dbali na „správné styky“ svých ratolestí, především s dětmi z vyšších měšťanských kruhů.

Pedantství Gebharda Himmlera, na které poukázala jeho praneteř, se projevilo obzvláště nápadně v roce 1910, kdy se chystal vydat – sám, bez rodiny – na cestu do Řecka. Gebhard učinil vše potřebné pro případ, že by se z cesty nevrátil živý. Pro každého člena rodiny přichystal dlouhý dopis na rozloučenou, který obsahoval detailní rady pro pozdější život a mnohé praktické pokyny pro překonání každodenních starostí. Staršímu synovi Gebhardovi kladl na srdce podrobný seznam ctností, který jej měl vést k „píli, svědomitosti a k mravní čistotě“ a nabádal k tomu, aby se stal „schopným, zbožným a německy cítícím mužem“. To vše odpovídalo mravním zásadám, k nimž své syny vedl.²⁰ Dopis pro Heinricha se bohužel nedochoval. Otec Himmler si přál, aby jeho synové studovali a dokončili studium na univerzitě, ovšem neměli studovat ani filologii, ani teologii. Rovněž se neměli stát důstojníky.

V těchto letech před první světovou válkou obývali Himmlerovi vícepodlažní byt v dobré, avšak nikoli v exkluzivní lokalitě,²¹ zaměstnávali pomocníci v domácnosti a byli očividně bez finančních starostí. Udržovali hojné kontakty se členy své početné rodiny a měli široký okruh přátel.²² I nadále pěstovali styky s princem, který projevoval čilý zájem o pokroky svého kmotřence a o blaho Himmlerových. Vztahy byly velmi srdečné, jak ukazuje dochovaná

Heinrichovy prázdninové deníky z let 1910 a 1911 (Lenggries), 1912 (Lindau) a 1913 (Brixlegg) v Himmlerově pozůstalosti, BAK, NL 1126/6, se deníky vedené Himmlerem nacházejí v Hoover Institution, Stanford University, jako mikrofilm též v Himmlerově pozůstalosti (BAK, NL 1126). Dále budou citovány jako TB.

17 Himmler, *Brüder Himmler*, s. 46 a násl., toto v rodinném vyprávění dokládá např. dopisy na rozloučenou, které Himmlerův otec preventivně psal Gerhardovi a Ernstovi.

18 Smith, *Himmler*, s. 46 a násl.; TB, 18. září 1915.

19 BAK, NL 1126/1, Gebhard Himmler, Schulnotizen unserer lieben Kinder; viz Smith, *Himmler*, s. 43.

20 Himmler, *Brüder Himmler*, s. 46 a násl.

21 Nejprve bydleli v bytě nevěsty, Sternstraße 13, první patro (*Adressbuch für München 1898*). Na této adrese byla hlášena také Agathe Himmlerová, vdova po zaměstnanci okresního úřadu. V letech 1900 a 1901 bydlela rodina na adrese Hildegardstr. 6, druhé patro, od 1. dubna v Liebigstraße 5, třetí patro (*Adressbuch für München 1898*). Srov. Smith, *Himmler*, s. 39.

22 Tamtéž, s. 50.

korespondence mezi Gebhardem a princem – o Vánocích Himmlerovi navštěvovali prince a jeho matku, která po smrti svého manžela prince Arnulfa převzala jeho jméno.²³

Himmlerovi žili konzervativní, zámožný, monarchistický, hospodářsky uspokojivý a v kulturním ohledu tradicionalistický život v prostředí, které bylo v nápadném protikladu k pověsti Mnichova jako města moderní kultury, města, které milovalo umění, tolerantního a veselého. Ve skutečnosti byla v roce 1900 kulturní moderna a politický liberalismus na ústupu. V souladu s tímto kulturně-politickým uspořádáním byl svět Himmlerových zcela nedotčený pracemi Thomase nebo Heinricha Manna, obrazy umělecké skupiny Blaue Reiter, schwabinskou kabaretní scénou či secesí.²⁴

V roce 1902 se rodina dočasně přestěhovala do Pasova, kde Gebhard získal místo na humanitním gymnáziu.²⁵ V únoru 1903 tehdy dvouletý Heinrich onemocněl vážnou plicní chorobou, proto se na začátku roku matka s dětmi odstěhovala do Wolffegu, vesnice v oblasti Allgäu, aby se zde mohl vyléčit. Hrozilo totiž akutní nebezpečí, že Heinrich onemocní tuberkulózou, která v té době byla u dětí nejčastější příčinou úmrtí. Když se Heinrichovi pomalu začínalo dařit lépe, přestěhovala se rodina zpátky do Pasova, přesto je zřejmé, že rodiče měli velký strach z obvyklých dětských nemocí, které mohly mít u Heinricha vážný, možná až smrtelný průběh.²⁶

V roce 1904 se rodina opět přestěhovala do Mnichova, kde byl Gebhard mezitím povýšen na gymnazijního profesora na mnichovském Ludwigově gymnáziu. Himmlerovi se znovu přestěhovali do vícepodlažního bytu, tentokrát na AmalienstraÙe 86, hned za univerzitou.²⁷ Pro Heinricha tehdy nastaly těžké časy nejen proto, že jeho starší bratr Gebhard, který mezitím začal chodit do školy, vážně onemocněl a nahradil Heinricha v centru mateřské a otcovské péče. Anna Himmlerová na sobě navíc zpozorovala známky dalšího těhotenství. V prosinci roku 1905 se narodil Ernst a Heinrich zjistil, že rodičovská pozornost a péče je nyní směřována především k mladšímu bratrovi.²⁸

23 Korespondence se nachází v BAK, NL 1126/1. O návštěvě podává zprávu Katrin Himmlerová, *Brüder Himmler*, s. 39, na základě písemně zaznamenaných vzpomínek prastrýce Gebharda Himmlera, které jsou majetkem rodiny.

24 Ke kulturněpolitickému obratu během éry prince regenta a k pádu Mnichova jako kulturního města viz především David Clay Large, *Hitlers München. Aufstieg und Fall der Hauptstadt der Bewegung*, Michov 1998, a sborník ed. Friedrichem Prinzem a Maritou Krauss *München – Musenstadt mit Hinterhöfen. Die Prinzregentzeit 1886–1912*, Mnichov 1988, v něm mj. Roger Engelmann, „Öffentlichkeit und Zensur. Literatur und Theater als Provokation“, s. 267–276. K epoše prince regenta obecně viz Karl Möckl, *Die Prinzregentzeit. Gesellschaft und Politik während der Ära des Prinzregenten Luitpold in Bayern*, Mnichov/Viedeň 1972.

25 *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* 38, 9/10, (září/říjen 1902), s. 665.

26 BAK, NL 1126/1, korespondence Gebharda Himmlera s rodinným lékařem Quernstedtem (15. července 1903) a rovněž s princem Heinrichem (dotaz prince na Heinrichův zdravotní stav, 25. června 1903, a Himmlerovy odpovědi ze dne 30. srpna a 20. prosince 1903); Smith, *Himmler*, s. 40 a násl.

27 *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* 40, 9/10, (září/říjen 1904), s. 684; *Adressbuch für München 1905*; viz Smith, *Himmler*, s. 42.

28 Tamtéž, s. 42 a násl.; BAK, NL 1126/1, Schulnotizen. Himmlerův otec zde uvádí pět různých nemocí, kterými Gebhard v tomto roce trpěl, a zaznamenává 147 zameškaných školních dnů.

Heinrich se nyní nacházel ve složité pozici prostředního syna, který byl vklíněn mezi vzor přemýšlivého staršího bratra a starostlivé ohledy k mladšímu Ernstovi. V této situaci se možná obával, že bude odsunut na vedlejší kolej, a proto pro něj jeho časté nemoci nebyly časem utrpení, ale nabízely mu možnost přitáhnout opět pozornost rodičů. Možná právě v této zkušenosti spočívají kořeny jeho pozdějších psychosomatických obtíží. Vůči mladšímu bratrovi však začal v každém případě projevovat žoviální blahosklonnost.²⁹

V roce 1906 byl Heinrich zapsán do školy při domu na mnichovském Salvatorplatz v centru města (nikoli do Amalienschule, jak bylo u dětí z jeho čtvrti obvyklé). Ani zde neměl příliš štěstí. Stejně jako předtím jeho bratr zameškal během prvního školního roku kvůli různým infekčním nemocem, jako byl kašel, spalničky, příušnice a především zápal plic, více než 150 vyučovacích dní. S pomocí domácí učitelky si všechnu zameškanou látku doma doplnil,³⁰ přesto se ocitl pod velkým tlakem – rodiče, zejména otec, na něj kladli velké nároky, nesvědčila mu situace v rodině, která nastala po narození mladšího bratra, a hlavně neměl tak dobré známky jako jeho starší bratr. Teprve když přešel do Amalienschule, situace se trochu uvolnila a zlepšila. Zde byl Heinrich dobrým žákem a s několika spolužáky se spřátelil.³¹

Dlouhé letní prázdniny, které rodina trávila v bavorském podhůří Alp, byly pro Himmlerovy chlapce velmi vzrušujícím obdobím roku. Trávili čas prázdnin prohlídkami pamětihodností, procházkami, výlety na lodi a jinými volnočasovými aktivitami. V roce 1910, když jeli do Lenggries, uložil otec Heinrichovi, aby si během prázdninového pobytu vedl deník. První zápis pořídil sám, aby měl syn představu, jak má zápis vypadat, a od té doby synovy zápisy opravoval a dbal na to, aby si i v následujících letech během prázdnin vedl podobný deník.³²

Není proto žádný div, že tyto deníky z prázdnin mají spíše charakter školních slohových cvičení a v podstatě se omezovaly na banální, avšak puntičkářský výčet různých aktivit, které během onoho dne proběhly. V roce 1911 nezachycoval deník nic víc než to, kolikrát se Heinrich koupal – ve vodě byl celkem 147×.³³ Vskutku lapidární zápisy pokračovaly i v době, kdy otec přestal deník kontrolovat. Na místo otce nastoupila vlastní kontrola.³⁴

V roce 1910 přestoupil Heinrich na Wilhelmovo gymnázium, školu, na které do roku 1902 vyučoval jeho otec.³⁵ Chlapec byl tehdy hubený, relativně drobný, neduživé konstituce, hodně stonal a celkově působil slabým dojmem. Jeho kulatý obličej, jemuž dominovaly brýle, které musel neustále nosit, působil vysloveně dětským dojmem a ustupující brada tento dojem ještě umocňovala.

29 K tomu zejména úvahy in: Himmler, *Brüder Himmler*, s. 66 a násl.

30 BAK, NL 1126/1, Schulnotizen.

31 Smith, *Himmler*, s. 44 a násl.

32 Viz Himmlerovy prázdninové deníky z let 1910 a 1911 (Lenggries), 1912 (Lindau) a 1913 (Brixlegg), v Himmlerově pozůstalosti, BAK, NL 1126/6.

33 TB, 1911, Landaufenthalt in Lenggries; srov. Smith, *Himmler*, s. 44 a násl.

34 Tamtéž, s. 51.

35 BAK, NL 1126/1, Schulnotizen.

Gebhard a Anna (na snímku sedí) Himmlerovi se svými třemi dětmi Heinrichem (vlevo), Ernestem (uprostřed) a Gebhardem (vpravo) na fotografii z roku 1906.

O několik desítek let později na něj vzpomínal jeho tehdejší spolužák Wolfgang Hallgarten, který musel uprchnout před nacisty a stal se předním americkým historikem se specializací na Německo, že na něj spolužáci pokřikovali „Himmlere“, ale nechtěl téměř věřit nevyvratitelné skutečnosti, že se z něj později stala zrůda. Nemohl být větší rozdíl mezi reichsführerem SS a „sotva průměrně velkým, nesmírně bledým a neobratným chlapcem s velmi krátce ostříhanými vlasy, který na špičce nosu nosil zlaté brýle a často se projevoval napůl nesmělým, napůl škodolibým smíchem“. Podle Hallgartena byl Himmler všemi učiteli oblíbeným ukázkovým školákem, ve třídě jej však považovali za šprta a byl oblíbený jen průměrně. Obzvláště dobře si Hallgarten vzpomínal na to, jak nešikovně Himmler působil při hodinách tělocviku, což vždy pobavilo zbytek třídy. Hallgarten vzpomínal, že Himmler tehdy nechoval nenávist vůči Židům, ale zároveň si vybavoval jeho silné protifrancouzské zaměření.³⁶

36 George W. F. Hallgarten, „Mein Mitschüler Heinrich Himmler“, in: *Germanica Judaica* 1, 2 (1960/61), s. 4–7.

V roce 1913 přijal gymnaziální profesor Himmler místo prorektora na humanistickém gymnáziu v Landshutu. V této době rodina obývala dům se zahradou.³⁷ Naštěstí se tehdy do Landshutu přestěhoval i Heinrichův kamarád z Mnichova Falk Zipperer, jehož nevlastní otec, Ferdinand von Pracher, se zde stal prezidentem okresní vlády – z pohledu Himmlerovy rodiny to tedy byl ideální rodinný profil nejbližšího přítele jejich syna. Toto přátelství vydrželo dlouho: Když se v roce 1937 jeho přítel ženil, uspořádal Himmler na jeho počest slavnostní oběd,³⁸ v roce 1938 jej přijal do SS a Zipperer, který se stal habilitovaným právním historikem, zveřejnil v roce 1940 stať ve sborníku vydaném při příležitosti Himmlerových čtyřicátých narozenin.³⁹ Ještě v roce 1944, když se Himmler připravoval na své poslední vánoční svátky, byla Zippererova žena Lieselotte na seznamu obdarovaných.⁴⁰

Další přátelství, které vydrželo až do konce druhé světové války, vzniklo mezi Heinrichem a o tři roky starším Karlem Gebhardtem. Oba chlapci společně poznávali Landshut. Gebhardt se stal lékařem a později vedl sanatorium v Hohenlychenu v oblasti Berlína, které, jak později uvidíme, hrálo v Himmlerově životě zvláštní roli.⁴¹ Kromě toho zůstali Heinrichovi z mnichovských časů dobří přátelé – děti generálního kurátora Hagera Edi a Luisa.⁴² Heinrich v žádném případě nebyl samotář, ale zároveň byl možná svými spolužáky považován za snaživého vzorového žáka a slabocha. Jeho školní výsledky byly v době, když žil v Landshutu, tedy až do roku 1919, skutečně nadprůměrné. Z náboženství a dějepisu mívával vždy jedničky, z jazyků jedničky a dvojky. Slabých výsledků dosahoval ve fyzice, jeden ročník dokončil dokonce se čtyřkou. V hodnocení ze školního roku 1913/1914 se o něm dočteme: „Tento očividně velmi způsobilý žák svou neúnavnou pílí, vroucí ctižádostí a čilou účastí na hodinách dosahuje ve třídě těch nejlepších výsledků. Jeho mravy jsou ukázkové.“⁴³

Mládí za války

Do tohoto idylického světa vtrhla – právě během letních prázdnin roku 1914, které rodina trávila v malebném Tittmoningu na rakousko-německém pomezí – zpráva o krizi vyvolané zavražděním rakousko-uherského následníka trůnu 28. června v Sarajevu, která vedla až k první světové válce.

37 Smith, *Himmler*, s. 52; Himmler, *Brüder Himmler*, s. 49.

38 BAB, NS 19/3667. K Zippererovi viz Smith, *Himmler*, s. 53 a násl.

39 Falk Zipperer, „Eschwege. Eine siedlungs- und verfassungsgeschichtliche Untersuchung“, in: *Festgabe für Heinrich Himmler*, Darmstadt 1941, s. 215–292. Zippererova disertace, která se objevila v sérii vědecké organizace SS Ahnenerbe, se zabývala hornobavorským zvykem: *Das Haberfeldtreiben. Seine Geschichte und seine Bedeutung*, Weimar 1938; viz též BAB, BDC, SS-O Zipperer.

40 BAB, NS 19/3535.

41 Alfons Beckenbauer, „Eine Landshuter Jugendfreundschaft und ihre Verwicklung in die NS-Politik. Der Arzt Dr. Karl Gebhardt und der Reichsführer-SS Heinrich Himmler“, in: *Verhandlungen des historischen Vereins für Niederbayern* 100 (1974), s. 5–22.

42 Smith, *Himmler*, s. 48.

43 Alfons Beckenbauer, „Musterschüler und Massenmörder. Heinrich Himmlers Landshuter Jugendjahre“, in: *Verhandlungen des historischen Vereins für Niederbayern* 95 (1969), s. 93–106.

Heinrichovy deníkové zápisky odrážejí vedle obvyklých záznamů o prázdninových aktivitách i atmosféru těchto rozhodujících dnů, které ukončily i prázdninovou idylu. Například 29. července v deníku najdeme: „Gebhardovy narozeniny. *Začátek války mezi Rakouskem a Srbskem*. Výlet k Wagingerskému jezeru;“ sdělení o počátku války podtrhl červeně. Deníkové záznamy z dalších dvou dní, které očividně obsahovaly zprávy o denních aktivitách, byly vymazány a ponechána byla opět pouze červeně nadepsaná věta: „Vyhlášení válečného stavu.“ Od této chvíle vystupují do popředí politické a vojenské události:

„1. VIII. V *Německu mobilizace*. 2. armádní sbor. Dokonce i Landst[urm].

2. VIII. Dopol. hra v zahradě. Odpol. také. 7 h 30 *vyhlášení války Německem Rusku*.

3. VIII. *Francouzi a Rusové překročili hranice. Letáky a špióni*. Co nejdříve se balíme.“

Rodina Himmlerových náhle odcestovala zpět do Landshutu. S nenadále přerušným prázdninovým pobytem jako by skončila celá epocha.

Heinrichovy další deníkové záznamy jsou výrazně poznamenány válečnými událostmi, které byly v tuto chvíli pro Německo ještě poměrně úspěšné, což se můžeme dočíst například v záznamu z 23. srpna:

„Vítězství německého korunního prince severně od Met (Longeville). Princ Heinrich napsal tatínkovi. Při útoku francouzských dragounů byl lehce zraněn. Důstojná odpověď Němců na japonské ultimátum. Němci v Gentu. Hra na klavír. [...] Bavoři si ve včerejší bitvě počínali velice statečně. Obzvláště muži z naší šestnáctky se svými bajonety se rvali opravdu znamenitě. Celé město je vyzdobeno vlajkami. Na to, že dostanou tak rychle na frak, asi Francouzi a Belgičané sotva pomysleli. Vyhlášena první pobídka Landsturmu. Obsazen Namür. U Gumbinnenu zajato 8000 Rusů.“

O pár dní později rozrušeně poznamenal: „Pronásledování Francouzů vojsky bavorského korunního prince přineslo ovoce (zajatci, standarty a 150 děl); 21. armádní sbor vtáhl do Luneville. Armáda německého korunního prince zároveň pokračovala v pronásledování nepřátel (Longwy kupředu). Vévoda Albrecht Württemberský porazil francouzskou armádu, která ustoupila až k Semois. Nepřátelé byli pronásledováni. Kořist: zajatci, generálové, děla, standarty. Postup našich oddílů západně od Mázy k Maubeuge. Anglická kavalerie, která se zde nacházela, byla poražena, docela poražena. Hurá!“

Každý den chodil k prodejně místních novin, kde byly vyvěšeny telegramy obsahující aktuální zprávy:

„27. VIII. [...] Odpol. jsem se byl podívat na telegramy. Korunní princ Luitpold Bavorský zemřel v Berchtesgaden u zánětlivé hrtanu. Malý křižník Magdeburg v mlze zabloudil na mělčinu ve finském zálivu Osmussaar a nemohl se odtamtud nijak dostat. [...] Křižník byl vyhozen do povětří. Nezvěstných 85 mužů, část mrtvá a zraněná, zbytek byl zachráněn německým torpédoborcem. Ustrašení landshutští měšťáci teď pokývují hlavami, šíří strašlivé zvěsti [...] a děsí se, že budou zmasakrováni ruskými kozáky. Dneska byl zveřejněn první větší seznam ztrát bavorské armády.

28. VIII. [...] Anglická armáda poražena. Postupujeme velkolepě vpřed. Těším se z tohoto vítězství právě tak, jako se hněvám na Angličany a Francouze, a není to vůbec malý hněv. Falk a já bychom nejradši sami ihned narukovali. Je zkrátka vidět, že se Německo a jeho věrný spojenec Rakousko světa plného nepřátel nebojí.“

Jeho okolí však, jak kriticky poznamenal, nesdílelo jeho nadšení ve stejné míře, na což si ve svém kriticky laděném záznamu z 27. srpna stěžoval: „Především není mezi těmi, co zůstali v Dolním Bavorsku, patrné žádné zvláštní nadšení. Když byla vyhlášena mobilizace, všichni ve starém městě brečeli. Vždycky jsem si o obyvatelích Dolního Bavorska myslel, že se rádi rvou. I jeden raněný bojovník říká totéž. Často se mezi lidmi šíří strašlivé a hloupé zvěsti.“

Landshuťané byli „tak tupí a bojácní jako vždy, takže prý při vstupu oddílů do Paříže všichni dostali průjem a srdce jim spadlo do kalhot. Jsou zvěsti, že to bylo opravdu strašné“ – poznamenal si 6. září.

S opovržením místními obyvateli a soucitěm pro zajaté nepřátele pozoroval 30. srpna transport zraněných Francouzů, který probíhal na zdejších nádraží. „Celé nádraží bylo plné zvědavých Landshuťanů, kteří reagovali velmi hrubě a násilně, když se někdo těžce zraněným Francouzům (kteří na tom byli mnohem hůř než naši ranění, protože byli v zajetí) snažil dát vodu a chleba.“ Ruské zajatce však vnímal zcela jinak, jak ukazuje jeho zápis ze 4. září: „Rusů zajatých ve Východním Prusku už není 70 000, nýbrž 90 000. Množí se jako kobylinky.“

Navzdory válce odjeli Himmlerovi, jak bylo jejich zvykem, na letní pobyt, tentokrát do Burghausenu. Odjezd na nádraží v Mühldorfu vyvolal v Heinrichovi vzpomínky na začátek války přesně před rokem. I když byl „hurápatriotismus“ první fáze války nyní pryč, určité živě vzpomínal na minulé léto, „kdy jsme přibližně touto dobou stáli na nádraží a cvičili. Bylo to 6. září, kdy jsme se vraceli domů z Tittmoningu. Pár dní nato plni radosti a sil vyrazili do války. Kolik z nich mohlo ještě žít.“⁴⁴

Vše, co souviselo s válkou a vojenstvím, jej fascinovalo. Když jeho o dva roky starší bratr směl spolu s rodiči navštívit zraněné vojáky, zapsal si Heinrich do svého deníku, jak moc mu závidí.⁴⁵ Na začátku roku 1915 vybudovala armáda pro účely cvičení zákopy a přístřešky na dohled od Heinrichovy školní třídy. Heinrich tím byl nadšen. Ve svém deníku zachytil skici a popisy místa.⁴⁶

V červnu 1915 bylo bratru Gebhardovi sedmnáct a vstoupil do Landsturmu – a tím se mohl počítat do vojenských záloh. Heinrich to toužebně komentoval: „Kéž bych byl také už tak starý, byl bych tam hned.“⁴⁷ Ale Himmler, kterému bylo v době začátku války čtrnáct let, patřil k takzvané mladé válečné generaci – příliš mladý na to, aby byl poslán bojovat na frontu, ale dostatečně starý na to, aby pozorně od začátku sledoval politické a válečné události, a poznamenaný zkušeností prožitku války ve všech jejích fázích jakožto kolektivního národního úsilí.⁴⁸

44 TB, 28. července 1915.

45 Tamtéž, 4. září 1915.

46 Tamtéž, 16. února 1915.

47 Tamtéž, 29. července 1915.

48 Ke generaci válečné mládeže viz zejména Ulrich Herbert, *Best. Biographische Studien über Radikalismus, Weltanschauung und Vernunft*, 1903–1989, Bonn, 1996, s. 42 a násl. Herbert je toho názoru, že této generaci šlo především o přenesení zidealizované představy „vojáka na frontě“ do vnitropolitické situace. Herbert přitom čerpá zejména z v té době vlivného spisu Günthera Gründela, *Sendung der Jungen Generation. Versuch einer umfassenden revolutionären Sinndeutung der Krise*, Mnichov, 1932. Další v této souvislosti rovněž citovaný výzkum Helmuta Lethena, *Verhaltenslehren der Kälte. Lebensversuche zwischen den Kriegen*, Frankfurt nad Mohanem, 1994, se odvolává na autory *Neue Sachlichkeit* a ne-

Především na počátku války se Heinrich a jeho přátelé snažili pomocí her nějak přiblížit k „normalitě“ války, která měla trvat čtyři roky.⁴⁹ V deníku často mizí hranice mezi hraním si na válku a válkou skutečnou. „Hráli jsme si s Falkem na zahradě. Tisíc Rusů zajato našimi jednotkami východně od Visly. Předvoj Rakušanů,“ poznamenal si 26. srpna 1914. O tři dny později napsal: „Hra s Falkem s mečem a štítem. Tentokrát čtyřicet jednotek, Rusko a Francie a Belgie proti Německu a Rakousku. Hra je velice zajímavá. Vítězství nad Rusy ve Východním Prusku (50 000 zajatců).“

Od Velikonoc do podzimu 1915 byl členem mládežnické Jugendwehr, kde on a jeho přátelé podstoupili vojenskou přípravku. Vyzkoušel zde prý „chvályhodné nadšení“.⁵⁰ „Odpol. na výcvik. Cvičení bylo opravdu hrozné. Musel jsem čtvrt hodiny ležet na promáčeném poli. Ale nijak mi to neuškodilo,“ poznamenal ve svém deníku.⁵¹

Heinrich si začal stěžovat na bolesti žaludku, obtíže, jež ho měly provázet do konce života.⁵² Svou tělesnou slabost se zpočátku snažil překonat sportem. V jeho deníku nalezneme v září 1914 zprávu o tom, že začal každý den cvičit s činkami,⁵³ v únoru 1917 vstoupil do landshutského tělovýchovného spolku.⁵⁴

Mezitím začala každodenní život Himmlerových stále více ovlivňovat válka. Kvůli omezení dodávek potravin a jiného žádaného zboží to bylo stále zřetelnější. V listopadu 1916 vyhlásila vláda „vlasteneckou pomocnou službu“, ve které se každý Němec od 17 do 60 let povinně musel zapojit do práce v odvětvích důležitých pro válku, pokud tedy nesloužil v armádě. Ve stejném měsíci obdrželi Himmlerovi zprávu, že Heinrichův kmotr, princ Heinrich, padl v Rumunsku. Bylo mu teprve 32 let. Himmlerovi truchlili nejen kvůli ztrátě významného rodinného přítele, ale i kvůli skutečnosti, že přístup ke dvoru, který byl tak důležitý pro společenský vzestup jejich tří synů, byl nyní nenávratně ztracen.⁵⁵

V roce 1917 pohltila válečná mašinerie jeho o dva roky staršího bratra Gebharda. Ten byl již dva roky v Landsturm a v květnu 1917 narukoval k 16. bavorskému pěšímu regimentu v Pasově, kde podstoupil první části důstojnického vzdělání.⁵⁶ Také Falk Zipperer opustil v dubnu 1917 gymnázium a rovněž začal navštěvovat školu pro důstojníky.⁵⁷

vztahuje se tak v takové míře k raným dějinám pravicového radikalismu Výmarské republiky. Michael Wildt, *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*, Hamburk, 2003, zjistil, že ve vyšších vedoucích pozicích na Hlavním říšském bezpečnostním úřadu převládala generace válečné mládeže s podílem 60 procent, a to doplňuje obrázek nastíněný Herbertem. Ke generaci válečné mládeže viz též Barbara Stambolis, *Der Mythos der jungen Generation. Ein Beitrag zur politischen Kultur der Weimarer Republik*, Bochum, 1982.

49 Ke hře na válku viz TB, I. září 1914, I. a 18. února 1915.

50 KAM, OP 54540, potvrzení představenstva Wehrkraftverein Landshut, 26. června 1917.

51 TB, 25. září 1915. K Jugendwehr viz Smith, *Himmler*, s. 61.

52 TB, 16. února a 31. července 1915.

53 Tamtéž, 25. září 1914.

54 BAK, NL 1126/1, členský průkaz; jako datum přijetí je zde uveden 6. únor 1917.

55 Smith, *Himmler*, s. 69.

56 Tamtéž, s. 68 a násl. a s. 72; Himmler, *Brüder Himmler*, s. 57.

57 Smith, *Himmler*, s. 72.

Heinrich, který pokračoval ve vojenském výcviku v Jugendwehr v Landshutu,⁵⁸ toužil jít stejnou cestou. Pravděpodobně na jeho naléhání vyvinul otec značné úsilí, aby svému synovi zajistil místo důstojnického čekatela u bavorského pěšího regimentu. Otci se dokonce podařilo zapojit dvorního maršála matky padlého prince Heinricha, který mimo jiné podpořil Heinrichovu přihlášku k exkluzivnímu 1. a 2. pěšímu regimentu. Bohužel zbytečně, protože seznam čekatelů byl již příliš dlouhý.⁵⁹ Během korespondence s vojenskými úřady se Himmlerův otec musel vyjádřit k otázce, zda jeho syn uvažuje o dráze důstojníka z povolání. „Můj syn Heinrich nemá vroucnější přání než to, zvolit si za svou životní dráhu povolání důstojníka pěchoty,“ zněla jeho souhlasná odpověď.⁶⁰

Krátce po začátku nového školního roku – prázdniny strávil jako vždy na letním pobytu, tentokrát v Bad Tölzu – Heinrich překvapivě odešel z gymnázia. Absolvoval sedm gymnaziálních tříd a jeho poslední vysvědčení ukazuje, že nebyl ani špatným, ani excelentním studentem.⁶¹ Jeho odchod byl motivován především obavou, aby nebyl spolu s ostatními gymnazisty ze svého ročníku odveden dříve, než uspějí jeho snahy o dosažení místa důstojnického čekatela u prvotřídního regimentu. Úspěšně se ucházel o místo u vlastenecké pomocné služby při městské správě v Řezně: V říjnu 1917 byl přidělen do kanceláře pro válečnou péči dobročinného zařízení, které pečovalo o pozůstalé po padlých vojácích. Po šesti týdnech tuto mezihru ukončil a vrátil se zpět na gymnázium, jelikož ministerstvo školství mezitím vyhlásilo, že gymnazisté jeho ročníku ještě odvedeni nebudou.⁶²

Miles Heinrich

23. prosince obdržel překvapivou zprávu o tom, že byl přijat k 11. pěšímu regimentu jako důstojnický čekatel. I v tom měl prsty již zmíněný dvorní maršál. Známosti otce Himmlera se dvorem se tentokrát ukázaly být dostatečně účinné.⁶³ Heinrich opustil gymnázium a 2. ledna zahájil dráhu uchazeče o status důstojníka v táboře záložního batalionu 11. regimentu u Řezna.⁶⁴

58 KAM, OP 54540, potvrzení okresního důvěrníka pro vojenskou přípravu mládeže, 25. června 1917.

59 BAK, NL 1126/1, Hofverwaltung, Frau Prinzessin Witwe Arnulf, Hofmarschall Pflaum, 4. a 11. června 1917; Smith, *Himmler*, s. 40 a násl.

60 BAK, NL 1126/1, dotazník Ers. Btl. 1. Inf.-Regiment, vyplněný Gebhardem Himmlerem dne 23. června 1917.

61 KAM, OP 54540, vysvědčení ze dne 15. července 1917. Himmler získal v předmětech náboženství a dějiny známku „velmi dobře“, v předmětech němčina, latina, řečtina, francouzština, matematika a tělesná výchova známku „dobře“, pouze ve fyzice byly jeho znalosti vyhodnoceny jako „dostatečné“.

62 BAK, NL 1126/1, Magistrát Landshut Gebhardu Himmlerovi, 6. října 1917, a KAM, OP 54540, potvrzení magistrátu ze dne 24. prosince 1917. K této epizodě viz též Smith, *Himmler*, s. 74 a násl.

63 KAM, OP 54540, dopis dvorního maršála Pflauma veliteli 11. bavorského pěšího pluku, 17. srpna 1917.

64 KAM, OP 54540, Archiv des fr. bay. III. A. K., dopis majoru Ritter v. Braunovi ohl. povýšení na poručíka, 18. března 1921; Smith, *Himmler*, s. 82 a násl.

Svůj první dopis rodičům podepsal latinskou floskulí „Miles Heinrich“ – Voják Heinrich. Novopečený voják si mimo jiné začal dokazovat svou mužnost tím, že začal kouřit.⁶⁵ Jeho každodenní dopisy rodičům, v nichž líčil všechny své těžkosti, které zažíval ve vojenském světě, však byly v zásadním rozporu s touto mužnou pózou. Bědoval nad špatným ubytováním, mizerným stravováním, které ovšem většinu večerů doplňoval návštěvou hostinců. Neustále požadoval častější odpovědi na své dopisy, potraviny, čisté prádlo a další maličkosti, jež mu měly ulehčit těžký život v kasárnách.⁶⁶ Když jeho přání nebyla ihned vyslyšena – i přesto, že během pěti týdnů svého vojenského působení obdržel sedm balíků⁶⁷ –, reagoval podrážděně. „Milí rodiče, dneska jsem od Vás zase nic nedostal. To je přece podlé!“⁶⁸

Po několika týdnech si na nový život zvykl. Bědování se v jeho dopisech neobjevovalo tak často, přesto z korespondence jasně vyplývá, jak moc byl závislý na úzkém kontaktu s domem rodičů.⁶⁹

Od února 1918 dostával pravidelně dovolenky a mohl tak většinu víkendů trávit doma u rodičů. Naproti tomu jeho bratr Gebhard byl odvelen na západní frontu, kde se zúčastnil těžkých bojů, ve kterých docházelo k četným ztrátám.⁷⁰ Heinrich se však stále vztekal, když několik dní neobdržel poštu z domova. „Drahá maminko, moc děkuji za Vaše milé zprávy (které jsem ovšem nedostal). To je tak mrzuté, že jsi mi zase nenapsala.“⁷¹

Když se řezenský kurz chýlil ke konci, Heinrich doufal, že bude rovněž nasazen na frontu, ale dočkal se trpkého zklamání, když byl poslán do dalšího výcvikového kurzu. „Své slzy si zatím můžete ušetřit,“ psal matce, která se strachem očekávala nasazení druhého syna na frontu, „neradujte se ale předčasně, může se to také rychle změnit.“⁷² Od 15. června pokračoval ve svém vzdělávání ve Freisingu, vzdáleném přibližně 40 kilometrů od Landshutu. I nyní trávil většinu víkendů doma.⁷³

V dopisech líčí svou každodenní vojenskou službu, kterou již zvládal mnohem lépe, jak ukazují jeho lapidární zápisky: „Služba byla sice náročná, ale v každém případě velmi zajímavá.“ – „Zacházení je vynikající. Dneska dopoledne jsme se byli koupat. [...] Jídlo je velmi dobré.“⁷⁴ Velký prostor věnoval svým zažívacím potížím a starostem o své chatrné zdraví.⁷⁵ Nekonečným se však zdál být jeho hlad „po mnoha úžasných balíčcích“⁷⁶ z Landshutu, za které nadšeně děkoval. („Koláč byl vynikající.“)⁷⁷ Zjevná potřeba lásky a podpory jeho rodičů

65 BAK, NL 1126/11, dopis ze dne 4. ledna 1918.

66 BAK, NL 1126/11, korespondence s rodiči (leden); Smith, *Himmler*, s. 76 a násl.

67 Seznam v BAK, NL 1126/11.

68 BAK, NL 1126/11, 29. ledna 1918.

69 BAK, NL 1126/11, korespondence s rodiči (únor); Smith, *Himmler*, s. 79.

70 Himmler, *Brüder Himmler*, s. 60 a násl.

71 BAK, NL 1126/11, 23. března 1918.

72 BAK, NL 1126/11, 7. května 1918, rovněž 6., 15. a 22. května 1918.

73 Smith, *Himmler*, s. 82 a násl.

74 BAK, NL 1126/11, 20. června a 17. září 1918.

75 Např. v dopise z 5. srpna 1918 informoval o tom, že se nahlásil jako nemocný a lékař mu předepsal klidový režim.

76 BAK, NL 1126/11, 23. června a 29. srpna 1918.

77 BAK, NL 1126/11, 29. srpna 1918.

však nebyla, jak ukazuje jeho korespondence, dostatečně uspokojována. I když se navzdory počátečním těžkostem snažil před rodiči působit mužně, dospěle a vojácky (pravděpodobně pod vlivem svého staršího bratra, který v té době čelil smrtelnému nebezpečí na frontě), požadoval ve svých dopisech neutuchající zájem o své každodenní starosti a podporu při jejich překonávání.

V srpnu začal toužit po konci freisingského kurzu. „Kurz je stále nepříjemnější a přísnější. No ano, my to břemeno uneseme, i když ne moc dlouho,“ psal domů.⁷⁸ Avšak ani po dokončení tohoto kurzu⁷⁹ nebyl poslán na frontu, jak očekával, nýbrž měl podstoupit další vzdělávání a byl poslán na speciální čtrnáctidenní výcvik do Bambergu, kde se měl naučit zacházet s těžkými kulomety.⁸⁰ I když se západní fronta po ztroskotání německé ofenzivy na počátku jara nacházela ve velice obtížné situaci, věnovala německá armáda stále značnou pozornost důkladnému výcviku svých důstojníků. Nebo Heinricha snad jeho nadřazení nepovažovali za dostatečně zralého na to, aby jej vyslali jako důstojníka na frontu? Když na začátku října bamberský kurz skončil, strávil týden dovolené u rodičů a nakonec se vrátil do Řezna, kde se podrobil dalšímu výcviku pro rekruty.⁸¹ Heinrich hodnotil všeobecnou politickou situaci pesimisticky: „Politiku teď vidím strašně, docela černě,“ psal 16. října rodičům. Stejně jako mnoho ostatních považoval revoluci za nevyhnutelnou.⁸²

Heinrich se stále ještě chtěl bezpodmínečně ukázat v bojovém nasazení a psal domů, že se bavil s poručíkem, který mu navrhl, že může být převelen na frontu.⁸³ K tomuto nasazení však nedošlo, protože politické zmatky, které propukly začátkem listopadu, frontu pro pěší jednotky nenávratně uzavřely. Heinrich byl poslán domů. V Landshutu prožil převrat i konec války. Dne 7. listopadu vypukla v Mnichově revoluce, bavorský král odstoupil; 9. listopadu se v Berlíně ustavila revoluční rada lidových pověřenců a císař Vilém II. prchl do Nizozemí; 11. listopadu podepsala nová vláda klid zbraní a potvrdila tak porážku Německé říše.

Na konci listopadu cestoval Heinrich zpět ke své jednotce v Řezně v naději, že armáda ukončí výcvik fahnenjunkerů narozených v roce 1900. Nejprve však pracoval se svým bratrancem Ludwigem Zahlerem, který byl mezitím povýšen na poručíka, na odzbrojení regimentu.⁸⁴ Oba bratraci si v Řezně pronajali pokoj. Kromě toho se Himmler začal připravovat na maturitu.⁸⁵

V Řezně sympatizoval s Bavorskou lidovou stranou (Bayerische Volkspartei, BVP), která byla v listopadu 1918 založena vůdčími politiky bavorského středu. Heinrich se do spojení s touto stranou dostal prostřednictvím bývalého spolužáka svého bratra Gebharda, který byl

78 BAK, NL 1126/11, 4. srpna 1918.

79 KAM, OP 54540, hodnocení ze dne 14. září 1918. Himmlerovy výkony zde byly posouzeny jako dobré až velmi dobré; jevil se vhodným pro pozdější povýšení do hodnosti důstojníka.

80 BAK, NL 1126/11, 13. srpna 1918.

81 Smith, *Himmler*, s. 85.

82 BAK, NL 1126/11.

83 BAK, NL 1126/11, 23. října 1918; Smith, *Himmler*, s. 85.

84 Tamtéž, s. 86 a násl. Podrobnosti vyplývají z jeho dopisu rodičům ze dne 30. listopadu a ze dnů 6., 10., 11. a 17. prosince 1918 (BAK, NL 1126/11).

85 BAK, NL 1126/11, 6. prosince 1918.

v této straně aktivním členem řezenské buňky a podporoval rovněž úsilí svého otce angažovat se v této straně.⁸⁶

Jeho bratr Gebhard se na začátku prosince vrátil z fronty bez zranění, povýšený do hodnosti poručíka a vyznamenaný řádem Železného kříže. Heinrich si díky tomu musel rychle uvědomit, že již nemá žádnou naději na pokračování své vojenské kariéry, zvláště poté, kdy byli všichni fahnenjunkeři z ročníku 1900 z armády propuštěni.⁸⁷ Dne 18. prosince se rozloučil s armádou a odcestoval zpět domů do Landshutu.⁸⁸ Skutečnost, že se ani nedostal na frontu, ani se nestal důstojníkem, vnímal jako velkou chybu. Celý svůj život byl přesvědčen o tom, že mu bylo jeho skutečné povolání důstojníka odepřeno.

Studentem agronomie

Když se vrátil do Landshutu, soustředil se Himmler především na ukončení svého gymnaziálního vzdělání. Absolvoval sedm tříd gymnázia, zbývajíc čas do zkoušky z dospělosti si doplnil díky speciálnímu nařízení v šestiměsíční zvláštní třídě určené pro válečné brance. Třídním učitelem ročníku byl jeho otec Gebhard, který skupinu vedl s obvyklou přísností a pedantstvím, a jeho syn se nemohl spoléhat na to, že by měl nějaké výhody.⁸⁹

V této době se přátelil především s Falkem Zippererem, který se rovněž vrátil z války a navštěvoval třídu pro válečné brance. Oba přátelé trávili čas psaním básní. Himmler však, na rozdíl od nadaného Zipperera, který dokonce mnoho svých veršů publikoval, tvořil poněkud kostrbaté rýmy.⁹⁰

Mezitím se v Bavorsku vyhrotila politická situace. Dne 21. února byl důstojníkem hlásícím se ke krajní pravici zastřelen Kurt Eisner, hlava Nezávislé sociálnědemokratické strany Německa (Unabhängigen Sozialdemokratische Partei Deutschlands, USPD) v Bavorsku, který se díky revolučním událostem stal ministerským předsedou. V následujících týdnech docházelo ke stále ostřejší polarizaci mezi parlamentem zvolenou koaliční vládou, zastupovanou novým ministerským předsedou Johannesem Hoffmannem, a radikálně levicovým hnutím rad, které mělo silnou podporu především v Mnichově. Přívrženci levice nakonec 7. dubna prohlásili Mnichov republikou rad, Hoffmannova vláda z Mnichova prchla a stáhla se do Bambergu. USPD opustila bavorskou vládu. V severním Bavorsku se jednotky Reichswehru a Freikorps – ozbrojené dobrovolnické jednotky vytvořené z válečných navrátilců, které

86 BAK, NL 1126/11, 30. listopadu a 10. prosince 1918; srov. Smith, *Himmler*, s. 87 a násl.

87 BAK, NL 1126/11, 17. prosince 1918.

88 KAM, OP 54540, Archiv des fr. bay. III. A. K., dopis majoru Ritter v. Braunovi ohl. povýšení na poručíka, 18. března 1921; Smith, *Himmler*, s. 88.

89 BAK, NL 1126/13, učitelský zápisník Gebharda Himmlera: Zvláštní válečná třída A, Gymnasium Landshut, třídní učitel Himmler, Konrektor; srov. Smith, *Himmler*, s. 89.

90 Básně obou přátel se nacházejí v BAK, NL 1126/19; Smith, *Himmler*, s. 90 a násl.

spojovalo společné protirevoluční a protidemokratické smýšlení – připravovaly na dobytí hlavního města mladé republiky.⁹¹

Heinrich se opět podílel na činnosti Bavorské lidové strany (BVP), avšak jen relativně krátkou dobu, jak ukazuje jeho korespondence s řezenským sekretariátem strany.⁹² Na konci dubna se připojil k Freikorps v Landshutu a k záložním jednotkám Freikorps v Oberlandu. Právě jednotky Freikorps, založené Rudolfem von Sebottendorfem, předsedou radikálně pravicové společnosti Thule, měly rozhodující podíl na udržení vlády Johanna Hoffmanna a pomohly mu v potlačení hnutí rad a zrušení mnichovské republiky rad. Krvavých bojů na začátku května se však Heinrich nezúčastnil.⁹³ Přesto zůstával minimálně dva měsíce u jednotek Freikorps v Oberlandu, kde přijal místo v záložní jednotce,⁹⁴ a doufal, že přece jenom nějak dosáhne na svou vysněnou kariéru důstojníka. Vláda dávala jednotkám Freikorps naději, že by mohly převzít moc v Reichswehru. Ale když v srpnu jednotky Freikorps převzaly moc v Reichswehru, Freikorps Oberland mezi nimi nebyly.

Počáteční těžkosti

V červnu 1919 obdržel Heinrich Himmler v souladu s dalším nařízením pro válečné brance osvědčení o způsobilosti ke studiu na vysoké škole, bez něhož by musel skládat regulérní maturitní zkoušku. Z většiny předmětů získal hodnocení „velmi dobře“, ale z matematiky a fyziky se musel spokojit pouze s „dobře“.⁹⁵ Protože jeho kariéra v Reichswehru vyhlížela stále méně pravděpodobně, dospěl k překvapivému rozhodnutí – studovat zemědělství na Technické univerzitě v Mnichově. Na první pohled se může zdát, že se tato volba vůbec ne-

91 K revoluci v Mnichově viz Allan Mitchell, *Revolution in Bayern 1918/1919. Die Eisner-Regierung und die Räterepublik*, Mnichov 1967; Karl Bosl (ed.), *Bayern im Umbruch. Die Revolution von 1918, ihre Voraussetzungen, ihr Verlauf und ihre Folgen*, Mnichov/Vídeň 1969; Heinrich Hillmayr, *Roter und Weißer Terror in Bayern nach 1918. Ursachen, Erscheinungsformen und Folgen der Gewalttätigkeiten im Verlauf der revolutionären Ereignisse nach dem Ende des Ersten Weltkrieges*, Mnichov 1974; Hans Fenske, *Konservatismus und Rechtsradikalismus in Bayern nach 1918*, Bad Homburg v. d. H. 1969, s. 40 a násl.; Heinrich August Winkler, *Von der Revolution zur Stabilisierung. Arbeiter und Arbeiterbewegung in der Weimarer Republik 1918 bis 1924*, 2. vyd., Berlín/Bonn 1985), s. 184 a násl.

92 BAK, NL 1126/18, Sdělení sekretariátu BVP v Řezně, 23. a 30. prosince 1918 a 9. ledna 1919; srov. Smith, *Himmler*, s. 93.

93 Podle informace jeho praneteře Katrin (pro kterou není předložen žádný přesnější důkaz) se měl v rámci Freikorps v Landshutu podílet na útoku na Mnichov a bojovat v mnichovském centru (*Brüder Himmler*, s. 71). Je to však velmi nepravděpodobné. Byla by to Himmlerova jediná vojenská operace v životě, takže můžeme dovodit, že by tuto zkušenost v pozdějším životě zohledňoval. „Miles Heinrich“ koneckonců celý svůj život usiloval o to, aby se stylizoval do role „vojáka“, kvůli čemuž se opakovaně vracel ke své vojně. To, že v této souvislosti o občanských bojích v Mnichově nikdy nemluvil, je důležitým vodítkem pro skutečnost, že se na nich aktivně nepodílel. Jeho vojenská složka ve válečném archivu v Mnichově, vedená až do roku 1921, také nezaznamenává žádnou operaci tohoto typu, jeho žádost z roku 1921 o zkrácení studia – podle zvláštního předpisu pro účastníky války – rovněž ne.

94 To vyplývá z Himmlerem ručně psaného dokumentu, který podepsal jeho kolega – vůdce dne 13. července 1919 (jednalo se o oprávnění k vyzvednutí stravy), viz BAK, NL 1126/1. Viz též Himmler, *Brüder Himmler*, s. 71.

95 Beckenbauer, „Musterschüler“, zejm. s. 97 a násl.

shoduje se zájmy Himmlerových, kteří se považovali za vzdělané měšťanstvo, byli si vědomi svého společenského postavení a soustředili se na společenský vzestup. Navíc jako městská rodina nevlastnili naprosto žádnou půdu, která by jejich synovi umožnila uplatnění jako správci rodinného statku. Na druhou stranu se však dalo předpokládat, že následkem rušení důstojnických pozic v armádě se mnozí propuštění důstojníci, dospělí synové ze šlechtických rodin, kteří by se jinak věnovali službě v armádě, začnou zabývat zemědělstvím.

To je vysvětlení Himmlerových pohnutek. Doufal, že se na zemědělské fakultě setká s bývalými důstojníky, kteří byli stejně jako on okolnostmi donuceni poohlížet se po jiných možnostech obživy. V první řadě však vnímal studium jako možnost strávit čas do vypuknutí nového válečného konfliktu či občanské války se stejně smýšlejícími kolegy. Zde se mohl pohybovat ve společnosti záložních důstojníků, účastnit se paramilitárních aktivit a pomalu tak dosáhnout vojenské kariéry. Nejistota, která panovala v prvních poválečných letech, přiměla i Himmlerovy rodiče poohlížet na rozhodnutí svého syna pragmaticky. Koneckonců rovněž přijali i skutečnost, že se Gebhard a Ernst rozhodli pro studia inženýrství.

Když byl v létě 1919 Himmlerův otec jmenován ředitelem gymnázia v Ingolstadtu, povedlo se rodině najít statek v blízkosti bydliště, kde mohl Himmler absolvovat roční praktikum, které bylo pro přijetí ke studiu nutné. A tak 1. srpna nastoupil k praktiku na statku ekonomického rady Wintera v Oberhaunstadtu. Zde musel pracovat dvanáct hodin denně šest dní v týdnu. V neděli měl sice volno, ale musel brzy ráno pomáhat ve stájích. Z dopisů rodičům⁹⁶ a z „pracovního deníku“ můžeme vypořádat, že mu nezvyklá tělesná námaha přišla obtížná. „Heinrich Agricola“, tak se podepisoval ve svých dopisech, byl na své výkony hrdý. Například 26. srpna si poznamenal: „Dopoledne zoral pole. Sám složil 3 ½ fůry ječmene.“ A 29. srpna dodává: „Odpoledne nakládal do vagónů pytle s žitem, 102 kusů po dvou centech. Složil tři fůry ječmene.“ Jak bylo jeho dobrým zvykem již za pobytu v armádě, docházely mu z domova pravidelné zásoby potravin, čistého prádla a jiných potřebných věcí.

Jeho očekávání, že námaha vylepší jeho slabou tělesnou konstituci,⁹⁷ ale bylo rychle zklamáno: hned druhý týden onemocněl a musel ulehnout do postele, po pěti týdnech praktika onemocněl vážně. V ingolstadtské nemocnici mu diagnostikovali paratyfus a na tři týdny ho hospitalizovali. Jeho rodina mezitím do Ingolstadtu přesídlila.⁹⁸ Když jel 25. září do Mnichova ke starému rodinnému lékaři doktoru Quenstedtovi, dospěl doktor podle Heinricha k následující diagnóze: „Zvětšené srdce. Nic významného, ale na rok si dát pauzu a studovat.“⁹⁹

96 BAK, NL 1126/12, dopis z 10. srpna 1919 (i), dále dopisy rodičům z 1., 3., 10. (II), 15. a 24. srpna 1919. K praktiku viz Smith, *Himmler*, s. 97 a násl. Jeho zvláštní pracovní deník bude dále uváděn jako ATB.

97 ATB, 10. srpna 1919.

98 Tamtéž, 2. až 23. září 1919. Dochovaly se tři dopisy matce, která nejprve zůstala v Landshutu: 11., 15. a 20. září 1919.

99 ATB, 25. září 1919. K nálezu viz též dopisy od Quenstedta Gebhardu Himmlerovi ze dne 24. září a 18. října 1919 (BAK, NL 1126/1). Lékař přičítal zvětšení srdce velké tělesné zátěži během vojenské služby. K onemocnění viz Smith, *Himmler*, s. 99 a násl.

Během pauzy způsobené nemocí Heinrich horečně četl. V nemocnici si začal vést seznam četby, který za září a říjen (po pobytu v nemocnici žil opět u rodičů) obsahoval celkem 28 titulů.¹⁰⁰

Smíchal dohromady půl tuctu knih od Julese Verna, vedle toho četl převážně historická vyprávění, například tři knihy bavorského sběratele lidových vyprávění Maxmiliana Schmidta. K jeho četbě patřil i Goethův *Faust*, stejně jako román Thomase Manna *Královská výsost*, který ale zůstal jediným reprezentantem moderní literatury v seznamu a v Heinrichovi vzbudil nelibost.¹⁰¹ Za „zajímavé“ považoval oba dva svazky *Ossiana*, sbírky bardských zpěvů z keltské minulosti, kterou v letech 1762–1763 sesbíral spisovatel a učitel James Macpherson. Tyto verše posbírané na Skotské vrchovině však byly podvrh, dílo jejich vydavatele. Je obtížné posoudit, zda si toho byl Heinrich při jejich četbě vědom. Tento typ romantických hrdinských ság však zcela odpovídal jeho vkusu.¹⁰²

V době své nemoci se věnoval i politické četbě. Četl například ve své době velmi rozšířený pamflet proti svobodnému zednářství, jehož autorem byl poslanec národní rady Friedrich Wichtl, který dokázal během první světové války rozšířit především v katolických kruzích populární stereotyp svobodného zednáře jako nepřítele.¹⁰³ Wichtl mimo jiné uváděl, že se svobodné zednářství nachází pod silným židovským vlivem, usiluje o světovou revoluci a že zednáři jsou odpovědní za porážku ve světové válce. Heinrich četbu knihy komentoval ve stejném duchu: „Kniha jasně vysvětluje, proti komu bychom měli bojovat, a vyzývá nás k tomu.“ Zůstává ale otevřené, zda se tato „výzva k boji“ týkala zednářů, či Židů, kteří měli tahat za nitky v pozadí. Krátce nato četl první svazek spisů *Pro-Palästina*, které vydával Německý výbor pro podporu židovského osídlení Palestiny, takže se rovněž zabýval i sionistickou literaturou. Tuto četbu však nijak nekomentoval.¹⁰⁴

První semestr v Mnichově

Odcestoval do Mnichova, kde se 14. října podrobil důkladné prohlídce u doktora Quenstedta. Ten na jeho srdci neshledal „nic zvláštního“.¹⁰⁵ Plánovanému studiu tedy již nestálo nic v cestě, a tak se 18. října 1919 zapsal na Technickou univerzitu Mnichov.¹⁰⁶

100 BAK, NL 1126/8, Seznam četby č. 1–28, NL 1126/9 obsahuje přepis, který byl použit pro tuto knihu (dále citováno jako Seznam četby). Podrobně viz Smith, *Himmler*, s. 120 a násl.

101 Seznam četby č. 10. „Na začátku odporně fádni, ke konci povzbudivý román, příliš naturalistický.“

102 K historii penězokazectví viz Nick Groom, *The Forger's Shadow: How Forgery Changed the Course of Literature*, Londýn 2002.

103 Seznam četby č. 23, Friedrich Wichtl, *Weltfreimaurerei, Weltrevolution, Weltrepublik. Eine Untersuchung über Ursprung und Endziele des Weltkrieges*, Mnichov 1919. Spis vyšel roku 1928 v již 11. vyd. K Wichtlově knize viz Helmut Neuberger, *Freimaurerei und Nationalsozialismus. Die Verfolgung der deutschen Freimaurerei durch völkische Bewegung und Nationalsozialismus*, sv. 2: *Das Ende der deutschen Freimaurerei*, Hamburk 1980, s. 40 a násl.

104 Seznam četby č. 19.

105 TB, 16. října 1919. K Himmlerovu pobytu v Mnichově v letech 1919/20 viz Smith, *Himmler*, s. 107 a násl.

106 TB, 18. října 1919; BAK, NL 1126/1, potvrzení o imatrikulaci z téhož dne.

Heinrich Himmler studoval pravidelně a pilně – a krátce nato se zlepšil i jeho zdravotní stav.¹⁰⁷ Nejprve sdílel několik týdnů pokoj se svým bratrem Gebhardem, poté se přestěhoval do zařízeného pokoje v AmalienstraÙe 28, který se nacházel v bezprostřední blízkosti univerzity.¹⁰⁸ Svůj každodenní život rychle podřídil naplánovanému rytmu. Jídal v bezprostřední blízkosti svého ubytování u paní Loritzové, vdovy po komorním zpěvákovi, která si spolu se svými dvěma dcerami brala studenty na stravu.¹⁰⁹ Po večerech většinou trávil svůj volný čas v kroužku přátel, o kterých ještě bude řeč. Často podnikal i „zdvořilostní návštěvy“ u známých svých rodičů, nikoli však ze slušnosti či vůle rodičů, ale protože díky těmto laskavostem měl alespoň nějaký společenský styk.

Několikrát navštívil rodinného přítele tajného radu von Lossowa, který mu, jak si spokojeně poznamenal, prokazoval „kolosální laskavost“.¹¹⁰ Často se objevoval i v rodině profesora Rauschmayera, s jehož dcerou Mariele časem navázal přátelské vztahy.¹¹¹ Obzvlášť často byl hostem u Hagerových, kde jeho hlavní pozornost patřila jejich dceři Luise, kterou znal již několik let. Samozřejmostí pro něj byly návštěvy u nemocných přátel a známých.¹¹²

V prosinci se dostal do styku se spolkem Apollo, v němž jeho otec patřil mezi „známé firmy“. Apollo byl spolek „pro souboje“, kde se tradičně pěstoval šerm. „O půl třetí jsem byl v hospodě, kde jsem nastoupil k pěti soubojům. [...] V každém případě to posiluje nervy a člověk se musí naučit přijímat rány.“¹¹³ „Hospodou“ se v žargonu společenství nazývala setkání členů „spolku bratří“,¹¹⁴ která byla samozřejmě spojena s vydatnou konzumací alkoholu. „Bylo to opravdu veselé. Vypil jsem osm sklenic vína. O půl jedné jsme jeli vlakem domů. Většina byla pěkně pod obraz, což byla velká legrace. Doprovodil jsem několik bratrů do jejich boudy. Ve dvě hodiny do postele.“¹¹⁵

Pobožný Himmler byl stejně jako dřív praktikujícím katolíkem, chodil na mše, ke svatému přijímání a ke zpovědi.¹¹⁶ V jeho deníku najdeme zápisky typu „Dále mi pomáhej Bůh“.¹¹⁷ Půlnoční mše, kterou navštívil během svého pobytu u rodiny, na něj udělala hluboký dojem: „Stáli jsme vpředu na kůru a sváteční mše se mne mocně dotýkala. Vnímálem působení církve skrze její nádherný ritus a Boha, jak působí na lidi v podobě prostého milého dítěte.“¹¹⁸

107 TB, 12. prosince 1919, o vyšetření u Dr. Quenstedta.

108 Smith, *Himmler*, s. 107.

109 V *Adressbuch für München* z roku 1920 se nachází záznam: Anna Loritzová, vdova po komorním zpěvákovi, penzion, Jägerstr. 8 I; Smith, *Himmler*, s. 107 a násl.

110 TB, 22. listopadu 1919; k návštěvám u von Lossowa viz též tamtéž, 23. října a 26. prosince 1919.

111 Tamtéž, 16. prosince 1919 a 11. ledna 1920.

112 K jeho programu návštěv viz mj. tamtéž, 22. listopadu, 15. a 26. prosince 1919 a 12., 16. a 24. ledna 1920.

113 Tamtéž, 21. února 1920.

114 Tamtéž, 19. listopadu 1919 (vstup). K životu ve spolku viz též mj. 20. listopadu, 2., 4., 11., 13. a 17. prosince 1919 a 10. a 27. ledna 1920. K Apollu viz Smith, *Himmler*, s. 114 a násl.

115 TB, 27. ledna 1920.

116 K jeho náboženské činnosti viz mj. tamtéž, 12. a 19. října, 16. a 28. listopadu, 2., 8. a 26. prosince 1919 a 1., 10., 11. a 18. ledna 1920. K jeho vztahu k náboženství v této době viz Smith, *Himmler*, s. 119 a násl.

117 TB, 9. listopadu 1919.

118 Tamtéž, 24. prosince 1919.

Stejně jako mnoho dalších studentů technické univerzity patřil Himmler ke spolku účastníků války¹¹⁹ a angažoval se v něm jako voják-dobrovolník. Stal se členem 14. pohotovostní kompanie 21. obranné brigády,¹²⁰ záložního útvaru Reichswehru, a účastnil se pohotovostních a útočných cvičení. Po potlačení hnutí republiky rad se stal Mnichov centrem protirevolučních aktivit. Freikorps a paramilitární jednotky spolků hlásících se ke krajní pravici, které vznikly kvůli obraně před revolucí, existovaly i nadále. Byly zřízeny rozsáhlé ozbrojené tábory a úzce spolupracovaly s Reichswehrem.

Nikoliv bezdůvodně počítal Himmler několikrát s „akcemi“ a toužil po tom, aby se na nich směl podílet. Dne 9. listopadu 1919, během prvního výročí revoluce, očekával vojenské nasazení, ale k ničemu nedošlo.¹²¹ V prosinci 1919 se zdálo, že je puč blízko, jeho jednotka byla povolána, ale nic se nestalo. „O půl čtvrté jsem byl povolán spolu s Lu (Ludwigem Zahlerem, pozn. P. L.) k pohotovosti. Před Pionýrská kasárna se přinesly pušky, ale nestačily pro všechny. Snad se ještě letos bude něco dít.“¹²² Pocit, že může být vojákem, jej skutečně hluboce uspokojoval: „Do deseti hodin na přednáškách a pak jsem zase jednou oblékl královskou uniformu. Jsem voják a vojákem zůstanu.“¹²³ Na dalším místě najdeme: „Byl jsem zase jeden den v uniformě. Ta zkrátka zůstane mým nejoblíbenějším oděvem.“¹²⁴

Šestnáctého ledna se dozvěděl o rozsudku smrti vynesenému proti hraběti Arcovi, bývalému důstojníkovi, který 21. února přímo na ulici zavraždil úřadujícího ministerského předsedu Eisnera.¹²⁵ Rozsudek smrti vyvolal u pravicových politických stran vlnu rozhořčení. Studenti technické vysoké školy se zúčastnili protestů a nechtěli to tak nechat. S podporou vojenských kruhů naplánovali akci osvobození zadrženého, případně puč. Himmler zde již hrál určitou roli. Den po vynesení rozsudku si do deníku poznamenal: „Oblékl jsem si uniformu. V osm hodin velké shromáždění studentů ve velké posluchárně univerzity, které mělo vést k tomu, aby byla Arcovi udělena milost. Bylo to skutečně úžasné vlastenecké shromáždění. Kapitán St., poručík St., poručík B. a já jsme byli v tureckých kasárnách.“ Zde delegace natrefila na podobně smýšlející: „Poručík St. vše domluvil s kapitánem. Vše úžasné vycházelo. V jedenáct jsme byli zpět na univerzitě, kam o půl dvanácté dorazila zpráva o osvobození z vězení. Moc nás to potěšilo, ale zároveň jsme trochu litovali, že celá věc měla tak hladký průběh. No, snad někdy jindy. Ale viděli jsme alespoň, co pro velké Německo znamenají vysoké školy.“¹²⁶ Na mnichovské technické vysoké škole se tedy pouze nestudovalo. Své matce oznamoval: „Pánové ministři už vědí, proč Arca osvobodili. Teď už jim totiž jde o krk. Byli jsme všichni připravení a vlastně jsme litovali, že všechno proběhlo tak hladce. [...] Ale jednou k tomu dojde.“¹²⁷ Jak

119 BAK, NL 1126/3, přijato 10. listopadu 1919.

120 Tamtéž, doručení 14. Alarmkompanie, 16. května 1920.

121 TB, 4., 7. a 8. listopadu 1919. K jeho vojenským aktivitám navíc viz tamtéž, 14. listopadu a 1. prosince 1919.

122 Tamtéž, 11. prosince 1919.

123 Tamtéž, 14. listopadu 1919.

124 Tamtéž, 1. prosince 1919.

125 Tamtéž, 16. ledna 1920.

126 Tamtéž, 17. října 1920. Zmíněná jména se nedají rozluštit.

127 BAK, NL 1126/12, 18. ledna 1920.

vyplývá z dopisů rodičům, byl během Kappova puče povolán do služby a strávil noc v ulicích Mnichova jako člen motorizované vojenské patroly.¹²⁸

Když Spojenci donutili říšskou vládu na začátku jara 1920 rozpustit záložní jednotky Reichswehru, připojil se Himmler k nově založené domobraně, kterou bavorská vláda vzkřísila, aby obešla spojenecký zákaz.¹²⁹ Kromě toho se přidal i k obrannému spolku „Freiweg“, společnosti s paramilitárním pozadím.¹³⁰ Tato angažovanost ostatně měla i poněkud praktičtější důvody. Když totiž jezdil na víkendy k rodičům, měl jako příslušník 14. pohotovostní jednotky nárok na zlevněné jízdné.¹³¹

O politických událostech toho přesto v jeho deníku nalezneme v těchto měsících poměrně málo. Můžeme ale předpokládat, že se v této době utvářely jeho základní politické názory a že se pohyboval v prostředí, které tyto názory dále rozvíjelo. Během voleb do všeobecného studentského výboru (AStA), zastoupení studujících, hlasoval pro německé nacionalisty.¹³² Také navštěvoval politická studentská shromáždění.¹³³ Nelíbily se mu protipruské výpady faráře během novoročního kázání¹³⁴ – Himmler nebyl žádný bavorský partikularista, sám sebe vnímal jako německého nacionalistu. V každém případě byl pevnou součástí jeho postojů antisemitismus, zatím však spíše konvenční než rasový.¹³⁵

Na konci roku se poprvé dostal se svými postoji do vědomého konfliktu. V kruzích studentů nosících zbraň, ke kterým patřil, se živě diskutovalo o tom, zda jsou židovští studenti „schopni satisfakce“, což znamenalo, zda mohou být členy spolků pro souboje (i když v této době ve skutečnosti již žádný spolek Židy nepřijímal) a zda je možné s Židy šermovat, tedy utkat se v souboji. Šlo o otázku cti, v podstatě vlastně o to, zda židovští studenti mohou být plnohodnotnými a rovnoprávními členy studentských spolků.

Mezi německými z velké části silně pravicovými studenty panovala v této době tendence udělat mezi nimi a jejich židovskými spolužáky jasnou dělicí čáru, přičemž jim odpírali němectví. Přesněji vyjádřeno, chtěli vytvořit definici „německého“ na základě „rasových“ kritérií. V pozadí takzvané „otázky soubojů“ stál také pokus krajně pravicových studentů prosadit „národnostní“ principy jako základní zásady studentských spolků. Německo-rakouské spolky v podstatě již v 90. letech 19. století upřely Židům možnost účastnit se soubojů; po konci první světové války převzali tento princip radikálně antisemitsky orientovaní studenti a pokusili se jej uplatnit ve stanovách všech studentských spolků. S tím se však dostali do konfliktu se studenty katolických spolků, kteří se z principiálních důvodů postavili proti

128 Tamtéž, dopisy ze dne 20. a 24. března 1920.

129 Při svém vstupu do Einwohnerwehr dne 16. května 1920 mu 14. Alarmkompanie předala: „1 pušku s 50 patronami, 1 ocelovou helmu, 2 pouzdra na patrony, 1 chlebník“ (předávací protokol) a příručku *Einwohnerwehr*. V Einwohnerwehr patřil k MG-Abteilung des 5. Bezirks; viz program z 5. srpna 1920 na měsíc srpen (střelecká cvičení a sportovní večery v tělocvičně). Všechny dokumenty se nacházejí v BAK, 1126/1.

130 Tamtéž, členský průkaz Schützengesellschaft Freiweg.

131 BAK, NL 1126/1.

132 TB, 17. listopadu 1919.

133 Tamtéž, 11. listopadu 1919.

134 Tamtéž, 31. prosince 1919.

135 K Himmlerovu dřívějšímu antisemitismu viz též Smith, *Himmler*, s. 125 a násl.

vyloučení studentů židovského původu. Byli sice antisemitsky zaměřeni v obdobném rozsahu, ale jejich vnímání Židů jako cizinců spočívalo primárně na náboženských a kulturních, nikoli rasových základech.¹³⁶

„Po večeri jsme si povídali [...] o židovství, otázce cti atd. Velmi zajímavý rozhovor. Cestou domů jsem o tom přemýšlel. Myslím, že se ale dostávám do kolize se svým náboženstvím,“ poznamenal Himmler ve svém deníku, čímž zdůraznil, že sice cítí sympatie k rasovému antisemitismu, nemůže se však ještě rozhodnout, zda si antisemitský postoj plně osvojí. „Může to dopadnout, jakkoli,“ dočteme se dále v deníku, „budu vždy milovat Boha, k němu se budu modlit, budu náležet ke katolické církvi a bránit ji, a to i pokud bych z ní byl vyloučen.“¹³⁷ O tři dny později s Ludwigem Zahlerem opět probírali „nošení zbraní, otázku cti, církev atd.“.

Na vánoční oslavě měl jistý kněz proslov, který byl podle Himmlera „opravdovým kázáním“ a Himmlera přepadly „vnitřní pochybnosti o víře“. Stále se utápěl v myšlenkách na onu „šermířskou otázku“, krizi však dokonce hned napoprve překonal. „Večer jsem se modlil, abych to už konečně dokázal zvládnout. Bůh mi bude s mými pochybnostmi i nadále pomáhat.“¹³⁸

„Bojem znavené srdce“

K Himmlerovu okruhu přátel patřili především již zmínění Falk Zipperer a Ludwig Zahler, ti byli ovšem rovněž blízkými přáteli Heinrichova bratra Gebharda. Heinrich však s Ludwigem trávil mnoho času. Častokrát vedli dlouhé hovory: „Ludwig mě doprovodil domů a v mém příbytku jsme se podívali na knížky a povídali si. Je to skutečně dobrý člověk a pro mě i pro Gebharda je jako další bratr.“¹³⁹ Falk byl pro Heinricha „skutečně milý, dobrý přítel a geniální velký člověk“.¹⁴⁰ Nadále je spojoval společný zájem skládání vlastních veršů. Jedna z jejich písní, kterou vymysleli pro dobročinný účel, byla dokonce jejich přáteli vybrána ke zinscenování.¹⁴¹

136 Otázka, jak dalece se mohli židovští studenti účastnit společenského života svých nežidovských spolužáků, byla živě diskutována bezprostředně po první světové válce: Otázka členství Židů byla při zakládání Německého studentstva ve Würzburgu v roce 1919 hlavním diskuzním tématem, než se dospělo k ambivalentní formulaci členství. Většina mužů přijala na Burschentag roku 1920 usnesení, které zapovídalo členství Židům a „míšencům“, kteří měli židovské ženy. Svaz spolků německých studentů se v roce 1920 usnesl, že Židům již nemůže být dopráno „zadostiučinění“ z ozbrojených soubojů cti. Viz Helma Bruncková, *Die Deutsche Burschenschaft in der Weimarer Republik und im Nationalsozialismus*, Mnichov 1999, zejm. s. 184 a násl.; Heike Ströle-Bühle, *Studentischer Antisemitismus in der Weimarer Republik. Eine Analyse der burschenschaftlichen Blätter 1918 bis 1933*, Frankfurt nad Mohanem 1991, zejm. s. 84 a násl.; a Marc Zirlewagen, *Der Kyffhäuser-Verband der Vereine Deutscher Studenten in der Weimarer Republik*, Kolín 1999, s. 65 a násl. Dále Michael H. Kater, *Studentenschaft und Rechtsradikalismus in Deutschland 1918–1933. Eine sozialgeschichtliche Studie zur Bildungskrise in der Weimarer Republik*, Hamburk 1975, zejm. s. 146 a násl., a – k dalšímu působení antisemitské tradice z dob císařství mezi studentstvem – Norbert Kampe, *Studenten und „Judenfrage“ im Deutschen Kaiserreich. Die Entstehung einer antisemitischen Trägerschicht des Antisemitismus*, Göttingen 1988.

137 TB, 15. prosince 1919.

138 Tamtéž, 20. prosince 1919.

139 Tamtéž, 12. listopadu 1919.

140 Tamtéž, 4. až 9. ledna 1920.

141 Tamtéž, 3. ledna 1920, týká se „morytátu, který Lu a já chceme předvést na večírku na podporu vídeňských dětí u Loritze“. 13. ledna napsal o vzniku díla. BAK, NL 1126/1 obsahuje leták s programem:

„O půl páté to začalo. Podíval jsem se do programu. Všechno běželo tak, jak má,“ poznamenal spokojeně. „Poslední číslo, když Lu a Käthe tančili v rokokových kostýmech, bylo prostě úchvatné. Pak jsme jedli obložené chlebičky a ‚gutterle‘. Nakonec se tancovalo.“ Himmler navštěvoval kurz, který mu měl pomoci překonat společenskou nemotornost.¹⁴² „Všechny dámy byly velmi milé, především Käthe, Mopperl, Friedl. Později nás pan Kűfner dokonce podaroval kořalkou. Lu a já jsme si připili navzájem (na bratrské srdce, jak je naším zvykem). Potom se znovu tancovalo. Pak se hrálo na fanty, přičemž padlo mnoho polibků. Přibližně o půl druhé jsme šli domů. Tenhle večer mě skutečně potěšil. Lu a já jsme měli opravdu radost.“¹⁴³

Devatenáctiletý Heinrich choval značné sympatie hned ke dvěma dívkám z okruhu svých přátel. Zpočátku pokukoval po Luise Hagerové, kterou znal již od dětství a kterou už jistý čas zbožňoval. Nějakou dobu si psali a Heinrich okázale a často navštěvoval její rodinu. Zjištění, že je Luisa praktikující katolička, jej přivádělo k opravdovému nadšení.¹⁴⁴ Když se od společného známého dozvěděl, že „dobrá, hodná Luisička chodí každý den ke svatému přijímání“, byla to pro něj „ta největší radost, jakou jsem během posledních osmi dnů zažil.“¹⁴⁵ Přesto se k ničemu neodhodlal. Luisa mu, jak opakovaně podotýkal, nijak nevycházela vstříc.¹⁴⁶ Byla sice „opravdu milá“, poznamenal na konci večera stráveného se společnými přáteli, „ale bohužel ne tak, jak bych si přál.“¹⁴⁷ Gebhardovi se svěřil: „Kdyby ta milá osůbka věděla, co za starosti nám působí, zajisté by to vůbec nedělala.“¹⁴⁸

Rovněž jej zaujala i Maja, dcera paní Loritzové a přítelkyně Ludwiga Zahlera. Prohlásil: „Jsem šťastný, že tuto nádhernou dívku mohu nazývat svou přítelkyní.“¹⁴⁹ Po jednom listopadovém večeru, který zase trávil u paní Loritzové, si do deníku poznamenal: „Celou dobu jsem se se slečnou Majou bavil o náboženství atd. Vyprávěla mi mnoho i o svém životě. Myslím, že jsem v ní našel sestru.“¹⁵⁰

Přátelé se často vídali, chodili společně na koncerty,¹⁵¹ do divadla,¹⁵² navštěvovali muzea,¹⁵³ bavili se společně na kluzišti,¹⁵⁴ či se zabývali hudbou.¹⁵⁵ Navzdory stále napjatější politické situaci, ekonomickým obtížím a špatnému zásobování a nedostatku potravin byl každodenní

„Vídeňským dětem“.

142 Tamtéž, 25., 28. a 30. listopadu, 9., 14. a 30. prosince 1919 a 13., 20. a 23. ledna 1920.

143 Viz např. tamtéž, 25. ledna 1920; před tím nalezneme záznamy o zkouškách, např. 14. ledna 1920.

144 Tamtéž, 15., 16., 17., 19. a 20. října, 1. a 9. listopadu 1920. Poté se četnost návštěv u Hagerových zvýšila. K Himmlerově dřívějšímu vztahu s Luisou Hagerovou viz Smith, *Himmler*, s. 67 a násl. Během jeho pobytu v nemocnici v Ingolstadtu si poznamenal ke knize Ottilie Wildermithové *Aus dem Frauenleben*: „Pro Luisu velmi vhodné“ (Seznam četby, č. 18.)

145 TB, 20. října 1919.

146 Tamtéž, 1. listopadu 1919, stejnou formulaci najdeme v záznamu z 2. listopadu 1919.

147 Tamtéž, 9. listopadu 1919.

148 Tamtéž, 28. října 1919.

149 Tamtéž, 30. října 1919.

150 Tamtéž, 2. listopadu 1919.

151 Tamtéž, 5. a 15. listopadu 1919.

152 Tamtéž, 17. října a 20. prosince 1919.

153 Tamtéž, 19. října a 13. listopadu 1919.

154 Tamtéž, 24. listopadu, 1., 8. a 19. prosince 1919.

155 Tamtéž, 17., 23. a 29. listopadu 1919.

život mnichovských studentů relativně bezstarostný a příjemný. Ve svém deníku tyto drahocenné chvíle Heinrich zachytil: „Dnes začaly přednášky. Večer jsme seděli až do půlnoci spolu, zavěšeni jeden do druhého.“¹⁵⁶ Následující dny však byla jeho nálada pochmurná: „Večer jsme byli v zadním pokoji. Byl jsem strašně vážný a zarmoucený. Přijdou teď špatné časy, nebo to znamená něco jiného?“ Zapsal si i myšlenky, které mu měly pomoci z depresivní nálady: „Těším se znovu na boj, až budu opět nosit královskou uniformu.“ Večer měl nakonec skutečně harmonický průběh: „Nejprve Maja zpívala ‚Frauen Liebe und Lied‘. Při zpěvu jí zvlhly oči. Myslím si, že Ludwig svému drahému děvčeti vůbec nerozumí. Ale já si také nejsem jistý, prostě se v ní nevyznám. O něco později hráli Gebhard a Käthe na klavír. Ludwig a já jsme seděli spolu na lenošce a dole na podlaze seděly k nám přítulné Mariele s Majou. Všichni jsme se objímali, zároveň z lásky a zároveň ze sourozenecké náklonnosti. Byl to prostě večer, na který nikdy nezapomenu.“¹⁵⁷

U sourozenecké náklonnosti dlouho nezůstalo a Heinrichův vztah k Ludwigovi, který byl Majiným přítelem, se stále více a více komplikoval. „Ludwigovi rozumím stále méně, ubohá Maja,“ najdeme v jeho deníkovém zápise z 5. listopadu. O dva dny později o něm píše: „Moc mě to trápí, dobrou Maju ještě víc. Lidé jsou přece jen bídná stvoření. Ano, tahle věta platí. Nepokojné je srdce, dokud nespočine v Tobě, Bože. Jak je člověk bezmocný, nedokáže si pomoci.“ Heinrich měl starosti s láskou. I když propadal „těžkým myšlenkám a duševním bojům“, přátelé si nesměli ničeho všimnout.¹⁵⁸ Chtěl „být svým přátelům skutečným přítelem, plnit své povinnosti, pracovat, bojovat sám se sebou a nikdy nad sebou neztratit kontrolu“, psal pateticky ve svém deníku.¹⁵⁹

Jeho snaha neztratit nad sebou kontrolu byla podrobena těžké zkoušce během „večera s hypnózou“, který se konal v domě Loritzových. „S vypětím všech sil“ však dokázal pozvanému hypnotizérovi vzdorovat. Jinak se dařilo Maje: „Milá, dobrá Maja ale podlehla. Bylo mi to líto, když jsem ji viděl takto. Byl bych dokázal chladnokrevně zardousit psa.“¹⁶⁰ Poprvé jej napadly myšlenky opustit Mnichov a odejít jako osadník na Východ. „Pro koho v tuhle chvíli pracuji, vlastně ani nevím. Pracuji, protože to je má povinnost, pracuji, protože v práci nacházím svůj klid, pracuji pro svou ideální německou ženu, se kterou jednou odejdu na Východ, daleko od krásného Německa, kde budeme společně žít a bojovat jako Němci.“¹⁶¹ Heinrich se začal učit rusky.¹⁶² Přesto i nadále považoval za svou pravou životní cestu „válku a boj“. „Gebhard, Lu a já jsme se bavili o tom, jak by bylo krásné, kdybychom mohli zůstat u vojska. Být společně na bojišti atd. Možná bych už nebyl naživu, o jedno bojovné srdce méně. Ale nechci být slabý,

156 Tamtéž, 3. listopadu 1919.

157 Tamtéž, 4. listopadu 1919.

158 Tamtéž, 8. listopadu 1919, dále 9. listopadu 1919.

159 Tamtéž 7. listopadu 1919.

160 Tamtéž, 13. listopadu 1919.

161 Tamtéž, 11. listopadu 1919. K jeho plánům na emigraci viz Smith, *Himmler*, s. 127.

162 V deníku se opakovaně nacházejí záznamy o jeho studiích ruštiny, např. 17., 18., 26. a 27. listopadu, 1., 9., 19., 22., 23., 25. a 29. prosince 1919 a 3. a 13. ledna 1920.

nechci si povolit uzdu. K ‚válce a boji‘ se za pár let vrátím, těším se na válku za osvobození a připojím se hned, jak budu moci být přijat.“¹⁶³

Časem se zvýšil počet zápisků, které popisovaly společné chvíle s Majou, většinou strávené v kruhu přátel. Věnovali se hudbě, vedli spolu hlubokomyslné rozhovory o Bohu a světě, sedávali spolu ruku v ruce a líbali se na rozloučenou.¹⁶⁴ Heinrich se vyděsil, když v polovině listopadu zjistil, že se Maja v lednu odstěhuje z Mnichova.¹⁶⁵ Poté, co s ní na konci listopadu mohl prohodit několik slov, si hned předsevzal: „Zítřka s ní musím mluvit. Tento stav je hrozný.“ Následujícího dne se tedy odhodlal k činu, ale toužebně očekávaného se nedočkal: „Po večeri jsem přibližně do půl jedenácté pomáhal Maje s matematikou. Stále mi děkovala. Pak domů.“¹⁶⁶

Opět toužil po tom, vrhnout se do bitvy. „...kdybych teď měl čelit nebezpečí, nasadil bych svůj život a bojoval bych, což by mi působilo opravdové potěšení. Ach, člověk je přece tak bídné stvoření, se svými podivnými touhami, se svým bojem znaveným srdcem. Jsem pyšný na to, že mohu svádět tento boj a že nikdy neprohráju.“¹⁶⁷ Brzy však upozoroval, že si Maja udržuje stále větší a větší odstup. „Nevím, jestli si to pouze namlouvám, nebo je to skutečně tak. Maja se teď ke mně chová úplně jinak než dřív. V jednu jsem šel domů.“¹⁶⁸ Své šance na vyslyšení začal nyní hodnotit docela negativně.¹⁶⁹

V předvečer svátku svatého Mikuláše, 5. prosince, měl obrovskou radost z dárku, který připisoval Maje: „Doma jsme našli mikulášskou nadílku. Gebhard se podíval dovnitř a našel tam zlatý vlas. Myslím, že ty věci připravila má dobrá Maja. Vlas jsem si ponechal na památku.“ O tři dny později však přišlo vystřízlivění: „Teď jsem zjistil, že mikulášskou nadílku přichystala sl. Wahnschaffová. Tady je vidět, jak hloupý může být zamilovaný chlap.“ Co teď dělat? Rozhodl se: „Vše jsem to dnes v sobě vyřešil a rozhodl jsem se, že budu sám. Pokud si nenajdu děvče, které by se ke mně hodilo a milovalo by mě, půjdu do Ruska sám.“¹⁷⁰

Další den o Maje v Heinrichově deníku najdeme: „Doufám, že pokud tady budu ještě přespříští rok, opět ji uvidím, když teď bude rok na venkově. A snad se tam vyjasní její krásný charakter, dozraje a prosadí se. Ona je vyloženě taková faustovská povaha.“¹⁷¹ Starý rok končil předsevzetími pro rok nový: „Potom jsme si společně hráli a pili punč. Ať to je, jak to být má, s Boží milostí, kterou, doufám, využiji k tomu, abych dozrál a postupoval stále dále na cestě poznání.“¹⁷²

163 Tamtéž, 14. listopadu 1919.

164 Tamtéž, 12., 17., 20. až 26. listopadu 1919.

165 Tamtéž, 16. listopadu 1919.

166 Tamtéž, 26. a 27. listopadu 1919.

167 Tamtéž, 28. listopadu 1919.

168 Tamtéž, 30. listopadu 1919.

169 Tamtéž, 1. a 2., dále 7., 8., 11. a 13. prosince 1919.

170 Tamtéž, 8. prosince 1919.

171 Tamtéž, 10. prosince 1919.

172 Tamtéž, 31. prosince 1919.

Avšak už o několik dní později propadl opět „strašně vážné náladě“.¹⁷³ Vedl vskutku nepříjemný rozhovor se svým bratrem Gebhardem a Ludwigem Zahlerem, který mu už zjevně šel na nervy: „Když mi Ludwig říká, že jsem přecitlivělý, má částečně pravdu, ale ne úplně.“¹⁷⁴ Heinrich se hněval především kvůli chování Maji, která jej během večerů u Loritzových ignorovala, opět si stěžoval a propadal sebelítosti (i když co se týkalo Majiných údajných pocitů, bylo jeho rozhořčení zcela neoprávněné). „Díky ní a Luise jsem získal tuto zkušenost. Nikdo nedokáže být tak bezcitný jako ty dívky, které jsme měli rádi.“¹⁷⁵

Kromě starostí s láskou se v tomto období u Heinricha objevovala rostoucí zvědavost týkající se sexuality. S Ludwigem a Gebhardem tak probíral „to staré téma – ženy a dívky“.¹⁷⁶ V listopadu si do deníku poznamenal: „Na Odeonsplatz se na nás pověsila prostitutka – pochopitelně neúspěšně,“ avšak neopomenul hned dodat: „Ale bylo to velmi zajímavé.“¹⁷⁷ V prosinci 1919 diskutoval o Wedekindově hře *Zámek Wetterstein*, v níž hrály sexuální zmatky významnou roli, s jedním členem spolku bratří, který mu vyprávěl zážitky z války vztahující se k tomuto tématu: „Musím ale říct, že to nebyla žádná sprostárna, nýbrž pro mne velice zajímavá věc, ze které se zralý člověk může skutečně poučit.“¹⁷⁸ Rozrušeně a znechuceně však v březnu 1920 reagoval na knihu, která pojednávala o příběhu lásky mezi mladým knězem a čtrnáctiletým chlapcem: „Neděle 7. 3. 1920. Večer o půl jedenácté jsem měl strašnou náladu. Mnichov – typické. Idealizace homosexuality. Ohavný obraz.“¹⁷⁹

Když jej na přelomu ledna a února schvátla chřipka a musel ležet, zapisoval si se zvláštní pečlivostí, jak moc se o něj jeho přátelé starají. Očekával od nich – očividně s jistou zahořklostí – citovou podporu. „Käthe mi pořád nosila něco k jídlu. Lu mě navštěvoval každý den, často i dvakrát. Schorsch mi také jednou navštívil. Jsou to tak dobrosrdeční, milí lidé, a hlavně dobří přátelé. Käthinka je jako má sestra, Lu jako můj bratr. Friedl mi poslala vajíčko a jako vždy mnoho pozdravů. Je to tak příjemná ženská.“¹⁸⁰

V souhrnu znamenaly tyto první okamžiky v Mnichově skutečné vystřízlivění. Proto nás ani nepřekvapí, že ze všeho nejraději pobýval u rodičů. „Nikde není tak krásně jako doma.“ S nimi poměrně podrobně, také v dopisech, probíral vše, čím se zabýval. „Večer jsme se s tatínkem procházeli. Hodně jsme si povídali – o Luise, mém ruském problému (především s maminkou), o hospodářské a politické budoucnosti atd.“¹⁸¹ – „Doma jsem šťastný, bezstarostný chlapec, ale jakmile opustím dům rodičů, jsem jak vyměněný.“¹⁸² Vztah k otci (milému tatínkovi)

173 Tamtéž, 11. ledna 1920.

174 Tamtéž, 12. ledna 1920: „Poté další mimořádně neuspokojivý rozhovor s Gebhardem. Účtování.“

175 Tamtéž, 14. ledna 1920.

176 Tamtéž, 28. ledna 1920; k vývoji jeho sexuality viz též Smith, *Himmler*, s. 117 a násl.

177 TB, 24. listopadu 1919.

178 Tamtéž, 18. prosince 1919.

179 Seznam četby č. 43, *Der Priester und der Messnerknabe und andere apokryphe Erzählung*, Hannover 1919. Kniha byla chybně připisována Oscaru Wildovi.

180 TB, 30. ledna 1920.

181 Tamtéž, 6. prosince 1919.

182 Tamtéž, 7. prosince 1919, podobně 21. prosince 1919.

zůstával po dlouhou dobu harmonický i přesto, že mezi Heinrichem a rodiči existovaly třetí plochy. K nejzávažnější krizi došlo v dubnu 1921.¹⁸³

Jak ukazuje četba deníkových záznamů, pravidelně pořizovaných během jeho prvního semestru v Mnichově, měl Heinrich Himmler očividně problémy s osobními vztahy s jinými lidmi. Kromě toho, že jej trápila věku odpovídající nezkušenost a ostýchavost ve vztahu s děvčaty, měl také problémy s osobními vztahy obecně, kdy nevěděl, co může očekávat od ostatních a co ostatní očekávají od něj. Měl velké problémy s porozuměním citovému chování ostatních lidí a nevěděl, jak na ně patřičným způsobem reagovat. V různých odstínech mezilidských vztahů se prostě nedokázal vyznat.

Psychologové mluví o následcích vztahové poruchy.¹⁸⁴ Lidé, kteří trpí touto poruchou, jež vzniká v raném dětství, mají jako adolescenti a dospělí často sklony k tomu, spojovat se vztahy s ostatními velká citová očekávání, která však nedovedou přesně definovat, a tím pádem je ostatní nemohou ani naplnit. Následkem je pocit frustrace a touha po ještě větší péči a pozornosti. Lidé s tímto problémem mají neustále tendence cítit se zneužití. Čas od času u nich dochází k obtížně pochopitelným výbuchům vzteku, což je nutí vyvíjet množství strategií, aby opět získali sympatie. To může být ostatními vnímáno jako podlézání. Často se ale naučí zakrývat svou emoční nevyzrálост určitými technikami chování, které jim v jistém smyslu umožňují udržovat vztahy s ostatními lidmi.

Jak zřetelně ukazují dopisy z doby Himmlerovy služby v armádě, trpěl neutišitelným hladem po náklonnosti a soucitu, jehož uspokojení hledal nejprve u své matky a později u svých přátel. Toužil po blízkosti druhých lidí, ale měl neustále pocit, že se jim nemůže úplně přiblížit. Snažil se ostatním neustále pomáhat, zároveň se však hněval, protože se obával, že jim dělá šafka. Navíc musel zakusit, že jeho chování vůči ostatním, jakkoliv bylo dobře míněné, je druhou stranou vnímáno jako nepřiměřené a působí tak nedorozumění a odmítavé reakce.

Usilovně se ovšem snažil tuto slabost nějak vykompenzovat. V tom mu pomáhal podstatný rys jeho osobnosti, který můžeme sledovat již od raného dětství – vytrvalá snaha o sebe-překonání a sebekontrolu. Ovládat sám sebe a, jak je to jen možné, ovládat nálady bylo jeho druhou přirozeností. Proto doufal, že skrze usilovnou práci získá určitý stupeň sebejistoty, která by mu umožnila zamaskovat jeho emoční nevyzrálост ve společenském styku s ostatními. V této souvislosti si můžeme všimnout řady pravidel, kterým podrobil veškeré své osobní kontakty – poněkud strojené dobré chování, rutinní návštěvy, technika konverzace a koneckonců i obrovský význam, který přikládal pravidelné korespondenci a výměně dárků. Spojení s ostatními mu poskytovalo rámec, ve kterém se mohl pohybovat.

183 Tamtéž, 31. prosince 1919: „Večer četba, politizování s otcem.“ 4. až 9. ledna 1920: „7. 1. a 8. 1. do jedné hodiny po poledni zde byl milý táta.“ 20. ledna 1920: „Velmi hezký dopis od táty.“ Viz ale také zápis ze dne 24. listopadu 1919: „Ráno došel dopis od otce, který by se dal pověsit na zeď. Oba jsme byli překvapeni. Gebhard se zlobil, já ne.“ Krize z jara 1921 rovněž vyplývá ze dvou dopisů od Ludwiga Zahlera, v nichž mu radí a snaží se ho povzbudit; BAK, NL 1126/18, 14. a 19. dubna 1921; viz též Smith, *Himmler*, s. 110.

184 Jako zásadní dílo viz John Bowlby, *Bindung und Verlust*, 3 sv., Mnichov/Basilej 2006 (originální americké vydání *Attachment and Loss* vyšlo v letech 1969–1980 v New Yorku) a Gottfried Spangler a Peter Zimmermann (ed.), *Die Bindungstheorie. Grundlagen, Forschung und Anwendung*, Stuttgart 1995.

Především jeho stylizace do role „vojáka“, kterou se s velkým úsilím snažil přijmout, mu umožnila získat nad sebou kontrolu a vysloužit si od ostatních uznání. Jako příslušník mladé válečné generace patřil Himmler k věkové skupině mladých lidí pocházejících z měšťanského prostředí, kteří považovali vojenskou porážku v první světové válce a revoluci za klíčové mezníky svých životů. Události let 1918/19 představovaly pro tyto mladé lidi existenciální výzvu, která jako příhodnou odpověď vyžadovala zásadní změnu orientace. Ta proto byla zaměřena na dlouhodobé překonání vnitřní a vnější porážky, a to především změnou životních postojů a životního stylu.

Proto mezi příslušníky mladé válečné generace vykrystalizoval životní styl, který bylo možné, jak zdůrazňuje Ulrich Herbert, popsat hesly jako střídmost, věčnost, jednoduchost. Himmlerův namáhavý zápas – jehož cílem bylo zamaskovat obtíže se vztahy přísným dodržováním pravidel společenského chování a pouček ovládajících každodenní život a omezováním a kontrolou svých nálad a emocí – tak odpovídal i jeho přáním splnit dobové požadavky. Všechno toto mohl samozřejmě dodržovat mnohem snáze jako dobrovolný voják než ve svém každodenním životě v Mnichově v roli studenta z dobré rodiny. Život v armádě, řízený do těch nejmenších maličkostí, vycházel vstříc jeho potřebě kontroly a pravidel. V prostředí vyžadujícím minimum citů se i jeho obtíže s navazováním vztahů mohly zdát jako ctnost. Zde nacházíme biografický klíč pro jeho nadšení armádou – i když jemu samotnému byla důstojnická dráha odepřena – i pro jeho pozdější angažovanost v paramilitárním hnutí.

Podle psychologů spočívají příčiny fenoménu obtíží s navazováním vztahů v raném dětství, v chybějící podpoře a odezvě ze strany matky. Můžeme jen spekulovat o tom, co způsobilo tuto poruchu u Himmlera. Možná hrály jistou roli časté nemoci staršího bratra, možná i skutečnost, že Heinrich vyrůstal v konkurenci mladšího bratra a brzy převzal roli opomíjeného prostředního dítěte. Ať byly příčiny jeho potíží ve vztazích s ostatními jakékoli, byly problémem, který ho provázel po celý život.

Plody četby

Emociální turbulence, které zmítaly jeho prvním semestrem v Mnichově mezi říjnem a březnem, se projevíly i na seznamu jeho četby. Je zde zaznamenáno přes čtyřicet titulů, avšak politika a světonázory ustupují do pozadí, kniha o svobodných zednářích mu připadala příliš nekritická,¹⁸⁵ a naopak jej zaujaly „verše a úvahy z pole“ Waltera Flexe, publikované pod názvem *Z poslední večeře*, ve kterých byly podle něj „básnickovou fantazií dobře zachyceny a popsány myšlenky, které vojáka napadají“.¹⁸⁶

185 Seznam četby č. 36, Albert Ludwig Daiber, *Elf Jahre Freimaurer!*, Stuttgart 1905, čteno v Ingolstadt, 26. až 30. října 1919: „Kniha, která o svobodném zednářství nepřináší nic nového a líčí ho jako naprosto neškodné. Mám pochybnosti o tom, z jakého úhlu pohledu je tato kniha napsaná.“

186 Seznam četby č. 44, čteno 23./24. března 1920. Flexovu hlavní práci, *Der Wanderer zwischen beiden Welten*, Mnichov 1917, která byla mezi měšťanskou poválečnou mládeží nejčtenější knihou a v níž se Flex pokusil propojit mládežnické hnutí a „zkušenosti z fronty“, podle svého seznamu četby nečetl.

V tomto období spočívalo těžiště jeho četby v románech a vyprávěních, ve kterých šlo především o lásku, erotiku a spory mezi pohlavími. Pochmurný román Georga Rodenbacha *Mrtvé město*, příběh muže, který je neustále posedlý svou zesnulou ženou a zavraždí svou milenkou, aby ji mohl dosadit na její místo, mu přišel „po psychologické stránce velmi dobře zpracovaný“. Tato četba však v Heinrichovi podnítila listopadovou depresivní náladu.¹⁸⁷ Lidový román Ludwiga Finckha *Doktor růží* z roku 1906 dočetl „spokojený, [...] jak už dlouho nebyl“. Jednalo se podle něj o „vznešenou píseň, oprávněný vznešený chvalozpěv na ženu“.¹⁸⁸ Na konci prosince se pustil do *Deníku ztracené*, bestselleru pojednávajícím o osudu mladé dívky, jež byla nucena žít se prostitucí. Himmler si poznamenal, že „kniha znamenala vhléd do strašlivého životního osudu a člověk se na prostitutky musí dívat úplně jinýma očima“.¹⁸⁹

Velký vliv na něj měla Ibsenova hra *Nora*, která jej přivedla na myšlenky týkající se příčin této manželské tragédie. „Její vina spočívala v tom, že se sebou nechala manipulovat jako s loutkou.“ – „Částečně,“ dodal stručně. Doplnil ještě druhý bod: „Nemohla přece žádat, aby muž obětoval svou čest.“ Vina jejího manžela Helmera spočívala v tom, „že zbaběle opustil svou ženu, když je v nouzi, a poté se chová, jako by se nic nestalo.“¹⁹⁰ To, že Nora vedla život nesvéprávné panenky, však byla podle Himmlera pouze její chyba. Vůbec mu nepřišlo na mysl, že s tím mohl mít co do činění její manžel. Téma emancipace, ztvárněné v této přes čtyřicet let staré divadelní hře, jej nechávalo zcela chladným. Nevěděl, co si počít s představou ženy, jako byla Nora, ženy zničené manžellovým dohledem, protože toto pojetí neodpovídalo jeho značně pubertální představě ženy, kterou si vytvořil na základě své četby, kdy ženy rozdělával na základě protikladu vznešené ženy a prostitutky. Koneckonců tato hra upevnila jeho představu o tom, že manžel má svou ženu především ochraňovat, ovšem jen do té doby, dokud není ohrožena jeho čest. Ukázalo se, že vůbec nedokázal porozumět debatě zdůrazňující rovnocenný a rovnoprávný vztah mezi oběma pohlavími, která v prvních letech Výmarské republiky vrcholila.

Na začátku jara a v létě roku 1920 najdeme v jeho seznamu četby i dva antisemitské tituly. Očividně stále hledal odpovědi na „židovskou otázku“, která již od doby sporů o „otázku soubojů“ stála v popředí jeho zájmu. V dubnu v něm vyvolala četba mimořádně úspěšného románu Artura Dintera *Hřích proti krvi* zároveň souhlas i skepsi: „Kniha, která se strašlivě jasně zabývá židovskou otázkou a má dát popud k tomu, abychom se k této tematice postavili velmi nedůvěřivě a prostudovali všechny dostupné prameny, na kterých se román zakládá. Protože střední cesta se vždy ukáže jako správná. Autor je totiž podle mého názoru zcela zaslepen svou nenávistí k Židům. Tento román je jasnou ukázkou tendenčního románu s antisemitským pohledem na svět.“¹⁹¹ Dílo Friedricha Spiegelhagena *Ultimo* však přijal s bezbřehou blahosklonností.¹⁹² Podle Himmlerova seznamu četby se otázka antisemitismu

187 Seznam četby č. 32, čteno v listopadu 1919.

188 Seznam četby č. 39, čteno 23. ledna až 1. února 1920.

189 Seznam četby č. 45, *Tagebuch einer Verlorenen: von einer Toten*, ed. Margarete Böhme, Berlin 1905, čteno v březnu 1920, Mnichov a Ingolstadt.

190 Seznam četby č. 32, čteno v únoru 1920.

191 Seznam četby č. 47, čteno 8. až 17. dubna 1920.

192 Seznam četby č. 51, čteno 1. až 10. srpna 1920.

znovu dostala do popředí jeho zájmu až v roce 1922. V roce 1920 nebyl Himmler očividně ještě schopný zaujmout radikální antisemitský postoj.

V květnu 1920 ovšem narazil na knihu, která mu pomohla přeměnit jeho sexuální nezkoušenost a nedostatek praxe ve vztahu k dívkám na skutečnou ctnost. Jednalo se o osvětovou knihu Hanse Wegenera, vydanou v roce 1906, nazvanou *My mladí muži*. Zabývala se „sexuálními problémy, jež sužují mladé muže před vstupem do manželství“.¹⁹³ Wegener varoval před onanií, prostitucí stejně jako před sexuálním stykem mimo manželství a kázal naprostou předmanželskou sexuální zdrženlivost. Na rozdíl od ostatních dobových spisů, které sexuální abstinenci odůvodňovaly především možnými zdravotními následky, apelovala tato kniha v první řadě na čest a pevnou vůli mladých mužů. Cudnost zde byla ztělesněním správně pojaté mužnosti.

Klíčové je v knize upomenutí k „zachovávání rytířské úcty k čisté ženě“.¹⁹⁴ Takový „pevný“ postoj umožňoval přátelský vztah k ženám, zbavený veškeré erotiky. „Dobrá, nenechme se ovládat tím pudovým a používejme v přátelství s těmito ženami rozum. Nenechají nás selhat, mohou obohatit náš osobní život, posunou nás dál, učí nás být sami sebou, když jsme čistí, mohou nás ponorit do ještě větší čistoty, podpoří nás v boji s námi samými, poskytnou nám důvod k rytířskému boji, který nám celý život dává povinnost ochraňovat ženy. Dokud nenajdeme ženu, ke které budeme po celý život patřit, musíme se ženami zachovávat pouze přátelský styk.“¹⁹⁵

To byl balzám na Himmlerovu zraněnou duši. Doslova euforicky přijal Wegenerovy rady za své vlastní maximy. V seznamu jeho četby najdeme tento nadšený závěr: „Kniha o vznešeném ideálu. Vznešeném, ale dosažitelném. A už dosaženém. Skutečně ta nejkrásnější kniha, kterou jsem na toto téma četl.“¹⁹⁶

Zemědělské praktikum

Po prvních dvou semestrech v Mnichově musel Himmler absolvovat zemědělské praktikum. Moc nevíme, jak se Himmlerovi dařilo, protože z letního semestru 1920 nemáme k dispozici žádné deníkové záznamy. Přesto se můžeme domnívat, že pro něj tento povinný pobyt na venkově představoval vítané východisko z tíživé situace v Mnichově. Příbuzní rodiny Loritzových, rodina Rehrlova z hornobavorského Fridolfingu, mu nabídla místo praktikanta na svém statku. Do následujícího roku vstoupil s velkým očekáváním a svému otci psal: Díky „plnohodnotné vyvážené stravě“ a následkem zemědělské práce zesílí jeho tělo, vyložené se „zocelí“. Kromě toho doufal, že „nervy a duše mohou spočinout v přírodě, ve vážnosti i radosti

193 Seznam četby č. 50, čteno 5. až 7. května 1920. Kniha s heslem „Pracovat a nezoufat si“.

194 Hans Wegener, *Wir jungen Männer*, Düsseldorf/Lipsko 1906, s. 62.

195 Tamtéž, s. 75 a násl.

196 Seznam četby č. 50.

venkovského zaměstnání a života“.¹⁹⁷ Pořídil si motorku, aby mohl být v době venkovského odloučení alespoň trochu mobilní.¹⁹⁸

Dopisy jeho rodičům ukazují, že když přišel 7. září do Fridolfingu, vrhl se do práce s nebývalým nadšením.¹⁹⁹ Ubytování i stravování bylo dobré, navázal kontakt s rodinou a krátce nato se spřátelil i s Aloisem Rehlem, o deset let starším statkářem. Toto přátelství vydrželo více než desetiletí.²⁰⁰ Společně chodili na lov, Himmler navštěvoval zemědělské výstavy, podnikal nejrůznější výlety a horské túry,²⁰¹ stal se členem klubu německých turistů a alpského spolku,²⁰² účastnil se často různých spolkových aktivit a tradičních oslav.²⁰³ I nadále byl aktivní v domobraně.²⁰⁴ Pravidelně chodil do kostela²⁰⁵ a svůj volný čas také rád trávil návštěvami přátel v blízkém okolí.²⁰⁶ Během celého praktika byl v úzkém kontaktu se svou rodinou a jeho matka ho tak jako dříve zásobovala četnými balíčky.²⁰⁷ Pro své rodiče také opět vypracovával pedantská vyúčtování kapesného, které od nich dostával.²⁰⁸ „Slibuji, že se budu neustále snažit a budu a zůstanu statečným mužem,“ chválil se v dopise, který zaslal svému otci k 56. narozeninám.²⁰⁹

Himmlerova četba se v této době soustředila na další Ibsenova dramata, která mu sice připadala „příliš realistická“, ale zároveň se mu zdála „skutečně neobvyklá“.²¹⁰ V *Komedii lásky* si všimal „neupřímnosti a průměrnosti společnosti, ve které je láska pranýřována“.²¹¹ Také se mu líbily *Opory společnosti*, v nichž je možné vidět, „jak je celá společnost postavena

197 BAK, NK 1126/12, 15. září 1920.

198 BAK NL 1126/3, členský průkaz Klubu cestovatelů; k cestě do Fridolfingu, která byla z důvodu špatného počasí vskutku dobrodružná, viz BAK, NL 1126/12, dopis rodičům ze dne 9. září 1920; Smith, *Himmler*, s. 130.

199 BAK, NL 1126/12, 12. a 26. září, 10. října a 18. listopadu 1920 a 2. června 1921. K jeho pobytu ve Fridolfingu celkově viz též Smith, *Himmler*, s. 130 a násled.

200 BAB, NS 19/3535. Na podzim roku 1942 strávil hauptsturmführer Rehl – který vstoupil do SS roku 1936 – několik dní v Himmlerově hlavním štábu a doprovodil ho na jeho cestě na Krym; v letech 1943/4 mu reichsführer SS přidělil vězně z koncentračního tábora, svědky Jehovovy, na nucené práce na jeho statku, a ještě o Vánocích 1944 obdaroval Rehlovu dceru, viz *Der Dienstkalender Heinrich Himmlers 1941/42*, z pověření Výzkumného ústavu pro soudobé dějiny v Hamburku, editováno a uvedeno Peterem Wittem a kol., Hamburk 1999, 20., 22. a 24. až 27. října a 1. listopadu 1942; Friedbert Mühlendorfer, „Fridolfing“, in: Wolfgang Benz a Barbara Distel (ed.), *Der Ort des Terrors. Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager*, sv. 2: *Frühe Lager, Dachau, Emslandlager*, Mnichov 2005, s. 327; BAB, BDC, SS-O Rehl.

201 BAK, NL 1126/12, 11. listopadu a 14. prosince 1920 a 6. a 26. února, 7. března a 22. května 1921.

202 Dokumenty k členství v BAK, NL 1126/3.

203 BAK, NL 1126/12, 10. října 1920 (pěvecký spolek), 14. května 1921 (selská svatba), 2. června 1921 (sportovní spolek), 2. června 1921 (průvod u příležitosti Božího těla).

204 BAK, NL 1126/1, Program pro střelbu okresního Einwohnerwehru ze 3. až 5. prosince 1920 v Titmoningu, výsledky střelby „Himmlera von Fridolfing“.

205 BAK, NL 1126/12, 4. října a 28. listopadu 1920 a 2. června 1921.

206 Tamtéž, 19. září a 4. října 1920 a 18. ledna 1921.

207 Tamtéž, 10. října 1921 a 20. a 29. března a 24. června 1921.

208 Tamtéž, vyúčtování z 2. dubna až 10. července 1921.

209 Tamtéž, 14. května 1921.

210 Jeho hodnocení *Stützen der Gesellschaft* a *Brand* (seznam četby č. 60 a č. 65).

211 Seznam četby č. 63, čteno 5. až 15. října.

na neupřímnosti a švindlu“. Především mu imponovalo to, „že to dobré, co ve společnosti existuje, spočívá často na jedinečném charakteru, a tím dojde k vítězství.“²¹² Ibsenova dramata potvrzovala jeho maximu o sebekontrolu a zvládnutí každé situace. Drama o faráři Brandovi, který díky zbožnosti zcela změní všechny ostatní i sám sebe, je podle Himmlera „vzhledem k morálce a výchově vůle to nejlepší a nejideálnější drama, jaké znám. Je to kniha o vůli, morálce a životě bez kompromisů“.²¹³

Kromě toho hlтал také romány, které popisovaly jeho nedosažitelný ženský ideál, byla například *Chudá Margarete* od Enriky von Handel-Mazzettiové nebo *Svatá a její blázen* Agnes Güntherové.²¹⁴ Rovněž rád četl knihy o nordicko-germánských hrdinech. Román Vernera von Heidenstama o švédském králi Karlu XII. na něj zapůsobil jako „příběh železného muže, který díky svému duchu a vůli povznesl svůj lid a přiměl jej k odvaze. Takové muže bychom nyní tak naléhavě potřebovali.“²¹⁵ Při četbě monumentálního románu Felixe Dahna o Gótech *Boj o Řím* si nadšeně poznamenal, že „to byl tak zajímavý a živě napsaný příběh vznešeného, dobrého národa, pravých Germánů“. K pláči však byla v románu popsána „vlašská zákeřnost a ženské intriky“.²¹⁶

Román Rudolfa Stratze *Světlo z Východu*, který se zabýval tématem existence šlechty německého původu v Estonsku, mu „pronikavě a jasně“ nabídl novou perspektivu pohledu na „strašlivý Východ“. Tuto knihu by si měl přečíst každý, „kdo si chce udělat představu o budoucnosti. Vysvětluje všechny pohyby obyvatelstva na Východě, moc a vnitřní sílu germánského Pobaltí a tím vlastně i naši vlastní sílu a slabost.“²¹⁷

Dojem na něj udělal i román Ernsta Zahna *Ženy z Tannö*. Román vyprávěl o vesnici, jejíž obyvatelé se rozhodli, že už nebudou mít děti, aby tak zabránili přenosu nemoci krve, která mezi nimi řádila, na další generace. Himmlerův komentář zněl: „Boj proti hlasu krve. Jak může být tento boj vybojován? Od toho nejvznešenějšího vzdorování až po úplné podlehnutí. Vynikající román.“²¹⁸

Mezi množstvím historických knih si vybíral především ty, které vycházely vstříc jeho nacionalistickým tendencím. Sbírka projevů, které byly v roce 1848 proneseny v prvním národním shromáždění v kostele sv. Pavla, mu připadala především „svými analogiemi k současným revolucím“ velmi zajímavá.²¹⁹ Dále v srpnu 1920 četl o válce Německa za sobodu proti Napoleonovi²²⁰ a o první světové válce; kniha pamětí pro německé důstojníky zajaté ve válce, kterou během několika dnů zhltnul, pro něj představovala „pomník německé

212 Seznam četby č. 60, čteno 3. září 1920.

213 Seznam četby č. 65, čteno 20. října až 3. listopadu 1920. Před Ibsenovými *Kronpätendenten* kapituloval (seznam četby č. 79, čteno 2. až 12. února 1921).

214 Seznam četby č. 62, čteno 26. až 30. září 1920, a č. 72, čteno 14./15. prosince 1920.

215 Seznam četby č. 53, *Kampf und Tod Karls XII.*, Mnichov 1917, čteno 16. srpna 1920.

216 Seznam četby č. 90, čteno 23. až 26. května 1921.

217 Seznam četby č. 67, čteno 1. až 12. prosince 1920.

218 Seznam četby č. 92, čteno 20. června až 5. července 1921.

219 Seznam četby č. 75, Heinrich Schierbaum, *Reden der Nationalversammlung zu Frankfurt a. Main*, Lipsko 1914.

220 Seznam četby č. 58, Christian Meyer, *Zur Erhebung Deutschlands 1913 bis 1914*, Mnichov 1915, čteno 24. až 30. srpna 1920.

vnitřní i vnější odvahy a všeobecné ctnosti, [...] který budí nadšení, povznáší a vyvolává úctu k tomu, co je německé“.²²¹

Na přelomu let 1920/21 v krátké době přečetl všech pět románů Conrada von Bolandena. Pod tímto pseudonymem publikoval jistý katolický kněz, jehož historická díla byla velice populární a zároveň přinášela katolická stanoviska. Z Himmlerových komentářů však vyplývá, že si od těchto názorů držel kritický odstup. Především se mu nelíbily von Bolandenovy antiprotestantské názory, neboť on sám považoval překonání konfesních rozporů za poželání.²²² Skeptický byl i k Bolandenovu „čistě katolickému“ pohledu na příčiny Francouzské revoluce, které podle něj nebyly dostatečné.²²³ Nadšený byl naopak z jeho protizednářské polemiky a vůbec mu nevadilo, že byla vystavěna výhradně na křesťanských, a nikoliv na národnostních principech.²²⁴

Když v srpnu 1921 jeho praktikum ve Fridolfingu skončilo, vrátil se sebevědomý a fyzicky silnější do Ingolstadtu, kde absolvoval dvouměsíční praktikum ve strojírnách. V zimním semestru 1921/22 se vrátil ke studiu na mnichovské technické vysoké škole.²²⁵

Boj a odříkání

Na začátku listopadu 1921 Himmler opět zahájil studium v Mnichově. Našel si pokoj na Brienner StraÙe 9, který se nacházel v pohodlné blízkosti státní knihovny, technické vysoké školy i univerzity, jejíž přednášky rovněž navštěvoval.²²⁶

Na rozdíl od svého prvního roku jídal častěji doma. Kontakt s rodinou Loritzových, který byl během prvního roku významným bodem Himmlerova života, omezil pouze na nepravděpodobné návštěvy. Jeho přítel Ludwig Zahler se mezitím zasnoubil s Käthe Loritzovou, což pro přátelství Henricha a Käthe představovalo překážku. Heinrich z toho ovšem měl docela radost, protože se tak mohl nevěstě svého nejlepšího přítele, pokud to bylo potřeba, vyhýbat.²²⁷

Himmlerovi se stále nedařilo odpoutat se od svých rodičů, i když v tomto směru podnikl několik vážně míněných pokusů. Pro svého otce neustále vyřizoval mnoho potřebných

221 Seznam čtení č. 57, Julius Haupt, *Die deutsche Insel. Ein Gedenkbuch kriegsgefangener Offiziere*, Mnichov 1920, čteno 25. až 28. srpna 1920.

222 Seznam čtení č. 77, *Wider Kaiser und Reich*, Mnichov 1909, čteno 15. až 23. ledna 1921.

223 Seznam čtení č. 78, *Bankrott. Historischer Roman*, Mnichov 1908, čteno 9. až 11. února 1921.

224 Seznam čtení č. 70, *Der Teufel in der Schule. Volkserzählung*, Mnichov 1908, čteno 20./21. prosince 1920, a č. 71, *Die Stunde wider Heiligen Geist*, Mnichov 1908, čteno 22./23. prosince 1920.

225 Změna místa vyplývá z jeho korespondence s rodiči (BAK, NL 1126/12); v NL 1126/1 se nachází opis hodnocení, které mu vystavila továrna na zemědělské stroje Vereinigte Fabriken; Smith, *Himmler*, s. 148.

226 BAK, NL 1126/3, adresa vyplývá z různých písemností ve stejné složce (mj. členský průkaz Svazu účastníků války Technické vysoké školy Mnichov); Smith, *Himmler*, s. 149.

227 Tamtéž, s. 149 a násl.

záležitostí²²⁸ a pochůzek, a od rodičů na druhé straně neustále docházely balíčky s jídlem a prádlem.²²⁹ „Dobrá maminka mi poslala samé dobré věci!“ poznamenal si tento mezitím jednadvacetiletý mladý muž vděčně do svého deníku.²³⁰ Výměna dopisů mezi Mnichovem a Ingolstadtem byla stejně živá jako předtím, Himmler jako poslušný synek pokračoval v pečlivém zaznamenávání svých výdajů²³¹ a sám sebe prezentoval jako poslušného studenta, jenž prý pracoval, „co mu síly stačily.“²³² Kromě toho se se svým typickým nasazením vrhl do víru společenského a studentského života. Zpíval v kostelním sboru,²³³ pokračoval ve svých pravidelných návštěvách, především u přátel svých rodičů,²³⁴ aktivně pracoval ve všeobecném studentském výboru (AStA), který zastupoval studenty na mnichovské technické univerzitě. Ve spolkových volbách na konci roku 1921 úspěšně kandidoval z desátého místa.²³⁵

Velký prostor v jeho životě i nadále zaujímal spolek bratří Apollo. Od brzkého odpoledne byl k nalezení v šermířském sálu spolku. Šermířská cvičení, kterým se věnoval s obrovským nasazením, mu však přišla stále obtížná.²³⁶ Na svou první menzuru, šermířský souboj dle striktně stanovených pravidel, po jehož absolvování se mohl stát plnoprávným členem spolku, si musel dlouho počkat.

Přesto se s vervou vrhl do nekonečných debat o otázce cti a o stanovách, disciplinárních záležitostech a vztahu k jiným studentským spolkům.²³⁷ Svědomitě v nemocnici navštěvoval spolkové bratry, kteří byli nemocní či zranění při šermu,²³⁸ využíval každé příležitosti, aby mohl poznat vlivné „známé firmy“ bratrstva,²³⁹ a na oplátku využíval během svých cest pohostinství a ubytování spolkových bratrů.²⁴⁰

I přes toto obětavé nasazení se u svých spolužáků nedočkal odpovídajícího uznání. V listopadu 1921 zamítli jeho žádost o funkci, „protože si myslí, že šermířský spolek by nebyl v dobrých rukou a můj otec by mi ve funkci stejně zabránil.“²⁴¹ Vůbec ho nenapadlo, že jako relativně nový člen bez potřebných zkušeností a absolvování menzury jednoduše nebyl pro tuto pozici způsobilý.

228 TB, např. 12., 15. a 20. ledna, 13. února, 3. března, 30. května, 2. a 27. června 1922.

229 BAK, NL 1126/12, např. 21. listopadu a 9. prosince 1921 a 20. ledna, 3. a 13. února a 3. března 1922.

230 TB, 16. ledna 1922.

231 BAK, NL 1126/2, např. 2. listopadu 1921 a 1. února 1922.

232 Tamtéž, 2. listopadu 1921 a 20. ledna a 21. února 1922.

233 TB, např. 1., 6. a 20. listopadu 1921 a 22. ledna, 5. a 12. února, 26. března, 28. května, 15. a 29. června 1922.

234 Tamtéž, mj. 1., 2., 4., 5., 18., 27. a 30. listopadu 1921 a 12. a 14. ledna a 26. března 1922; takové návštěvy jsou zmiňovány i v dopisech rodičům, např. v BAK, NL 1126/12, 2. listopadu 1921 a 20. ledna 1922.

235 TB, 9. listopadu 1921.

236 Tamtéž, 17., 18. a 21. listopadu a 6. prosince 1921 a 13., 14. a 30. ledna, 28. února, 16. a 17. června 1922; Smith, *Himmler*, s. 151 a násl.

237 TB, mj. 26. listopadu a 11., 16., 18., 22. a 23. února, 1. a 28. června a 4. července 1922. K jeho angažmá v souvislosti s druhým pobytem v Mnichově viz též Smith, *Himmler*, s. 152.

238 TB, 15. a 22. ledna, 11. a 26. února 1922.

239 Tamtéž, 19. a 26. listopadu 1921 a 20. února a 17. června 1922.

240 Při své cestě na setkání svazu bydlel v Norimberku u jednoho z dalších členů a využil lékařské pomoci jiného člena (tamtéž, 21. července 1922).

241 Tamtéž, 11. listopadu 1921.

Když se v únoru 1922 ucházel o úřad fuchsmajora (ten měl na starosti výchovu nových členů), také naprosto propadl. „Na jednu stranu mě skutečně zranilo, že jsem nebyl zvolen,“ svěřil se svému deníku, „na druhou stranu je to velmi dobře, alespoň budu mít víc času. Nepodnikal jsem nic za zády ostatních, a přesto mě nemají rádi. Proč? Protože někteří kamarádi mě různě pomlouvají kvůli šermu a protože příliš mluvím.“²⁴²

Když zvolený kandidát odmítl funkci, nabídl Himmler dvěma spolkovým bratrům, že funkci převezme místo něj. Opět marně. „Už se o této věci ani slovem nezmíním!“ – slíbil ve svém deníku.²⁴³ Zjevně se hněval i sám na sebe a na své chování, které jeho spolužáci vnímali jako podlézavé. Jeho snaha získat spolek na svou stranu ve věci důležité záležitosti týkající se stanov v červenci 1922 se rovněž nesetkala s úspěchem. Když se na konci noční schůze o této záležitosti hlasovalo, ocitl se se svým stanoviskem v menšině. Himmler si trucovitě poznamenal: „Po právní stránce propad. Po morální mám většinu.“²⁴⁴

Student se potýkal s plným – vyloženě přeplněným – kalendářem. Kromě rozličných studentských a paramilitárních aktivit byl členem mnoha spolků,²⁴⁵ navštěvoval kavárny, hostince a tančírny,²⁴⁶ chodil do kina²⁴⁷ a podnikal časté soukromé návštěvy. V univerzitní čtvrti potkával své staré známé a nikdy nevynechal příležitost, aby s nimi trochu „poklábosil“, jak poznamenal ve svém deníku.²⁴⁸ Přestože se tolik snažil, vytoužené popularity se nedočkal.

„Mně přísluší boj“: Mladý Himmler a opačné pohlaví

Ve svém vztahu k ženám rovněž nijak moc nepostoupil. Zatímco jeho bratr Gebhard a nejlepší přítel Ludwig Zahler měli už vážné známosti, respektive snoubenky, Himmler musel konstatovat, že co se týče lásky a erotiky, neděje se u něj vůbec nic.

A nebylo to z nedostatku jeho zájmu. Jeho deníky zejména během druhého mnichovského pobytu ukazují stále větší, někdy vyloženě obsedantní zájem o nejrůznější odstíny sexuality a prakticky o všechny možné problémy, které se týkají vztahu mezi mužem a ženou. Často se zde nacházely podrobné popisy žen, které buď náhodou potkal, nebo byly z dálky sledovanými objekty jeho touhy. V únoru si například během koncertu všiml pianistky, „velice hezké ženy“, která „zaměstnávala jeho mysl ve všech možných ohledech“. Uvolněná atmosféra

242 Tamtéž, 2. února 1922.

243 Tamtéž, 24. února 1922.

244 Tamtéž, 4. července 1922.

245 V roce 1922 byl přihlášen ve Svazu účastníků války Technické vysoké školy Mnichov, v Německém klubu cestovatelů a v Německé zemědělské společnosti (BAK, NL 1126/3); 30. ledna 1922 se zúčastnil schůze Alpského spolku (TB), 10. února 1922 byl přijat do Svazu důstojníků (tamtéž). K členstvím ve spolcích viz též Smith, *Himmler*, s. 151.

246 TB, 11., 15., 16., 17., 18., 24. a 28. listopadu, 2. a 7. prosince 1921 a 30. ledna, 13. a 18. února a 29. května 1922. K tanečním zábavám viz tamtéž, 8., 9. a 11. listopadu 1921 a 31. ledna, 5., 17., 18., 27. a 28. února 1922; Smith, *Himmler*, s. 151 a násl.

247 TB, 14. února a 6. června 1922.

248 1. července tak s Alphonsem „nějakou dobu prokecal“. K dalším výživným konverzacím s přáteli a známými viz zápisy ze dnů 4. a 9. listopadu 1921 a 22. února a 25. března 1922; Smith, *Himmler*, s. 150 a násl.

mnichovského masopustu v něm roznítla fantazii. „Zipfchen – pravá Porýňanka“ na něj během oslavy masopustu udělala velký dojem: „Celý večer jsme si samozřejmě tykali. Bylo to milé devatenáctileté děvče plné dětinskosti a šibalství, ale přece jen to zároveň byla zralá žena plná ohně a temperamentu, veselá a lehkomyšlná, ne však špatná (jak ona sama říkala). Celý večer jsme se báječně bavili.“²⁴⁹ Jiná známá z masopustu „byla dost vyvinutá“.²⁵⁰ Přítelkyně jeho bývalého kamaráda z doby, kdy byl v Landshutu ve Freikorps, byla „jistě hodné děvče, ale příliš ostrá“. Když ji pak doprovázel domů, protože její známý musel na vlak, dumal o tom, „že by spolu možná mohli něco mít“, ale v deníku najdeme: „Domů a do postele.“²⁵¹

Rozhovory s Ludwigem Zahlerem, vedené během dlouhých podvečerních procházek, pomohly uklidnit jeho rozbouřené vášně. V lednu si poznamenal: „Na chodbě jsme se s Lu ještě po jedenácté hodině bavili o sexuálních otázkách u mužů a u žen. Zdrženlivost, realizace.“ O dva dny později mluvili opět „o ženách atd.“. V půlce února diskutovali o uzavření manželství, po dvou týdnech přišel na řadu celý seznam témat: „Plození, prostředky proti početí, potrat. Stanoviska jednotlivce a státu. Lu zaujímal velice laxní postoje.“²⁵²

Na rozdíl od Ludwiga se Himmler rád zaobíral moralistickými myšlenkami. Po jedné masopustní zábavě si poznamenal: „Domů teprve ve dvě ráno. Šli jsme s Ludwigem a celou cestu jsme si povídali o nebezpečnosti těchto věcí. Mám takovou zkušenost, že když jsou spolu dva sami tělo na tělo, vzplane takový oheň, ve kterém člověk může přijít o rozum. Dívky pak zajdou tak daleko, že již nevědí, co dělají. To je ta nevědomá vroucí touha každého jedince po osvobození neuvěřitelně silných živočišných pudů. Proto je to pro člověka tak nebezpečné a vyžaduje to tolik odpovědnosti. S děvčaty si člověk může dělat, co chce, a přitom má co dělat sám se sebou. Děvčat je mi opravdu líto.“²⁵³ Po jednom, podle jeho názoru vyložené prostopášném večeru sám sebe zavázal ke zdrženlivosti. „Je ale hrozné, jak se u toho člověk zapotí. Konkrétně Mariele, nic s tím nezmůže. Člověku musí být těch dívek líto. Nikdy nelze být dostatečně zdrženlivý. Ve tři čtvrtě na dvanáct jsme šli s Lu zpátky domů. Mluvili jsme o tom a pak v jednu spát.“

Na začátku jara 1922 vystřídal Ludwiga na pozici důvěrníka v záležitostech erotiky Alphons, syn Himmlerovy bytné, paní Wolfové. Alfons byl podle Heinricha „švihák, který ovšem nezachází do krajností“. Alphons dal Himmlerovi přečíst dopisy, jež dostával od své přítelkyně. „Ta věc mi připadala po psychologické stránce neuvěřitelně zajímavá. Musím se o tom dozvědět co nejvíce.“²⁵⁴ Himmler dokonce povýšil na Alphonsova nájemného spisovatele a sepsal dopis, nejen však pouze té přítelkyni („hlubokomyšlné, nadšené,²⁵⁵ ale hodné holce“), nýbrž další známé, kabaretní tanečnici jménem Fiffi.

Himmler rád využil příležitosti navštívit spolu s Alphonsem její vystoupení. Paní Wolffové však oba dva obezřetně nahlásili úplně jiný cíl: „Údajně v kavárně Annast. Ano, jsem sice

249 TB, 11. a 17. února 1922. Podobné popisy nalezneme 26. ledna, 10. a 27. února 1922.

250 Tamtéž, 18. února 1922.

251 Tamtéž, 21. června 1922.

252 Tamtéž, 15. a 17. ledna, 14. a 28. února 1922.

253 Tamtéž, 5. února 1922.

254 Tamtéž, 1. března 1922.

255 Tamtéž, 28. června, dále 30. června a 1. července 1922.

poctivý mladík, ale ne každý musí vědět, kde jsme a co děláme. Místo toho Taburin Luitpold.“ Fifi se ukázala jako „nanejvýš solidní děvče“. „Tanec je jejím uměním, ve kterém skutečně vyniká. Bavili jsme se spolu moc dobře, s opravdu velikou chutí. Mluvili jsme o jejím tanci i o těch ostatních, o jejich kostýmech, v klidu přijala naše názory. Je to asi osmnáctiletá maličká svůdná osůbka, nevinná a hodná. Klidně Alphonsovi dovolila něžnosti a na úplném konci, v domovním průchodu, ho políbila. [...] Toho děvčete by byla taková škoda, kdyby se dostala do špatných rukou.“²⁵⁶ Za několik měsíců však tato „svůdná osůbka“ vyvolala Himmlerovu nelibost: „Pokuřovali jsme s Alphonsem a klábosili přitom. Fifi napsala nestydatý dopis a jeho (náš) dopis mu poslala zpátky.“²⁵⁷

Himmler se tedy pustil do hledání vznešené ženy, ženského ideálu, který se stále více dostával do centra jeho představ a na který si v souladu se svým pevným předsevzetím hodlal počkat. Dcera paní Loritzové Käthe sice splňovala všechny požadavky, ale bohužel se zasnoubila s Himmlerovým nejlepším přítelem Ludwigem Zahlerem.

Jednoho nedělního večera s ní zůstal v bytě Loritzových sám. Šveholil: „Käthinka seděla na kanapi ve vlastnoručně ušitých šedých šatech, které jí neuvěřitelně slušely. Seděl jsem na lenošce naproti ní. [...] Výborně jsme se bavili. Mluvili jsme o mnoha příkladech sobectví, žárlivosti atd., o Theovi, o milých Rehlových a o mnoha dalších důvěrnostech, o kterých spolu mluví jen přátelé. Käthinka byla moc milá, řekl jsem jí spoustu věcí a navzájem jsme si byli tentokrát velmi blízcí. Samozřejmě se uvidí, jestli nám to vydrží, každopádně si vzájemně důvěřujeme. [...] Vracel jsem se domů moc spokojený. Byl to tak pěkný užitečně strávený večer!“²⁵⁸

V červnu 1922 potkal ve vlaku do Mnichova svou známou z Ingolstadtu. „Má velký zájem o otázky zemědělství, vlastní mnoho zvířat. Přímé, často klukovské, ale, myslím, opravdu milé a svěží děvče. I v tomto případě se stačilo jen odhodlat k prvnímu kroku, ale já prostě nedokážu jen tak koketovat a ani se teď nechci vázat – pokud to nebude z nějakého silného vnitřního „pnutí“.“²⁵⁹

Himmler se snažil tyto situace, které sám popisoval jako erotické a které rozněcovaly jeho fantazii, neustále sám vyhledávat, ale ve chvíli, kdy se v nich ocitl, zachovával zdrženlivost. Sexuální abstinenci nedodržel jen proto, že musel čekat na „tu pravou“, ale rovněž proto, že se nacházel na prahu důležitého rozhodnutí a nechtěl se tedy nijak vázat. Doufal totiž, že se v krátké době stane buď důstojníkem v nové válce, nebo osadníkem ve vzdálené zemi.

„Právě během takových večerů jsme si povídali o ženách,“ zapsal si po jedné masopustní zábavě o svém rozhovoru s Ludwigem. „Jak dva lidi dovede spojit těch několik hodin! Vzpomínky na tyhle chvíle však patří k těm nejkrásnějším a nejčistším, jaké jen mohou být. To jsou momenty, kdy člověk touží pokleknout a poděkovat za to, co mu bylo dáno. Těm dvěma milým děvčatům budu vždy vděčný. Nechci tomu říkat láska, ale těch několik hodin se mi líbilo a vzpomínky na ně zůstanou navždy krásné. – Stačí si všimnout, jak silná je touha po

256 Tamtéž, 6. března 1922.

257 Tamtéž, 1. července 1922.

258 Tamtéž, 22. ledna 1922.

259 Tamtéž, 6. června 1922.

lásce a jak je obtížné a odpovědné vázat se a vybrat si. – Tak dojde i na myšlenky, které varují před bojem, válkou s odvedením – Těším se na svou menzuru.²⁶⁰

Potlačování sexuality tím, že se zapřísahal mužností, hrdinstvím a mocí, autosugescí, že předurčený osamělý bojovník a hrdina nesmí vstupovat do žádných závazků – to se jako červená nit táhlo jeho deníkovými záznamy. „Mám tak zvláštní náladu. Cítím smutek, touhu po lásce, očekávání budoucnosti. Měl bych být volný kvůli vycestování do ciziny nebo kvůli válce, která přijde. Zároveň cítím lítost, že je minulost už pryč. [...] Pak jsem si četl a k smrti unavený šel do postele.“²⁶¹ Při příležitosti Gebhardova zasnoubení napsal: „Vztah k ženě je něco tak silného, že během dvou let už další opustil náš okruh přátel. Musíš opustit otce i matku a přilnout ke své ženě. Jsem moc šťastný, že dva lidé, kteří mi jsou tak blízcí, našli své štěstí. Mně ale přísluší boj.“²⁶²

V květnu 1922 navštívil své přátele na venkově. Zde došlo dle názoru pruderního Himmlera k něčemu skutečně nevázanému: byl šokován tím, že tříletá dcera hostitelů pobíhala po domě nahá. „Imgard vyskočila z postele úplně nahatá. Nepřijde mi to správné, protože ve třech letech by se měla dítěti vštěpovat stydlivost.“²⁶³

Pobyt u této rodiny jej skutečně velmi iritoval a z deníku se dozvídáme: „Oba jsou dost ostří, zejména Friedl, a ještě k tomu jsou oba lékaři. Ona je dobrosrdečná, velice schopná, milá, ale velmi ostrá žena s volnějším pohledem na život, zejména co se týče morálních hodnot. – On je velice schopný lékař, dobrý chlapík a svou ženu, která dokáže být pořádně svěhlavá, si dobře vychovává. [...] V ten pravý čas dokáže být egoistický, ale je vlastenec a skutečně dobrý muž. – Existují dva typy lidí. Jedni, ke kterým počítám i sám sebe, jsou vážní, melancholičtí a přísní, jsou velice důležití pro lidské společenství, ale i oni mohou padnout, zejména pokud se dostatečně včas nezasnoubí nebo neožení. Tak silné je v nás to lidské a zároveň to živočišné. Možná i ten pád by byl u nás závažnější. – Pak existuje druhá skupina lidí, k níž patří celé národy. Vášniví, s povrchními životními hodnotami, aniž by kvůli tomu byli špatní – ožení se, a přitom stále lehkomyšlně koketují, flirtují, líbají se, souloží a nic v tom nehledají. Ano, je to přece lidské a rovněž hezké. – A k tomuto typu lidí patří tito dva. Ano, mám je rád a mám koneckonců rád všechny lidi z Porýní, Rakušany, kteří jsou všichni sice trochu povrchní, ale přímí a čestní. Ale já se skutečně nechci počítat k tomuto typu lidí, i když jsem často, jako právě teď, skutečně v pokušení.“²⁶⁴

Jisté útočiště a útěk ze všech zmatků představovalo pro Himmlera prostředí, ve kterém se většinu svého volného času pohyboval – svět mužů, ztělesněný bojovým duchem a válečnickým vystupováním, šermířskými cvičeními, pánské večery spolku Apollo a paramilitární mnichovská scéna. O to víc ho pohoršilo, když mu jeden ze spolužáků půjčil v té době hojně diskutovanou knihu Hanse Blühera *O roli erotiky v mužské společnosti*, v níž autor představil

260 Tamtéž, 19. února 1922.

261 Tamtéž, 25. února 1922.

262 Tamtéž, 7. listopadu 1922.

263 Tamtéž, 26. května 1922.

264 Tamtéž, 27. května 1922.

tezi, že soudržnost mužských organizací, jako jsou například mládežnická hnutí či armáda, lze vysvětlit pomocí silných homoerotických vazeb. Právě tyto vazby, které mají být vnímány zcela pozitivně, pohánějí členy těchto organizací k vyšším výkonům.

Jak ukazují deníkové záznamy, Himmler byl zcela šokován. „Četba této knihy mne naprosto strhla a zcela mnou otřásla. Napadaly mě otázky, jaký smysl má život, když přece nějaký musí mít. Čaj. Studium. Večeře. Pak jsem si znovu četl. [...] Cvičení. O půl jedenácté do postele. Neklidný spánek.“²⁶⁵ Do svého seznamu četby si plný dojmů poznamenal: „Ten muž zcela jistě pronikl hluboko do lidské erotiky a uchopil ji z psychologického a filozofického hlediska. Ale aby něco bylo věrohodnější a něco zahalené do vědeckého hávu, prezentuje na můj vkus příliš přihrátou filozofii.“ Něčím si byl však zcela jistý: „Je jasné, že se něco takového v mužské společnosti vyskytuje. Pochybuji však, že by se to dalo označit za erotiku. V každém případě je skutečná pederastie pomateností zdegenerovaného jedince a je proti přírodě.“²⁶⁶

Himmlerův obranný mechanismus vůči ženám, které vzbudily jeho zájem, spěšné zakrývání erotických představ fantaziemi o síle a moci, ale také jeho zděšení při konfrontaci s homoerotickou stránkou světa mužských spolků, to všechno jsou fenomény, které byly rozšířeny v poválečných letech v mnichovském prostředí, ve kterém se Himmler pohyboval, a tvořily základní výbavu „mužů-vojáků“.

Klaus Theweleit zpracoval v 70. letech studii *Mužské fantazie*, která se stala klasickou. Zabývá se obranným chováním vůči ženám v pamětech a románech z prostředí bojovníků Freikorps. Theweleit tvrdí: „Jakýkoli pohyb ‚k ženám‘ je okamžitě zastaven a budí představy a myšlenky spojené s násilnými činy.“²⁶⁷ Představa „ženy“ je vázána na představu „násilí“. Bojovníci Freikorps a příslušníci paramilitárních hnutí této doby formovaní podle jejich vzoru žili v zásadě ve světě bez žen. Za účelem kontroly a ovládnutí pudů si vytvořili „tělesné brnění“ a sjednocení těl zažívali pouze v krvavém opojení bitvy, a to především ve svých válečných představách.

Himmlerem uctívaný obraz „vznešené ženy“, nedotčené a odsexualizované, obraz, kterému byli mladí muži vystaveni již ve Wegenerově příručce, byl rovněž pro tuto dobu a prostředí typický. Theweleit to popisuje na postavě „bílé zdravotní sestry“, která vystupuje buď jako sestra, nebo jako matka, pro Theweleita je „ztělesněním vyhybání se veškeré erotické/ohrožující ženskosti“. Zaručuje existenci tabu incestu vůči sestře a vztah k nadpřirozené pečující matce.²⁶⁸ Také Himmler byl setkáním se sestrou, která pečovala o jeho těžce nemocného spolužáka, uchvácen: „Ty dívky jsou takové, poddávají se potěšení lásky, ale jsou schopné bezprecedentní nejušlechtilejší lásky, dokonce je to u nich obvyklé.“²⁶⁹

Válka, boj a odříkání – touto triádou byl omámen, ale válka stále nepřicházela. Během svého druhého mnichovského pobytu tak Himmler znovu utíkal k představě vycestování.

265 Tamtéž, 4. března 1922.

266 Seznam četby, č. 115.

267 Klaus Theweleit, *Männerphantasien*, Mnichov/Curych 2000 (původní vydání ve dvou svazcích Frankfurt nad Mohanem 1977/78), s. 59.

268 Tamtéž, s. 131.

269 TB, 15. ledna 1922.

Přesto se více než o konkrétní plány jednalo spíše o vzdušné zámky – o útěk z reality poválečného Německa.

Nejprve mu připadalo atraktivní Turecko; zemi mu přiblížil turecký spolužák. „Člověk tam dostane tolik půdy, kolik dokáže obdělat. Lidé jsou ochotní a dobří, ale musí se brát ohled na jejich city.“²⁷⁰ Po přednášce německého důstojnického spolku, kdy generál hrabě von Goltz hovořil o Pobaltí a „východní otázce“, si poznamenal: „Jisté je pouze jedno. [...] Kdyby bylo opět tažení na Východ, zapojím se také. Východ je pro nás nejdůležitější. Západ padne snadno. My musíme bojovat na Východě a osídlit jej.“²⁷¹

Další den si z novin vystříhl článek popisující možnosti vystěhování do Peru: „Kde jen skončím? Často nad tím přemýšlím. Za dva roky už nechci být v Německu. Pokud to bude Boží vůle a dojde k další válce, stanu se vojákem.“²⁷² V lednu krátce pokukoval po Gruzii a znovu si kladl otázku: „Kde se jen uchytím, jakou ženu budu milovat a jaká žena bude milovat mě?“²⁷³ O pár týdnů později došlo v rozhovoru s jeho mentorem Rehrem opět na otázku Turecka: „V Keburu by bylo výhodné postavit mlýn.“²⁷⁴

I jeho souběžná snaha o kariéru důstojníka se ukázala jako marná. Přesto již od začátku roku 1922 stále rostlo jeho úsilí o navázání kontaktu s důstojníky Reichswehru. Na začátku prosince 1921 byl povýšen do hodnosti praporčíka²⁷⁵ a celý rok se díky svým vytrvalým aktivitám na mnichovské paramilitární scéně stále přibližoval pučistickým silám. V lednu na jedné schůzi obranného spolku Freiweg například navázal důležitý kontakt. „Schůzka obranného spolku v arzbergerském hostinci – opět se tu dějí věci. Byli zde také kapitán Röhm a major Angerer – velice přátelští.“²⁷⁶

Frustrace

Stejně jako v prvním semestru se již po několika měsících v Mnichově cítil frustrovaný. Jistota, kterou získal ve Fridolfingu a díky které doufal, že dokáže vzdorovat osudu, byla pryč. V jeho deníku se množily stesky a sebedoceňování. „Ubohý mluvka“ zkrátka nedokázal držet pusy.²⁷⁷ To byla jeho „nejhorší chyba“.²⁷⁸ „Je to sice lidské, ale nemá to tak být.“²⁷⁹

Neustále sám sebe pozoroval, zda při styku s ostatními projevuje potřebnou sebedůvěru, a stále častěji docházel k názoru, že je jeho snaha nedostatečná. „Už nějakou dobu nemám

270 Tamtéž, 19. listopadu 1921. Obecné informace o plánech na vystěhování najdeme také v zápisu ze dne 14. ledna 1922.

271 Tamtéž, 22. listopadu 1922.

272 Tamtéž, 23. listopadu 1922.

273 Tamtéž, 25. ledna 1922.

274 Tamtéž, 27. března 1922.

275 Tamtéž, 1. prosince 1921.

276 Tamtéž, 26. ledna 1922.

277 Tamtéž, 4. února 1922.

278 Tamtéž, 21. února 1922. Podobnou sebekritiku nalezneme v zápisech ze 13. a 18. listopadu a 4. prosince 1912; viz též Smith, *Himmler*, s. 158.

279 Tamtéž, 27. února 1922.

tak vybrané chování, jak bych si sám přál,“ poznamenal si v listopadu 1921.²⁸⁰ Při návštěvě princezny Arnulf, matky svého zesnulého kmotra, se sice, jak si poté uvědomil, zapomněl „zeptat, jak se vynachází“, ale jinak „při loučení bylo mé chování už celkem jisté“.²⁸¹

Himmler sám sebe stále více vnímal jako nešťastnou figurku, neohrabaného nešiku. Po velké masopustní oslavě v bytě Loritzových, který byl vyzdobený jako harém, a Himmler sám byl přestrojený za Araba, si pouze stručně zapsal: „Loritzovi toho přichystali skutečně obrovské množství. Nejprve se podávalo kakao, kterým jsem si polil úplně celé kalhoty.“²⁸² Nechtěně komicky vyznívá jeho lapidární zápis o jedné taneční zábavě spolku Apollo – šlo o obvyklou situaci: „My všichni členové Apolla jsme seděli u stolu s našimi dámami. Já jsem s sebou žádnou nepřivedl.“²⁸³ Při návštěvě u přátel na venkově musel od paní domu vyslechnout velice posměšnou kritiku. „Doslova se mi vysmívala. A když jsem řekl, že jsem ještě nikdy neflirtoval, řekla mi, že jsem eunuch.“²⁸⁴ Stále častěji bojoval se žaludečními problémy, které se objevovaly především tehdy, když byl někde pozdě večer. Ve svém pánském spolku dostal s ohledem na své problémy „pivní dispens“.²⁸⁵

Himmler se svou snoubenkou Margarete Bodenovou v kruhu své rodiny; nalevo od Himmlera jeho starší bratr Gebhart s manželkou Mathilde, vpravo za Margarete Heinrichův mladší bratr

280 Tamtéž, 18. listopadu 1921.

281 Tamtéž, 27. listopadu 1921.

282 Tamtéž, 5. února 1922.

283 Tamtéž, 17. února 1922.

284 Tamtéž, 27. května 1922.

285 Tamtéž, 4. a 18. února 1922 o žaludečních problémech. 2. března 1922 zde stojí: „Musel jsem vypít sklenici piva. Hugo, nový senior, nevěděl, že mám pivní dispens.“ Den poté poznamenal: „Strašný žaludek.“

Ernst. Heinrichovo držení těla pravděpodobně vyjadřuje určitou skleslost: Himmler se často cítil být svými blízkými nepochopen. Margarete tento pocit sdílela.

U Himmlera se významným způsobem projevovaly pocity méněcennosti vyvolané dojmem, že v emocionální oblasti od ostatních nedostává to, co očekává. Jeho porucha vztahového chování pravidelně vedla k tomu, že setkání s lidmi, kteří mu byli blízcí, v něm zanechávala neurčitý pocit prázdnoty. Když ho v Mnichově navštívila matka, na klíčové události – kávovém sedánku v bytě Loritzových („paní Loritzová, Lu, Käthinka, teta Zahlerová, Mariele, Pepperl, teta Hermine, Paula, maminka, Gebhard a já“) – byl nakonec „velmi zamlklý“. Večer bilancoval: „Výsledek těchto dní. Jsem tlachal a mluvka a bez energie. Nic jsem neudělal. Maminka i všichni velmi milí, ale nervózní, hlavně i Gebhard. Gebhard a Paula vedli hovory bez jakéhokoli obsahu, smích, vtipy, vlastně nic. Byl jsem nešťastný, ale pro ně jsem byl za veselého chlapíka, který vtipkuje, o všechno se postará, Heini to už zařídí. Mám je rád, ale duchovní, duševní kontakt charakterů je něco, co u nich nenajdu.“²⁸⁶

Deníkové zápisky se občas měnily ve „cvičení vůle“.²⁸⁷ Když měl depresivní náladu, vyjadřoval se ještě negativněji: „Jsem člověk s tak slabou vůlí, jak jsem již nejednou ve svém deníku psal.“²⁸⁸ Důkazy o obtížích ve vztazích s druhými se množily. Především jeho vztah ke Käthe, vysněné vznešené ženě a snoubence jeho přítele Zahlera, procházel mnohými krizemi. Již od listopadu se objevovalo čím dál častější napětí. Käthe mu vyčetla: „že pohrdám ženami a v ničem si jich nevážím. Jsou však přece oblasti, ve kterých rozhoduje žena. – To nikdy nebyl můj názor. Jsem však proti tomu, aby ženská ješitnost ovládala ty oblasti, pro které žena nemá potřebné schopnosti. Žena by skutečným mužem měla být milována třemi způsoby – „Jako roztomilé dítě, kterému člověk musí občas vynadat a někdy ho i potrestat za jeho nerozum, ale které chrání a o které pečuje, protože je slabé a křehké a protože ho miluje. – Jako manželka, věrná kamarádka plná pochopení, která bojuje s životem po jeho boku, aniž by svého muže a jeho duši brzdila nebo je spoutávala. – A jako bohyně, které by se měly líbat nohy, která rozdává sílu skrze svou ženskou moudrost a dětsky čistou svatost neopouští ani v těch nejtěžších bojích a člověku v čase rozjímání dává něco božského.“²⁸⁹

Na začátku prosince 1921 došlo k otevřenému sporu. „Hádka kvůli tomu, čeho jsem si všiml dneska v poledne. Ohraná písnička. Zase jsem všim, co jsem řekl, způsobil pohoršení. Lu za to nemůže, o něm se nemluví. Můžu za to já. Ludwigovi nerozumí. Vy nám vůbec nerozumíte. Prý jí kradu Ludwiga atd. Prostě mnoho povyku.“ Himmler se domníval, že příčinou rozčilení byla paní Loritzová, a rozhodl se: „Přestanu se s Käthe a paní Loritzovou na dlouhou dobu stýkat. Budeme se setkávat jen čistě společensky. Když bude v nouzi, stále ve mně najde toho věrného přítele jako před dvěma lety. Budu se v takovém případě chovat tak, jako by se nic nestalo, a nebudu žádat žádná slova díky.“ A hlavně: „Jsem příliš dobrý na to, abych dělal šaška jejich ženským vrtochům, proto odcházím. Není mi vůbec lehké,

286 Tamtéž, 28. ledna 1922.

287 Tamtéž, 8. června 1922.

288 Tamtéž, 28. března 1922.

289 Tamtéž, 24. listopadu 1921.

a když se dívám nazpátek, ještě jsem se s tím zcela nevyrovnal.“ Sotva to přiznal, hned na sebe apeloval: „Teď konečně musím být důsledný. Budu na sobě pracovat a budu se vzdělávat. Tolik mi toho ještě chybí.“²⁹⁰

V lednu ještě sice na kanapi hovořil s Käthe, v březnu však křehké příměří definitivně skončilo. Zahler mu vyprávěl, že mu vyčítala, že se předtím na plese „na ni vykašlal, aby si místo toho mohl vytvářet dobré kontakty“, v čemž Himmler viděl „chorý ženský egoismus a žárlivost“. „Teď nás rozdělují hory.“²⁹¹

V jeho deníku je mnoho odkazů na spory se spolužáky. Jako jednadvacetiletý si v deníku povýšeneckým tónem stěžuje na „nedostatek zájmu a nezralost mladých poválečných akademiků“, tedy těch, kteří na rozdíl od něj neabsolvovali žádnou vojenskou službu.²⁹² Přitom ještě musel zdůraznit cíl, „kterého by měl dosáhnout každý muž“, to jest být „přímým, upřímným a spravedlivým mužem, který se ničemu nevyhýbá a ničeho se nebojí, což je velmi těžké“. ²⁹³ Himmler se pokoušel překonat krizi programem disciplinace, který sám sobě uložil a ke kterému od začátku léta 1922 patřilo i cvičení jiu-jitsu.²⁹⁴

Především ale toužil po hrdinské budoucnosti, která by učinila obtíže současnosti bezvýznamnými. Ne náhodou začal v květnu 1922 nový sešit deníku básní, kterou převzal z *Knihy Judových závazků* Wilhelma Meistera:

*„Jestli tě probodnou,
Směle se braň,
Své já ztratit můžeš,
Ale prapor chraň.
Ostatní jím budou mávat,
Až padneš v chladnou zem
A dosáhneš spásy,
Jež byla tvým snem.“*²⁹⁵

Ukončení studia

Jeho stále mrzutější a nepřívětivější chování mohlo být způsobeno také skutečností, že se obával blížících se státních zkoušek. Pronásledovaly jej obavy rodičů kvůli četným aktivitám v Mnichově, které nesouvisely se studiem. Když tedy občas utekl od pracovních povinností, stále jej v myšlenkách pronásledoval pohled otce: „Ctižádost kvůli hlavě rodiny.“²⁹⁶

290 Tamtéž, 7. prosince 1921.

291 Tamtéž, 5. března 1922.

292 Tamtéž, 30. června 1922.

293 Tamtéž, 7. června 1922.

294 Tamtéž, 8. a 25. června a 5. července 1922.

295 Tamtéž, 6. června 1922. Meister zde citoval spis *Fahrentreu* Emmanuela Geibelse, napsaný v roce 1850; viz Smith, *Himmler*, s. 167.

296 TB, 21. února 1922.

Čas od času propadal i záchvatům paniky. „Dostávám strach, když myslím na zkoušky, studium a čas, studium a důslednost. Všechno je tak zajímavé a na všechno mám tak strašně málo času.“²⁹⁷ O pár týdnů později propadl melancholii: „Hloubám nad tím, jak čas strašně letí. Skoro se mi chce brečet, když si uvědomím, že jsou krásná studentská léta už pryč.“²⁹⁸ Ale podařilo se mu – a zde se ukázaly velice prospěšnými kontakty, které navázal s docenty jako představitel studentského výboru – získat určité výhody. „Doktor Niklas měl skutečné pochopení, když jsem mu řekl, že jsem nechodil na přednášky. Mohu mu to říci při zkoušce a bude se mě místo toho ptát na praxi.“²⁹⁹

Pro studium agronomie na mnichovské technické vysoké škole byl stanoven minimální počet šest semestrů. Himmler však měl díky výjimce pro ty, kteří se zúčastnili války, možnost skládat první část zkoušek již po dvou semestrech, do kterých se počítalo také praktikum. Z tohoto důvodu si mohl studium zkrátit pouze na čtyři semestry. V jeho žádosti se dočteme, že byl od dubna do června příslušníkem Freikorps a „následkem přepínání se zhoršily jeho srdeční obtíže“.³⁰⁰ Jak sám oznámil při rozhovoru s jedním z profesorů, neměl ve skutečnosti na předčasné dokončení studia nárok, ale přesto se mu to podařilo.³⁰¹

23. března 1922 složil poslední část prvních zkoušek. Tím ze státních zkoušek polovinu splnil. Semestr skončil. Himmler odcestoval na několik dní do Fridolingu, aby na venkově získal novou energii.³⁰² V květnu navštívil přátele na vesnici nedaleko Landshutu a na konci měsíce se vrátil do Mnichova, aby zde dokončil svůj poslední semestr.

Skutečnost, že se jeho otec stal ředitelem tradicionalistického wittelsbašského gymnázia a přestěhoval se do Mnichova, pro něj znamenala opětovný nástup otcovské kontroly. Dokud se do Mnichova na začátku podzimu nepřestěhovala paní Himmlerová, byl Gebhard Himmler v Mnichově sám a se svým synem trávil relativně dost času. Už na konci května se ukázalo, že otcovo přistěhování bude spojeno s mnoha problémy: „Otec se náhle hrozně rozčílil, měl strašlivou náladu a vyčítal mi hodně věcí. Jedl jsem. Měl jsem úplně zkaženou náladu. Ano, mohu být hodný, ale když jsme neustále pohromadě, je to pekelný život pro nás i pro rodiče a to skutečně není žádná maličkost.“

Přesto se i nadále celkové vztahy mezi synem a otcem vyvíjely harmonicky. Potkávali se u jídla, povídali si o různých věcech, navštěvovali společně politická shromáždění.³⁰³ Co se

297 Tamtéž, 18. ledna 1922.

298 Tamtéž, 21. února 1922.

299 Tamtéž, 23. února 1922.

300 BAK, NL 1126/1, dopis zkušební komisi oddělení zemědělství Technické vysoké školy v Mnichově a kladný posudek komise ze dne 3. června 1921. Viz též NL 1126/12, dopisy rodičům ohledně zkoušek, které skládal během svého praktika v Mnichově (např. 6. února a 7. března 1921).

301 TB, 13. června 1922.

302 Tamtéž, 23. března 1922 a následující dny. V době mezi 28. březnem a 26. květnem 1922 nejsou k dispozici žádné deníkové záznamy.

303 Tamtéž, 30. května, 8., 14. a 30. června a 2. července 1922.

politických názorů týče, byli v nich zajedno, a Himmler dokonce zasvětil otce do tajemství svých paramilitárních aktivit.³⁰⁴

Politizace

Během roku 1922 se množí odkazy na diskuzi zabývající se „židovskou otázkou“; z krátkých poznámek vyplývá, že Himmler toto téma vnímal jako součást širších souvislostí. Na začátku února se tak například bavil se svým přítelem Ludwigem Zahlerem o „židovské otázce, kapitalismu, Stinnesovi, kapitálu a moci peněz“.³⁰⁵ V březnu došlo při diskuzi s jeho spolužáky na „reformu pudy, degeneraci, homosexualitu a židovskou otázku“.³⁰⁶

Začátkem roku 1922 si do svého seznamu četby zaznamenal také dvě antisemitská díla. V již zmíněném díle Wilhelma Meistersa *Kniha Judových závazků* našel Himmler potvrzení svých antisemitských stanovisek.³⁰⁷ Kniha Houstona Stewarta Chamberlaina *Rasa a národ* ho přesvědčila především tím, „že je napsána objektivně, a nikoliv pouze nenávistně antisemitsky“. Vyznačovala se i tím, že po válce rozšířený „hlučný“ antisemitismus, který byl typický urážkami a násilnostmi vůči Židům, odmítala jako vulgární. Himmler místo toho upřednostňoval pro svá antisemitská stanoviska „objektivní“ důvody,³⁰⁸ stále více si přisvojoval „rasovou vědu“, která mu (na rozdíl od dřívějších postojů, jež zastával během sporu o schopnost židovských studentů účastnit se soubojů) tyto „objektivní“ důvody dodávala.

Od začátku roku se v jeho deníku množily i negativní charakteristiky Židů. Jeden kolega byl „vtíravý chlapík s výraznými židovskými rysy“,³⁰⁹ v jistém podniku narazil na mnoho „židovského publika“. Organizátora studentských demokratických shromáždění a bývalého spolužáka Wolfganga Hallgartena nazýval „židovským klukem“ a „židovským všivákem“.³¹⁰ V jeho deníku však také najdeme záznamy o tom, že se i přes všechny předsudky ještě snažil rozlišovat mezi Židy, se kterými se setkával. V lednu například na příkaz otce navštívil jistého advokáta: „Skutečně laskavý a přátelský. Žida v sobě nezapře, mohl by být dobrý člověk, ale tu povahu má tento národ v krvi. Mluvil hodně o společnosti, známostech a vztazích. Na konci řekl, že kdyby mi mohl nějak pomoci, rád to udělá. Mám sice své bratry ze spolku, ale i tak. – Ostatně ve válce nebyl, kvůli srdeční příhodě.“³¹¹ Od léta se však množí negativní

304 Tamtéž, 15. června 1922: „Otec: Poté v 10 hodin v Augustinkeller. Politizování. Hovor o ženách, lásce, životě, zejména dnes, o tajných věcech, o vlastenecké činnosti, Gebhardovi a Paule atd., do 12 hodin jsme se velmi dobře bavili. Domov.“

305 Tamtéž, 4. února 1922. Hugo Stinnes (1870–1924) ve skutečnosti nebyl Žid, po válce se stal jedním z nej-mocnějších německých podnikatelů.

306 Tamtéž, 4. března 1922. K antisemitským zápisům v deníku viz též Smith, *Himmler*, s. 165.

307 Seznam četby č. 107, čtené 25. prosince 1921 až 5. ledna 1922. „Strašlivá kniha, která člověku opět předkládá důkazy toho, co už tuší, co ale vždy zapomíná. Vynikající sbírka materiálů.“

308 Seznam četby č. 107, čtené 11. února 1922.

309 TB, 22. června 1922.

310 Tamtéž, 3. července 1922.

311 Tamtéž, 12. ledna 1922.

popisy Židů, stejně jako přezíravé poznámky na jejich adresu. Přitom se začal sám na sebe dívat ne pouze jako na „árije“, ale jako na „pravého árije“.³¹²

Himmlerův rostoucí antisemitismus byl spjatý s jeho vlastní politizací v létě 1922. O dění v politice se zajímal již od konce války a netajil se svým nepřátelstvím k levici a sympatiemi k nacionalistické pravici, teprve nyní se však se svými postoji přestal skrývat a aktivně se začal angažovat v táboře radikální pravice.

Pohnutkou k tomu bylo zavraždění Waltera Rathenaua dne 24. června. Říšský ministr zahraničí pro radikální pravici ztělesňoval nenáviděnou Výmarskou republiku jako nikdo jiný. Byl napadán jako tvůrce „Erfüllungspolitik“ (politika spočívající v plnění požadavků západních mocností, pozn. překl.), jeho aktivní hájení demokracie bylo vzhledem k jeho původu v řadách pruského vilémovského velkoměšťanstva vnímáno jako zrada. Skutečnost, že byl Žid, jej činila terčem neustálých antisemitských útoků. Nyní byl komandem radikální pravice v Berlíně zastřelen.

Atentát vyvolal u německé veřejnosti velké zděšení a rozhořčení a vedl k rozsáhlému vymezení pozic vůči radikální pravici, která byla k republice nepřátelská. Jako reakci na vraždu přijal říšský sněm 21. července zákon „o ochraně republiky“, který usnadnil stíhání politických trestných činů a výrazným způsobem zasáhl do kompetencí jednotlivých spolkových zemí. Bavorská vláda odmítla toto nařízení provést a vydala vlastní „Nařízení k ochraně ústavy republiky“. Tyto navzájem si konkurující předpisy vedly k těžké krizi mezi spolkovou vládou a Bavorskem, která se 11. srpna po náročných jednáních urovnala.

Síly krajní pravice, zejména NSDAP, těchto událostí využily pro svou vlastní propagandu. Smršť kritiky se snesla především na bavorského ministerského předsedu Lerchenfelda kvůli jeho ochotě ke kompromisům. Následkem sporů došlo i u pravicových stran v Bavorsku k rostoucí polarizaci. Dělicí čára pravice nyní probíhala mezi umírněnými bavorskými konzervativci, kteří se shromáždili v BVP a podporovali Lerchenfeldovu vládu, a pravicovým křídlem strany, německými nacionalisty, které vedl bývalý ministerský předseda von Kahr (a kteří se v Bavorsku přetransformovali na Bayerische Mittelpartei), a rovněž mezi různými radikálními uskupeními a stranami, k nimž se řadila především NSDAP. Tyto síly zaujaly fundamentální opoziční stanovisko k Výmarské republice a se stále rostoucí odhodlaností usilovaly o násilné svržení ústavního režimu. Teprve takzvaný Hitlerův puč v listopadu 1923 tuto jednotu rozbil.³¹³

Bylo zcela chybné na základě tohoto politického uspořádání považovat Himmlerovu radikalizaci za následek vzdoru vůči konzervativním názorům jeho rodičů, což je interpretace, která vyplývá například z Anderschovy povídky ze školního prostředí *Otec vraha*. Stejně jako mnoho dalších bavorských konzervativců vkládal i Himmlerův otec naději do radikálního politického řešení nastalé situace, což zcela popírá tezi o tom, že Himmlerova angažovanost v řadách krajní pravice byla nějakou rebelií vůči rodičům. Z Heinrichova deníku například vyplývá, že spolu otec a syn navštěvovali politická shromáždění.

312 Tamtéž, 9. června 1922.

313 Ke konfliktu mezi Bavorskem a Říši viz Ernst Rudolf Hubed, *Deutsche Verfassungsgerichte seit 1789*, Bd. 7: *Ausbau, Schutz und Untergang der Weimarer Republik*, Stuttgart 1984, s. 249 a násl.

Dne 14. července se uskutečnilo shromáždění „Německého nouzového spolku proti černé potupě“ v cirkuse Krone. Spolek vystupoval proti národnímu ponížení, jež mělo způsobit nasazení francouzských koloniálních vojáků do okupovaného Porýní. Hlavní řečník večera, tajný rada doktor Stehle, podle zprávy v *Münchener Neuste Nachrichten* prohlásil: „Obsazení Porýní barevnými je zločin vymyšlený s chladnou bestialitou, který má za cíl ponížit a potupit naši rasu a vést k jejímu úplnému zničení.“ Po shromáždění se rozčilený dav seřadil do spontánního průvodu, který musel být rozeznán policií.³¹⁴ O shromáždění si Himmler do svého deníku poznamenal: „Skutečně mnoho lidí. Všichni křičeli ‚Pomstu!‘. Velice působivé – ale přece jen jsem se již účastnil hezcích a dojemnějších věcí tohoto druhu.“

Následujícího dne se opět v doprovodu otce věnoval politické činnosti – u stolu v hospodě. Himmlerovy deníkové zápisky nám zprostředkovávají širokou paletu témat, na něž během toho večera došlo: „S hostinskými, řádnými a poctivými lidmi starého ražení, jsme si povídali o minulosti, válce, revoluci, Židech, štvání proti důstojníkům, době republiky rad, osvobození – současnosti, ceně masa, rostoucí bídě, přání návratu monarchie a budoucnosti, bídě, nezaměstnanosti, boji, okupaci, válce.“ Himmlerův otec, stejně jako jeho známý Kastl, sdíleli názor, že by mělo dojít k velkým změnám a politickému zúčtování. „Otec o tom mluvil s doktorem Kastlem, který také zastává tyto názory. I malý kamínek, který se dá do pohybu, může způsobit lavinu. Každým dnem můžeme očekávat převratné události.“

O několik týdnů později eskalovala politická situace v důsledku zastřelení Rathenaua. S vraždou Himmler jednomyslně souhlasil: „Rathenau byl zastřelen. Jsem rád. Strýček Ernst také. Byl to padouch, ale zároveň velice bystrá hlava, a jinak bychom se ho nezbavili. Jsem přesvědčen, že nic z toho, co dělal, nedělal pro Německo.“³¹⁵ Himmler však dva dny po atentátu zjistil, že je ve svém bezprostředním okolí s tímto názorem osamocen. „Jídlo. Většina vraždu odsuzovala. Rathenau je mučedník. Ach, zaslepený lid.“³¹⁶ Také „Käthe nemluvila o pravicových stranách příliš dobře“ a „otec má obavy stran politických poměrů.“³¹⁷ Následující neděli opět vedl u Loritzových s jedním z jejich známých „nepříjemný rozhovor [...] o Rathenauovi atd. (Co to bylo za velkého muže. Každému, kdo je členem tajné organizace, trest smrti.) Ženské se samozřejmě hroutily. Domů.“³¹⁸

28. července se zúčastnil „demonstrace proti ‚lžím o válečné vině‘ na Königsplatz“, velkého shromáždění „proti spojeneckým mocnostem a versailleské smlouvě“. Zatímco jeho spolek Apollo nevydal k této otázce jasné stanovisko, Himmler byl nadšen. „V našem spolku to samozřejmě nevyšlo, tak jsme šli s T. H. Na celém Königsplatzu byla hlava na hlavě, určitě více než šedesát tisíc lidí. Obdivuhodná, krásná událost bez jakýchkoliv násilností a nerozváženosti. [...] Jeden příslušník armády rozvinul černo-bílo-rudou vlajku (kapitán pořádkové policie to neviděl, jinak by kvůli tomu dotyčný určitě strávil tři měsíce ve vězení.) – Zpívali jsme Stráž na Rýnu, Čest Německu, Píseň o vlajce, Mušketýra atd. – bylo to nádherné. Domů. Vypil jsem čaj.“

314 *Münchener Neuste Nachrichten* ze dne 16. června 1922.

315 TB, 24. června 1922.

316 Tamtéž, 26. června 1922.

317 Tamtéž, 28. června 1922.

318 Tamtéž, 2. července 1922.

Další den, když od atentátu uplynulo pět dní, si do deníku tajněstkářsky poznamenal: „Již jsou známi Rathenauovi vrahové. Organizace C – hrozné, že už se to všechno ví.“ Organizace Consul, která, řízená ze své mnichovské základny, za podpory bavorské vlády vyvíjela ilegální paramilitární činnost, patřila ke stejnému prostředí, ve kterém se Himmler relativně jistě pohyboval díky svému členství v obranné společnosti Freiweg a díky svému přátelství s Röhmem (který byl ústřední postavou této scény) a ostatními důstojníky. Již během svého pobytu u rodičů v Ingolstadtu na začátku června se Himmler dozvěděl podrobnosti o tajném vyzbrojování v Bavorsku: „Wagner Willi nám řekl o něčem z toho, co se teď bude dít atd. (výcvik, zacházení se zbraněmi).“³¹⁹ V „nacionálně“ uvědomělých kruzích se s takovými informacemi zjevně nakládalo dost velkoryse. Zda měl Himmler o aktivitách organizace C skutečně bližší informace, či šlo jen o fámy, které kolovaly mezi jeho známými, dnes již nedokážeme posoudit.

Pro „shromáždění demokratických studentů a republikánských říšských spolků proti černo-bílo-rudému teroru na mnichovských vysokých školách“, které svolal jeho bývalý spolužák Wolfgang Hallgarten, měl 3. července jen slova pohrdání. Podle jeho mínění nemohla být o nějakém teroru řeč. Když o několik dní později na otcův pokyn navštívil zdravotního poradce Kastla, dozvěděl se: „Měl bych pro říšský spolek ‚černo-bílo-rudé‘ sbírat podpisy pro žádost o plebiscit o znovuzavedení ‚černo-bílo-rudé‘. Samozřejmě jsem to přijal. Domů. Večeře.“³²⁰

S velkým zápallem začal agitovat nejen ve svém velkém kruhu přátel, ale rovněž v obranné společnosti Freiweg. „V osm hodin Arzbergerský sklípek. Večer s ‚Freiweg‘. Posbíral jsem mnoho hlasů.“ V tento večer však šlo o mnohem více, jak Himmler tajněstkářsky dodal: „Mluvil jsem s nadporučíkem Harrachem a Obermeierem o všem možném a nabídl se, že jsem jim v jakékoli věci k dispozici.“³²¹ Podle Himmlerova názoru se schylovalo k rozhodujícímu střetu s republikánskými silami a on získal dojem, že by při tom měl hrát významnější roli!

Dne 17. července se uskutečnila Himmlerova menzura, tolik očekávaný iniciační rituál všech šermujících studentů. „Pozval jsem Alphonse,“ dočteme se v jeho deníku. „Třetí partie byla má. Téměř jsem nebyl rozrušený. Měl jsem dobrý postoj a šermoval jsem technicky velmi dobře. Mým protivníkem byl pan Senner ze spolku Alemannia. Bil se hlasitými údery. Já jsem, jak později vyšlo najevo, dostal pět krvavých. Poslán ven po třináctém kole. [...] Býval by to byl chlapecký souboj až na padesát kol. – Byl vyhovující. Zašival mě starý pan Reichl z Pasova. Pět stehů, jedno ovázání. Skutečně jsem ani jednou neucukl. Distl mi jako starý přítel držel hlavu. Mentor Fasching přišel zvláště na můj souboj. Kiermeier Klement z Alemannie s sebou z Fridolingu přivedl Hartana Seppu, Badera a Jägera. Ještě jsem se podíval na Brunnerův souboj. Domů. V hlavě mi pěkně hučelo.“ Himmlerův otec, od kterého očekával kázání kvůli čerstvé jizvě v obličeji, reagoval uvolněně. „Odcházel jsem od otce. Tatínek se smál a celou záležitost nebral nikterak tragicky.“³²²

319 Tamtéž, 4. června 1922.

320 Tamtéž, 5. července 1922. Himmler se nechal zapojit do protirepublikánské iniciativy, které se však nepodařilo předložit návrh k hlasování. Stanovy Říšského spolku se nacházejí ve státním archivu ve Freiburgu, A 40/1, Nr. 174.

321 TB, 5. července 1922.

322 Tamtéž, 19. června 1921.

Himmlerově radikalizaci pomohla rovněž skutečnost, že v těchto měsících muselo být jasné, že jeho budoucí plány stojí na vodě. Jeho vytoužené důstojnické kariéře bylo bráněno a alternativa dokončit studia v oboru státověda se ukázala jako iluzorní. Himmler již v květnu 1922 požádal o přijetí ke studiu na Státovědné fakultě Mnichovské univerzity. V červnu obdržel zprávu z tamního děkanátu, že mu bude započítáno jeho studium zemědělství a že bude osvobozen od poplatků za studium. Tím bylo zdánlivě zajištěno prodloužení mnichovského studentského života: „Můžu tu zůstat ještě zimní semestr, což je pěkné a rodiče to také potěší.“³²³ Himmlerův otec zprvu s pokračováním studia svého syna zcela souhlasil, varoval jej však, ať se – jak plánoval – tolik nevěnuje aktivitám ve svém spolku, ale zcela se soustředí na studium. „Příští rok bych se měl věnovat jen vědě.“³²⁴ Již před několika měsíci mluvil se svým otcem o svých plánech na dizertační práci.³²⁵ Doktor Heinrich Himmler – tím by se splnila všechna očekávání, která rodiče od svého syna měli, a studium zemědělství by se dalo smysluplně začlenit do akademického vzdělání.

V září 1922 se ovšem Himmler nechystal na další semestr, nýbrž znovu pracoval na špatně placené pozici v kanceláři. Detaily tohoto osobního obratu není snadné pochopit. Mezi červnem a zářím u něj však došlo k velkému vystrízlivění, vyvolanému pravděpodobně poznatkem, na který ho přivedl v první řadě jeho otec, totiž že rodinné prostředky již nestačí k financování všech tří synů na studiích.³²⁶

Na začátku léta 1922 dosáhla inflace skutečně kritického stadia. Životní náklady v porovnání s létem minulého roku vytrvale stoupaly. V červnu 1921 byly tyto náklady – po jedenácti měsících relativní stability – jedenáctkrát vyšší než před válkou, v červnu 1922 již byly v porovnání s předválečným stavem vyšší čtyřicetkrát. „Teď stojí pětinka salámu devět marek, to je přece hrozné. Kam to ještě půjde dál?“ – píše se v Himmlerově deníku.³²⁷ Ani v tento moment nedosáhla inflace svého vrcholu, naopak: Mezi červnem a srpnem 1922 se ceny zdvojnásobily, od srpna do prosince ještě ztrojnásobily.

Platy úředníků samozřejmě s tímto růstem cen nemohly držet krok. Sice byly od roku 1918 postupně zvyšovány, ale tak pomalu, že mohly pokrýt jen 25–40 procent neustále rostoucích životních nákladů.³²⁸ Z toho vyplývá, že dobrá měšťanská rodina, jako byla třeba rodina ředitele gymnázia Himmlera, která měla vedle běžných výdajů možnost vytvářet finanční rezervy, nyní po těchto úsporách sáhla. Avšak i ty jednou musely dojít – a při léta trvající inflaci by se Himmlerovi přiblížili hranici chudoby.³²⁹

323 Tamtéž, 9. června 1922; viz Smith, *Himmler*, s. 163.

324 TB, 2. července 1922.

325 Tamtéž, 13. listopadu 1922.

326 Gebhard získal diplom inženýra v červenci 1923 v oboru strojírenství, Ernst dokončil své studium v roce 1928 jako diplomovaný elektroinženýr, viz Himmler, *Brüder Himmler*, s. 95 a s. 131.

327 TB, 9. června 1922. Stížnosti na vysoké poplatky za přednášky a vysoké ceny učebnic se objevují již 4. listopadu 1921.

328 *Zahlen zur Geldwertung in Deutschland 1914–1923*, ed. na říšském statistickém úřadě, Berlín 1925, s. 5. K dopadům hyperinflace v Mnichově viz Martin H. Geyer, *Verkehrte Welt. Revolution, Inflation und Moderne, München 1914–1924*, Göttingen 1998, s. 319 a násl.

329 To ukazuje srovnání životních nákladů a platů vyšších říšských úředníků (u vyšších bavorských úředníků byly platové podmínky podobné):

Rodina Himmlerových se v roce 1922 ocitla právě v tomto bodě a rodiče museli svému synovi Heinrichovi zdůraznit, že již nemají prostředky na to, aby ho podporovali při studiích.³³⁰ Himmler tím ztratil onen pocit finančního zajištění a bezstarostnosti, který provázel celý jeho předchozí život. Domácnost rodičů už nebyla tou jistotou, kam se Himmler mohl po ztroskotání svých velikášských a snových plánů vždy uchýlit, univerzita už nebyla pouze čekárnou, kde mohl pobývat v kruhu podobně smýšlejících a očekávat změnu politických poměrů. Místo toho se musel zabývat agronomií jako výdělečnou činností, a to v těchto obtížných ekonomických podmínkách. Realita poválečného Německa mladého Himmlera v tomto okamžiku, v létě 1922, konečně dostihla. Do té doby do svých budoucích plánů nezahrnoval ani politické poměry, ani hospodářské podmínky – spíše se oddával vágním iluzím o své budoucnosti.

Takže teď – konec snů. Pro dvaadvacetiletého Himmlera bylo nezbytné najít novou orientaci. Zkoušky, které mu chyběly, absolvoval na konci letního semestru 1922. Svůj diplom z agromie obdržel se souhrnnou známkou „prospěl dobře“.³³¹ Hledání místa bylo velmi rychle úspěšné. Zaměstnali ho v továrně na umělá hnojiva Stickstoff-Land-GmbH ve Schleißheimu u Mnichova na pozici „pomocný odborný pracovník“. V továrně totiž zastával vedoucí místo jeden z bývalých kolegů jeho otce.³³² Pracovní poměr trval od prvního září 1922 do konce září 1923. Z hodnocení vydaného podnikem vyplývá, že se v tomto období „především aktivně podílel na vývoji a využívání nových hnojiv“.³³³

O tom, jak Himmler toto své působení prožíval, jak si nový život zařídil a proč po roce firmu opustil, bohužel nic nevíme, protože od začátku července 1922 do února 1924 nemáme k dispozici žádné deníkové zápisky. Je to škoda, protože právě v tomto období dospěl k podstatnému rozhodnutí a jako své povolání si vybral politiku. Tím rozhodujícím momentem byla jeho účast na pokusu o puč dne 9. listopadu 1923.

Cesta k Hitlerovu puči

V létě 1923 se Výmarská republika nacházela ve své dosud nejhorší krizi. V lednu obsadila Francie z důvodu zpoždění německých reparací Porúří a říšská vláda pod vedením Wilhelma Cuna vyzvala tamější obyvatelstvo k pasivnímu odporu. Docházelo ke stávkám a výpadkům

Životní náklady ve srovnání s rokem 1913 (=1)

duben 1920	leden 1921	leden 1922	duben 1922	červenec 1922	říjen 1922	leden 1923
8	11	20	34	54	221	1120

Platy ve srovnání s rokem 1913 (=1)

duben 1920	leden 1921	leden 1922	duben 1922	červenec 1922	říjen 1922	leden 1923
2	4	8	10	20	80	373

(Zaokrouhlená čísla podle: *Zahlen zur Geldentwertung*, s. 5)

330 Viz Smith, *Himmler*, s. 162.

331 BAK, NL 1126/1, opis hodnocení.

332 BAK, NL 1126/1, dopis profesora Hudezecka, 15. srpna 1922; viz Smith, *Himmler*, s. 222.

333 BAK, NL 1126/1, opis hodnocení od Stickstoff-Land-GmbH Schleißheim, 30. srpna 1923.

výroby, Porúří bylo ekonomicky izolováno a již tak katastrofální znehodnocení říšské marky se zcela vymklo kontrole. V srpnu se ustavila nová říšská vláda pod vedením Gustava Stresemanna, kterou tvořila velká koalice Německé lidové strany (DVP), strany Centrum, Německé demokratické strany (DDP) a Sociálnědemokratické strany Německa (SPD). 24. září vzdala Stresemannova vláda pasivní odpor proti obsazení Porýní.³³⁴

V této době socialistické vlády v Durynsku a Sasku stále více spolupracovaly s komunistickou stranou (KPD) a začaly budovat ozbrojené svazy. To vedlo k vážné krizi, která měla za následek radikalizaci krajní pravice v Bavorsku. V září 1923 vytvořily úderné oddíly NSDAP (SA), Freikorps Oberland a Reichsflagge (Říšský prapor, paramilitární organizace vedená Röhmem, ke které patřil také Himmler) Německý bojový spolek (Deutschen Kampfbund). Na konci měsíce se Röhmovi podařilo dosadit do čela této organizace Hitlera. Opravdu silným mužem v pozadí však byl Erich Ludendorff, bývalý generál, velitel vrchního štábu císařské armády a hlava nejvyššího velitelství.

Bavorská vláda přece jen na tuto situaci zareagovala, a to tím, že nařídila výjimečný stav a jmenovala bavorského ministerského předsedu z let 1920/21 Gustava Ritter von Kahra „generálním státním komisařem“, tedy diktátorem pro stav nouze. Vzhledem k této nové situaci vyjádřila Reichsflagge Kahrovi podporu. Röhm poté založil s částí svých mužů – nomen omen – organizaci Reichskriegsflagge (Říšský válečný prapor), do které patřil i Himmler.

Říšská vláda na výjimečný stav v Bavorsku znovu odpověděla tím, že vyhlásila výjimečný stav platný pro celou Říši. Když Otto von Lossow, velitel jednotek Reichswehr nasazených v Bavorsku, neuposlechl rozkazy z Berlína a byl zbaven svého úřadu, dosadila ho bavorská vláda zpět a podřídila ho sobě, včetně jeho jednotek. Bavorská vláda – na jejím vrcholu byl takzvaný triumvirát Kahr, Otto von Lossow a šéf zemské policie Hans Ritter von Seißer – se ocitla v otevřené konfrontaci s říšskou vládou, zatímco v Bavorsku stála proti Kampfbundu Hitlera a Ludendorffa.

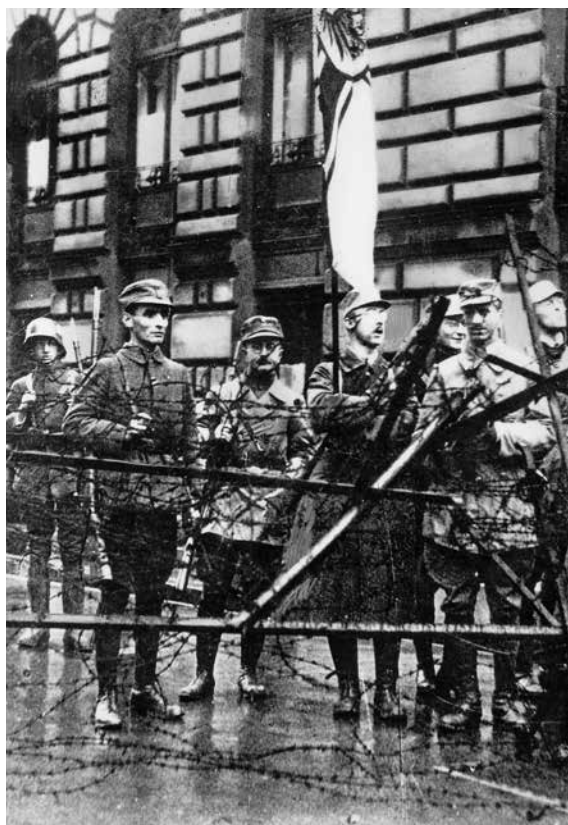
Kampfbund usiloval o nastolení Hitlerovy a Ludendorffovy diktatury v Mnichově a chtěl se všemi jednotkami, které byly dispozici, vyrazit na ozbrojený pochod směrem k Berlínu. Po cestě zamýšlel sesadit socialistické vlády ve středním Německu. Kahr sice rovněž zvažoval puč v Říši, ale spíše v podobě neozbrojeného státního převratu, vedeného především pravicově konzervativními kruhy v severním Německu, které počítaly s podporou Reichswehru. Tím se Kampfbund dostal před dilema: nechtěl se jednoduše spojit s Kahrem, aby tím svou úlohu nemarginalizoval, byl však příliš slabý na to, aby zaútočil.

Navíc se objevil další problém. Na severních hranicích Bavorska se rozmístil – nyní už „bavorský“ – Reichswehr, aby pomocí různých vojenských jednotek vytvořil paramilitární ostrahu hranic s Durynskem a Saskem, tedy s jejich socialistickými vládami. Toho se účastnil i Kampfbund, který kvůli tomu musel podřídít své vedení Reichswehru.

V říjnu však nechala říšská vláda vpochodovat jednotky do středního Německa, čímž odpadla záminka ochrany hranic. Kromě toho získávala říšská vláda postupně zpět důvěru

334 Ke krizi roku 1923 a k prehistorii Hitlerova puče viz Gerald D. Feldman, *The Great Disorder: Politics, Economics, and Society in the German Inflation, 1914–1924*, New York/Oxford, 1993, s. 631 a násl.; Fenske, *Konservatismus*, s. 188 a násl.; Heinrich August Winkler, *Weimar 1918–1933. Die Geschichte der ersten deutschen Demokratie*, Mnichov 1993, s. 186 a násl.

především po oznámení měnové reformy. Začátkem listopadu se Kampfbund dostával pod stále silnější tlak na to, aby něco podnikl. Obával se smíření triumvirátu s Berlínem – vhodná doba pro uskutečnění puče postupně mizela v nenávratnu. V této situaci se vedení Kampfbundu rozhodlo pro plán – samo se chopit iniciativy pro puč a své síly spojit s Kahrem.

Himmler dne 9. listopadu 1923 jako vlajkonoš Reichskriegsflagge: Svět paramilitárních organizací dovolil Himmlerovi uniknout z neblahých zkušeností, kterým musel čelit v každodenním životě. Zde nalezl rámec, v němž se mohl v zásadě vyrovnat s osobními problémy.

Shromáždění ohlášené triumvirátem na 9. listopadu 1923 v pivovaru Bürgerbräukeller k tomu zdánlivě nabízelo vhodnou příležitost. Hitler spolu s ozbrojenými jednotkami pronikl na shromáždění, prohlásil bavorskou vládu za svrženou, provolal sám sebe šéfem provizorní národní vlády a snažil se donutit Kahra, von Lossowa a von Seißera, aby se k němu připojili. Další průběh Hitlerova puče je známý: Brzy ráno se všichni členové triumvirátu od událostí distancovali a nařídili policii a Reichswehru, aby proti pučistům zakročily. Hitlerovi

a Ludendorffovi přívrženci se ještě pokusili ovládnout centrum města, nakonec byl však puč výstřely zemské policie u Feldhernhalle ukončen.³³⁵

Pochodující se chtěli dostat až na velitelství oblastní armády na Ludwigstraße, kde se zdržoval Röhm s Reichskriegsflagge. Obyvatelům Mnichova se následujícího rána po puči naskytl velmi neobvyklý pohled: Budova velitelství, někdejší ministerstvo války, byla obklíčena členy Reichskriegsflagge, a tito pučisté byli naopak obklíčeni jednotkami Reichswehru loajálními s vládou. Za zátarasem, takzvanými „španělskými jezdci“, stál mladý praporčík, který byl v tento den poctěn tím, že mohl nést vlajku Reichskriegsflagge: Heinrich Himmler, syn známého ředitele wittelsbašského gymnázia. Konfrontace mezi státní mocí a pučisty se ani zde neobešla bez krve. Na střelbu z budovy odpověděli obléhající palbou, při které přišli dva pučisté o život.³³⁶ Navzdory těmto událostem došlo mezi Reichskriegsflagge a Reichswehrem k mírové dohodě – Reichskriegsflagge odtáhla bez boje a její členové mohli svobodně odejít. To platilo i pro Himmlera, nesoucího vlajku.

Nepodařeným pučem ztroskotal pokus krajní pravice vytvořit jednotnou frontu s konzervativci a odstranit tak republiku. Trvalo deset let, než podobné spojení mezi pravicovými radikály a pravicovými konzervativci mělo větší úspěch.

Nový začátek v Dolním Bavorsku

Po nepodařeném pokusu o puč se Himmler nacházel před politickým i osobním krachem. Pět let po válce nebyl ani důstojníkem, ani kolonizátorem ve vzdálené zemi, ale nezaměstnaným agronomem, který neúspěšně usiloval o místo.³³⁷ Jeho naděje, které vkládal do násilím uskutečněného převratu, byly neúspěšným pokusem o puč rozptýleny. Čím více se politické a hospodářské poměry stabilizovaly, tím byly podmínky pro nacionalistické zájmy bezvýhodnější.

Přesto se Himmler i nadále podílel na činnosti zakázané NSDAP, která se ukryla do podzemí. Z jeho deníkových zápisků vyplývá, že v měsících po puči tajně působil jako kurýr.³³⁸ V polovině února 1924 navštívil Röhma ve vězení Stadelheim. „Výborně jsme se bavili a sku-

335 K průběhu Hitlerova puče viz Hanns Hubert Hofmann, *Der Hitlerputsch. Krisenjahre deutscher Geschichte, 1920–1924*, Mnichov 1961; Harold J. Gordon, *Hitlerputsch 1923. Machtkampf in Bayern 1923–1924*, Frankfurt nad Mohanem 1971; John Dornberg, *Hitlers Marsch zur Feldherrnhalle. München, 8. und 9. November 1923*, Mnichov 1983.

336 StA München, Pol. Dir. München 6712, vyšetřování Seydela a Lembera.

337 V deníkovém zápisu ze dne 14. února 1924 se Himmler vyjádřil o svém marném hledání práce, které ho zklamalo. Z dopisu známé, Marie Rauschmayerové, ze dne 13. června (BAK, NL 1126/17) vyplývá, že se tato na přání Himmlerovy matky ptala po místě pro Himmlera v zemědělství.

338 TB, 11., 13., 14. a 15. února 1924; zjevně čekal zásilky, které pro něj měly být deponovány v lékárně Schützen, resp. Faschingově (v lékárně Schützen pracoval podle Karla Wolffa jeho kolega ze svazu Fasching [StA München, 34865/9, vyšetřování ze dne 16. února 1962]). 11. února informoval Himmler ve svém deníku o uvěznění pučistů, 15. února zaznamenal bližší informace o roli uvězněných.

tečně bez ostychu. [...] Přinesl jsem mu *Großdeutsche Zeitung* a pomeranče, ze kterých měl velkou radost. Zachoval si svůj smysl pro humor a je to stále ten dobrý kapitán Röhm.“³³⁹

V těchto měsících začal Himmler, který znovu bydlel u rodičů,³⁴⁰ působit jako nacionálně-socialistický agitátor v Dolním Bavorsku, kraji, kde trávil dětství. O agitaci se pokoušel v první řadě psaním článků. Sepsal politické pojednání pro *Langquaidler Zeitung*, které pojmenoval „Mnichovský dopis“. Tento „Mnichovský dopis“ byl zřejmě zamýšlen jako první z pravidelně vydávaných glos, které měly morálně podporovat tamější langquiderské přívržence národního socialismu.³⁴¹ Bohužel není možné zjistit, zda se tento záměr podařilo zrealizovat.

V každém případě byl jeho první „Mnichovský dopis“ vytištěn 24. února v *Rottenburger Anzeiger*, listu, který vycházel v sousedním okresním městě.³⁴² Redakce článků označila jako příspěvek pocházející „z lidových kruhů“. „Dopis“ byl psán lehkým bavorským dialektem a naivně znějícím hovorovým tónem. Himmler se očividně nechal inspirovat „Filserovými dopisy“ Ludwiga Thoma, texty v bavorském dialektu, jež byly sepsány fiktivním poslancem zemského parlamentu.

Himmler, který používal přiléhavý pseudonym Heinz Deutsch, začal svůj článek krátkou sarkastickou předmluvou: „Psát dopisy bylo dříve mnohem snazší než dnes. Nikdy toho nebylo tolik k vyprávění a zároveň to nebylo tak nebezpečné. Není to vůbec nic jednoduchého, často se bojím vůbec si něco myslet, protože mám pokaždé myšlenky, které by se policii nelíbily, a mluvím pouze s tím, kdo je sám zralý na Lansberg (vězení, pozn. překl.). Dám si tedy mozek za ostatný drát a budu psát zdrženlivým „buržoazním“ stylem.“

To, co následovalo, byl fiktivní rozhovor o politice vedený ve vlakovém kupé mezi Deutschem (Himmlerem) a jedním se sebou zjevně spokojeným Bavorákem. „Mužem s šírkou hlavy 62, splývavým knírkem, dobře živěným a v té chvíli plně zaujatým konzumací párků.“ Malá ochutnávka: „Jó, s Francouzi to teď jde z kopce, pokud je neoddělá konference, oddělají je valuty! Jenom se podívej, jak jsou Frantíci v háji (hýká jako osel). Francouzi se stáhnou sami od sebe, nemůžou jít vpřed.“ – „Aha,“ řekl jsem zklamaně, „tak počkejte. Myslím, že při tom taky můžete zestárnout.“ – „Jojo, když je neoddělá konference, oddělá je valuta,“ opakoval můj maloměšťák.

Poté, co Deutsch (Himmler) v rozhovoru zmínil celou řadu témat, zakončil ho vyložené mučednickou větou. „Jeden německý básník kdysi řekl, že pokud nenasadíme svůj život, nemůžeme nikdy zvítězit.“ V Německu se teď domnívají, že můžeme s životem spekulovat stejně jako s akcemi a devizami, ale jednou přijde den, kdy říše, kterou Bismarck stmelil ocelí a krví a která se nyní kvůli penězům rozpadá, bude opět ocelí a krví vyspravena. To bude náš den.“

Kromě toho Himmler působil také jako řečník. V ten den, kdy v *Rotenburger Anzeiger* vyšel jeho článek, agitoval Himmler v dolnobavorském Kehlheimu pro „Národněsocialistické hnutí

339 Tamtéž, 15. února 1924.

340 Gebhard Himmler se v roce 1924 přihlásil na Marsplatz (II. patro), viz *Adressbuch für München 1924*.

341 BAB, BDC, Research Ordner 199, Ústředí NSDAP Himmlerovi, 12. srpna 1925, s dodatkem: Nacionálně-socialistické místní skupiny v Dolním Bavorsku.

342 K práci na článku pro *Langquaidler Zeitung* viz TB ze dnů 11., 12. a 17. února 1924; k otištění v *Rottenburger Anzeiger* viz TB, 23. února 1924.

za svobodu“. „Na shromáždění, zcela plný velký sál. Dr. Rutz (národní socialista z Mnichova, P. L.), přednesl hlavní referát a poté následovala pauza. Já jsem mluvil o podrobení pracujících skrze burzovní kapitál, o cenách potravin, mzdách a o tom, co s tím sami musíme dělat. [...] Shromáždění bylo velice úspěšné.“ Večer vedl další setkání na nedalekém místě. „Tam byli v pivnici sedláci a komunisté. Nejprve Dr. Rutz, potom já. Jen o otázkách pracujících. [...] Rutzovy a mé proslovy se velmi vymezovaly vůči bolševismu. Hlavním bodem byla židovská otázka.“³⁴³ Následující den mluvil, jak sám doufal, „velmi dobře“ před sedláky v Rohru. Na konci shromáždění došlo k nepříjemné potyčce s jedním „židovským obchodníkem s chmelem, který se na sedláky, podle mého, díval skrz prsty“.³⁴⁴

Himmler se v roli obětujícího se pracovníka strany skutečně našel. „Zůstali jsme s lidmi v hostinci až do tři čtvrtě na tři, abychom jim vše mohli detailně vysvětlit. Hořká a trnitá je tato služba lidu, tomuto oklamanému lidu, se kterým je špatně zacházeno, tomuto nedůvěřivému lidu, který je sužován strachem ze smrti a z války.“³⁴⁵

Den po Himmlerově vystoupení v Rohru, 26. února 1924, začal v Mnichově proces proti pučistům z 9. listopadu 1923. I Himmler byl městským zastupitelstvem vyslýchán kvůli své účasti na nezdařeném útoku proti velitelské Reichswehr, pro stíhání to však nestačilo. Během procesu mu obhajoba nabídla možnost být povolán jako svědek, ale on se před soudem neobjevil.³⁴⁶

Himmler se stále zabýval myšlenkami na vystěhování. Jeho turecký přítel, se kterým již v roce 1921 probíral plány na vystěhování a i nadále s ním udržoval písemný kontakt, mu nabídl zprostředkování pozice správce statku v západní Anatolii.³⁴⁷ I když se Himmler na tuto možnost vystěhování dotazoval,³⁴⁸ je také nutno dodat, že se k tomuto „skoku do neznáma“ ve skutečnosti nedokázal odhodlat. Krátce uvažoval i o Kavkazu, ale rychle tuto myšlenku zavrhl. („bolševická vláda, rozdělení země, nedá se zde nic dělat“).³⁴⁹ To samé platilo pro Itálii. Přítel, který žil v Miláně, mu po jeho dotazu dal pramalé naděje. Podle tohoto známého připadala v úvahu, pokud Heinrich toužil po „kolonizátorské činnosti“, snad jen Ukrajina či Persie, neboť „jako pouhý správce statku můžeš pracovat koneckonců i někde v Německu“.³⁵⁰

Himmler samozřejmě zvažoval i tuto možnost. Musel však střízlivě konstatovat, že jeho profesní vyhlídky v zemědělství jsou skutečně minimální. Na začátku listopadu 1924 mu

343 Tamtéž, 24. února 1924.

344 Tamtéž, 25. února 1924.

345 Tamtéž, 24. února 1924.

346 *Der Hitler-Prozess 194. Wortlaut der Hauptverhandlung vor dem Volksgericht München I*, ed. Lothar Gruchmann a Reinhard Weber ve spolupráci s Otto Gritschneiderem, 4 sv., Mnichov 1997–1999, zde sv. 2, Mnichov 1998, s. 642. Obhajoba vznesla návrh jmenovat Himmlera svědkem agresivního chování důstojníka Reichswehru, který se 9. listopadu se svou jednotkou před ministerstvem války postavil proti Reichskriegsflagge.

347 BAK, NL 1126/7, dopisy od Hajima (?) Mazhara, 24. listopadu 1923, 16. dubna 1924 a 15. března 1925; záznam v TB, 14. února 1924.

348 Tamtéž, 11., 14. a 15. února 1924.

349 Tamtéž, 12. února 1924.

350 BAK, NL 1126/17, Robert Kistler Himmlerovi, 17. června 1924.